

**Copenhagen
Business School**
HANDELSHØJSKOLEN

**Certificeringsordningen for revisorer der reviderer pengeinstitutter – en
analyse af ordningens effekt på revisionskvaliteten.**

Certification scheme for state authorized public accountants who audit banks –
an analysis of the effects on audit quality.

Berk Akbay

Ümit Şahin

Kandidatafhandling

Cand.merc.aud

Copenhagen Business School 2015

Vejleder: Thomas Riise Johansen

Antal anslag: 262.984

Censor:

Antal normalsider: 116

Afleveringsdato: 03.08.2015

Abstract

An investigation of the causes of the financial crisis in Denmark has revealed, among other things, that some of the state authorized public accountants who audited Danish banks have shown lack of competence and professional skepticism. This led to a decline in society's trust in the audit environment and the financial sector. In order to maintain a high level of audit quality and trust in the audit environment and the financial sector, the Danish Business Authority implemented, among other initiatives, a certification scheme which lead to further specialization of the state authorized public accountants, requiring them to fulfill the criteria hereof in order to obtain the right to audit financial institutions. Some of the requirements of the certification scheme include a minimum of hours regarding experience and continuing education in relation to the financial sector.

This thesis examines whether or not the certification scheme will lead to an increase in audit quality. This is done through four approaches. First we examine the existing regulation prior to the implementation of the certification scheme to compare whether or not the certification scheme will have a material impact. Second, we perform interviews with people of interest related to the financial sector in order to shed light on their opinion on the certification scheme and its expected effect on audit quality. Third, we will analyze prior studies related to industry specialization and audit quality, and finally we will perform a data analysis in which we will measure the effect of industry specialization on audit quality in the banking industry in Denmark.

Through our interviews we find that the general stance to the certification scheme is that it will have a positive effect on audit quality, although there are some aspects of the scheme that might hamper the positive effect on audit quality.

Our analysis of prior studies found that the majority of these show a positive association between industry specialization and audit quality.

Our data analysis on Danish banks in relation to the state authorized public accountants reveals a weak yet positive association between industry specialization and audit quality, especially for small banks, although this significant association does not hold for all of our measurements of industry specializations. Based on these findings we can conclude that the certification scheme applying to state authorized public accountants responsible for auditing Danish banks, will have a positive impact on audit quality, although the degree of this impact is uncertain.

Indholdsfortegnelse

1 Indledende afsnit.....	1
1.1 Indledning.....	1
1.2 Problemstilling	1
1.3 Problemformulering	3
1.4 Afgrænsning.....	4
1.4.1 Geografisk afgrænsning	4
1.4.2 Tidsmæssig afgrænsning i dataindsamling	4
1.4.3 Indholdsmæssig afgrænsning.....	4
1.5 Struktur.....	5
1.6 Metodevalg og kildekritik	6
1.6.1 Certificeringsordningens indførelse – historisk kontekst, indhold og eksisterende reguleringer.....	6
1.6.2 Interviewundersøgelse.....	6
1.6.3 Litteraturanalyse.....	7
1.6.4 Dataanalyse	8
2 Certificeringsordningens indførelse – historisk kontekst, indhold og eksisterende reguleringer	8
2.1 Pengeinstitutternes situation, før finanskrisen.....	8
2.2 Finanstilsynets rolle som tilsynsmyndighed over for pengeinstitutterne, før og efter finanskrisen.....	10
2.3 Revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant, før og efter finanskrisen.....	11
2.4 Eksisterende reguleringer for revisorer, der reviderer finansielle virksomheder, før certificeringsordningen	12
2.4.1 Revisorloven	13
2.4.2 Internationale standarder.....	15
2.5 Certificeringsordningen.....	20
2.5.1 Baggrund for certificeringsordningen og dens krav om erfaring og efteruddannelse.....	20
2.5.2 Certificeringsordningen og dens betingelser	21
2.6 Delkonklusion	24

3 Interviewundersøgelse	26
3.1 Respondenterne	26
3.2 Sammenfatning af interviewundersøgelsen	27
3.2.1 Certificeringsordningens krav til antal virksomheder revideret, samt efteruddannelses- og erfaringstimer	27
3.2.2 Udvides god revisorskik?	33
3.2.3 Konkurrenceforhold	35
3.2.4 Revisionshonorar	36
3.2.5 Gradueringsystem	37
3.2.6 "Certificering på andet grundlag": Indsigt i andet kvalificerende grundlag	38
3.2.7 Retssikkerhedsmæssige problemstillinger	39
3.3 Delkonklusion	42
 4 Litteraturanalyse	 44
4.1 Indledende begrebsdefinitioner	44
4.1.1 Revisionskvalitet	44
4.1.2 Regnskabskvalitet	47
4.1.3 Industrispecialisering	47
4.2 Dataindsamlingsmetode og kildekritik	47
4.3 Proxies og målemetoder	52
4.3.1 Industrispecialisering	53
4.3.2 Revisionskvalitet	54
4.4 Industrispecialiseringens effekt på revisionskvaliteten	56
4.4.1 Industrispecialisering på virksomhedsniveau	56
4.4.2 Industrispecialisering på individniveau	61
4.4.3 Opsummering og diskussion af afsnittet	64
4.5 Delkonklusion	68

5 Dataanalyse	70
5.1 Introduktion	70
5.2 Metode	71
5.2.1 Hypoteseopstilling	71
5.2.2 Modelspecifikation	72
5.2.3 Målemetode	78
5.2.4 Dataindsamling	82
5.2.5 Begrænsninger i analysen	84
5.2.6 Analysetilgang	85
5.3 Resultat af dataanalyse	87
5.3.1 Branchen for revision af pengeinstitutter	87
5.3.2 Trin 1 modellen	89
5.3.3 Trin 2 modellen	94
5.3.4 Følsomhedsanalyse	99
5.4 Delkonklusion	105
 6 Konklusion	 106
6.1 Hovedkonklusion	106
6.2 Perspektivering	108
 7 Litteraturliste	 110
7.1 Bøger	110
7.2 Artikler, rapporter og tidsskrifter	110
7.3 Love og anden regulering	113
7.4 Internet links	115

1 Indledende afsnit

1.1 Indledning

Erfaringerne fra de nødlidende pengeinstitutter fra finanskrisen har vist, at revisorerne i varierende grad har udvist manglende professionel skepsis og manglende kompetencer, særligt i forhold til udlånsområdet (Rangvid rapporten 2013 s. 251). I lyset af det faktum, at revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant, resulterer dette i, at offentligheden mister tilliden til revisors arbejde, hvorved at regnskabsbrugernes tiltro til, at regnskaberne er retvisende, falder. Dermed trues stabiliteten og tilliden til den finansielle sektor.

Flere tiltag er indført eller er på vej til at blive indført, for at regulere revisors arbejde med finansielle virksomheder. Et af disse tiltag er certificeringsordningen af revisorer, der reviderer finansielle virksomheder, nedskrevet i lov nr. 617 af 12. juni 2013 (lov om ændring af revisorloven og lov om finansiell virksomhed) og den heraf følgende bekendtgørelser nr. 1379 af 10. december 2013 (bekendtgørelse om Finanstilsynet certificering af statsautoriserede revisorer)¹. Heraf fremgår, at certificeringsordningen, samt øvrige ændringer, skal være gældende fra 1. januar 2014. Forventningen til certificeringsordningen er, at revisor, via sin erfaring og efteruddannelse, skal blive bedre til at opdage områder, hvor en virksomhed har implementeret et regelsæt forkert eller afviger væsentligt fra normerne i branchen for finansielle virksomheder (Rangvid rapporten 2013 s. 292), og derved kunne udføre sit hverv tilfredsstillende. Formålet hermed er fortsat at opretholde en høj revisionskvalitet og tillid til den finansielle sektor.

1.2 Problemstilling

Det helt centrale i certificeringsordningen er, at erfarings- og efteruddannelsesniveaueet kvantificeres. Man skal blandt andet fremover mindst have 1.500 timers erfaring inden for de seneste 5 år med ydelser til finansielle virksomheder. Med hensyn til efteruddannelsestimer, skal revisorerne gennemføre en efteruddannelse på minimum 60 timer over 3 år specifikt rettet mod finansiell virksomhed, udover den efteruddannelse, der kræves for andre godkendte revisorer.

Revisorer, der reviderer finansielle virksomheder, er i forvejen underlagt en del kvalitetsreguleringer. Disse tæller blandt andet ISA 220 og Revisorloven (RL) § 16, stk. 1, 2.pkt ("God revisorskik"). Disse eksisterende reguleringer bevirker, at revisorerne i den ideelle verden, ville have de fornødne kompetencer til at levere god revisionskvalitet.

¹ Red. 31-07-2015: Erstattet af Bek. nr. 874 af 1. juli 2015

I modsætning til de eksisterende reguleringer, sætter certificeringsordningen et mindstekrav på antallet af erfarings- og efteruddannelsestimer. Men det faktum, at de eksisterende reguleringer påbyder og kræver en vis standard hos revisorerne, kan sætte spørgsmålstegn ved, hvorvidt certificeringsordningen vil have en effekt, da revisorerne måske allerede har tilstrækkelige kompetencer til at revidere et givent pengeinstitut.

På baggrund af ordningens nylige indførelse og interessen for, hvilken effekt erfaring og efteruddannelse har på revisionskvalitet, finder vi det interessant at undersøge dette emne nærmere.

1.3 Problemformulering

På baggrund af ovennævnte problemstilling, er afhandlingens formål at besvare følgende problemformulering:

Hvilken effekt vil Finanstilsynets certificeringsordning af revisorer, der reviderer pengeinstitutter, have på revisionskvaliteten?

Følgende arbejds spørgsmål er udarbejdet for at kunne besvare problemformuleringen:

1. Hvilken motivation ligger bag Finanstilsynets krav på øget erfaring og efteruddannelse?
2. Hvilke holdninger er der fra de forskellige interessenter i forhold til certificeringsordningens indvirkning på revisionskvaliteten?
3. Hvad kan man udlede af tidligere undersøgelser, som har relevans i forhold til certificeringsordningens indhold og dennes effekt på revisionskvalitet?
4. Hvad er sammenhængen mellem erfaring og efteruddannelse over for revisionskvalitet?

Ad 1: Finanstilsynet har indført ordningen med det formål, at det vil styrke revisionskvaliteten og dermed opretholde tilliden til den finansielle sektor. I denne sammenhæng er det interessant at undersøge, hvorfor det lige netop er erfaring og efteruddannelse, der blev det primære fokus for Finanstilsynets certificeringsordning, og hvorvidt der har været en mangel i de eksisterende reguleringer på de områder, som certificeringsordningen går ind og berører, som yderligere kunne begrunde behovet for indførsel af certificeringsordningen.

Ad 2: Med interessenter menes de forskellige parter, der på hver sin måde bliver berørt af certificeringsordningen. Disse inkluderer blandt andet revisorer, regnskabsbrugere, regnskabsaflæggere, tilsynsmyndigheder og erhvervslivet. Det er af stor interesse at høre interessenternes holdninger for og imod certificeringsordningens indhold, og hvilken effekt de mener den vil have på revisionskvaliteten.

Ad 3: Vi ønsker at belyse, hvilke effekter vi kan forvente at certificeringsordningen vil have på revisionskvalitet i Danmark, på baggrund af tidligere studier, der har undersøgt sammenhængen mellem revisors erfaring og efteruddannelse over for revisionskvalitet.

Ad 4: I denne del af afhandlingen vil vi undersøge, hvilken effekt erfaringstimer og efteruddannelsestimer har på revisionskvaliteten. Dette vil vi gøre ved hjælp af en regressionsanalyse. Udgangspunktet for undersøgelsen vil være data om de danske pengeinstitutters udlån mm., sammenholdt med informationer om de underskrivende revisorer.

1.4 Afgrænsning

1.4.1 Geografisk afgrænsning

Da certificeringsordningen vedrører regulering af revisorer, der reviderer finansielle virksomheder i Danmark, afgrænser vi vores undersøgelse til Danmark. Vi vil dog gøre brug af udenlandske studier i forbindelse med besvarelsen af arbejdsspørgsmål 3 og herfra overføre resultaterne af undersøgelsen til danske forhold. Herudover vil vi ligeledes gøre brug af udenlandske studier i forbindelse med opstillingen af vores metode til besvarelsen af arbejdsspørgsmål 4, hvorimod selve datagrundlaget udelukkende er bygget på danske forhold.

1.4.2 Tidsmæssig afgrænsning i dataindsamling

I forbindelse med besvarelsen af arbejdsspørgsmål 4, er dataene som vi har indsamlet til at foretage regressionsanalyse med, afgrænset til perioden 2007-2013. Årsagen hertil er mangel på adgang til data. Det har vist sig at være vanskeligt, at få adgang til årsrapporterne for de forskellige pengeinstitutter, når man når årene, der ligger længere tilbage end 2007. De er forsøgt indhentet på mange forskellige måder, men har vist sig at være for tidsmæssigt og økonomisk krævende at indhente. Der ligger i øvrigt også en naturlig grænse i form af indførelsen af Basel II og IFRS-reglerne i perioden 2004-2007, hvilket der også skal tages hensyn til, hvis man går tilbage til de år. Derudover ligger også en grænse i 2002. Før 2002 var der ikke pligt til at offentliggøre revisionshonorar, hvilket er en vigtig del af vores dataanalyse. Samlet set har vi derfor vurderet, at 2007-2013 er den periode, vi vil analysere data for.

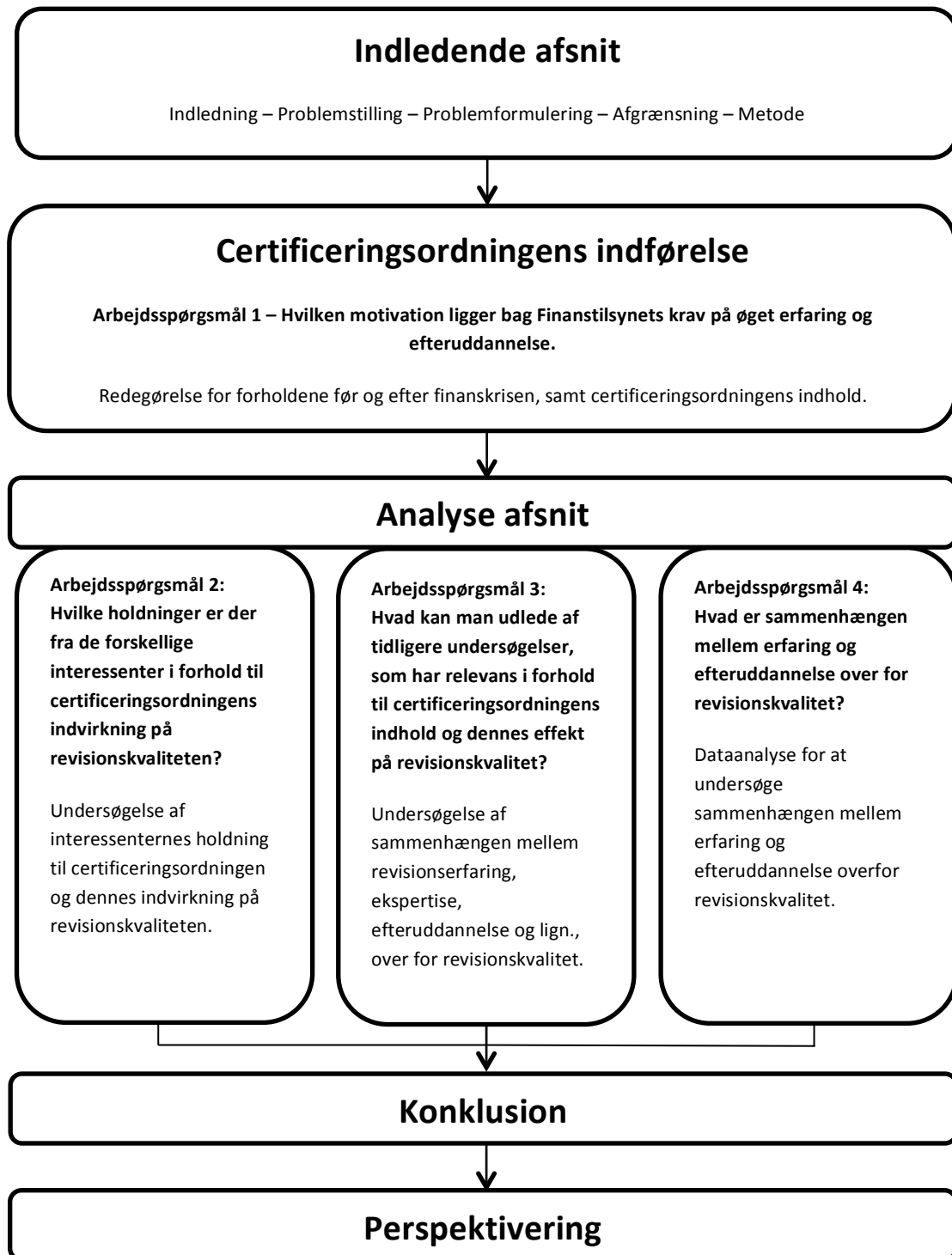
1.4.3 Indholdsmæssig afgrænsning

Lov nr. 617 af 12. juni 2013 vedrører mange øvrige ændringer i blandt andet Revisorloven (RL) og Lov om Finansiell Virksomhed (FIL). Vi afgrænser os kun til at undersøge de tiltag, der afstedkommer af lov nr. 617 af 12. juni 2013, som kun vedrører certificeringsordningen.

Certificeringsordningen omhandler mange forhold vedrørende revisor og revisors virke ved revision af finansielle virksomheder. Vi vil i den forbindelse primært fokusere på delelementerne omkring erfaringskravet og efteruddannelseskravet i certificeringsordningen. Dog vil vi også komme ind på øvrige aspekter af certificeringsordningen, når det falder naturligt ind.

1.5 Struktur

Nedenfor kan ses strukturen for vores afhandling, som vi følger:

Figur 1: Opgavestruktur

1.6 Metodevalg og kildekritik

1.6.1 Certificeringsordningens indførelse – historisk kontekst, indhold og eksisterende reguleringer

I gennemgangen af afsnittet "certificeringsordningens indførelse – historisk kontekst, indhold og eksisterende reguleringer", søger vi at besvare arbejdsspørgsmål 1. Her har vi primært benyttet den såkaldte "Rangvid-rapport"² for forholdene før og efter finanskrisen. Rangvid-rapporten er et resultat af den daværende regerings ønske om en kortlægning af finanskrisens årsager. I den forbindelse nedsatte regeringen et udvalg, der skulle forestå udarbejdelsen af en sådan rapport. Udvalget består af anerkendte aktører inden for økonomi, finans, jura, journalistik mv. Det vurderes på baggrund af det nævnte, at Rangvid-rapporten er en relevant og pålidelig kilde. Herudover er de øvrige kilder vi har benyttet i dette afsnit love, bekendtgørelse samt IAASB's internationale standarder. Alle disse vurderes ligeledes at være relevante og pålidelige kilder.

1.6.2 Interviewundersøgelse

I afsnittet "interviewundersøgelse" søger vi at besvare arbejdsspørgsmål 2. Her har vi benyttet en kvalitativ metode, hvor vi foretager vores egen interviewundersøgelse. Interviewene har været semi-strukturerede og åbne, således at de interviewede personer har haft mulighed for at uddybe deres svar. Samtidig har denne struktur også givet de interviewede personer muligheden for at komme ind med interessante problemstillinger, som vi ikke havde med i vores spørgeguide. Interviewene er foregået telefonisk. Interviewguiden, som vores interviews har taget udgangspunkt i, er vedlagt i bilagssamlingen.

Efter hvert enkelt interview har vi udarbejdet en sammenfatning af interviewet, som er blevet sendt til respondenterne, for at modtage dennes godkendelse af rigtigheden af indholdet. Herudover har vi ligeledes sendt hele vores interviewundersøgelse til respondenterne, hvori de har haft muligheden for at se, hvilken kontekst dele af deres interviews er benyttet i. Herigennem har de ligeledes haft mulighed for at verificere, at de er blevet citeret korrekt ud fra deres interview samt, at uddragene fra deres interview ikke mister kontekst ved sammenlægningen og diskussionen af samtlige respondenteres interviews. Alle respondenter i interviewundersøgelsen har takket ja til at fremstå ved navn. Hvor det er ønsket af respondenterne, er sammenfatningen af dennes interview dog ikke inkluderet i bilagssamlingen i afhandlingen.

² Det officielle navn på rapporten er "Den Finansielle Krise i Danmark – årsager, konsekvenser og læring", Erhvervs- og Vækstministeriet, 2013.

Spørgsmålene til interviewguiden er opstillet med inspiration fra de tidligere afgivne høringssvar fra interessenterne til to udkast, som begge vedrører certificeringsordningen. Disse er:

- Udkast til "Lov om ændring af revisorloven og lov om finansiell virksomhed (Revisors uddannelse og certificering af revisorer i finansielle virksomheder m.v.)", lovforslag nr. 126, 30. januar 2013, og
- "Udkast til Bekendtgørelse om Finanstilsynets certificering af statsautoriserede revisorer".

Til interviewundersøgelsen har vi klassificeret fem interessentgrupper. Disse er revisorer, regnskabsaflæggere, regnskabsbrugere, erhvervslivet samt tilsynsmyndigheder. Vi har udsendt invitation til interviews over mail til følgende interessenter:

Revisorer: BDO, Beierholm, Brandt Revision, Deloitte, EY, PwC, RSM Plus.

Regnskabsaflæggere: Finansrådet.

Regnskabsbrugere: Dansk Aktionærforening.

Erhvervslivet: Dansk Industri.

Tilsynsmyndigheder: Finanstilsynet.

Det har været muligt at få kontakt til revisorgruppen, regnskabsaflæggergruppen og tilsynsmyndigheden. Hverken erhvervslivet eller regnskabsbrugergrupperne har været mulige at få kontakt til. Alle disse grupper har hver deres perspektiv på emnet og hver sin subjektive holdning. Det mest optimale havde derfor været, at få mulighed for, at høre alle gruppernes holdninger til ordningen. Vi er dog ikke foruden de øvrige interessentgrupper, som ikke har deltaget i denne interviewundersøgelse. Vi er blot begrænset til deres holdninger fra tidligere afgivne høringssvar til udkastene.

1.6.3 Litteraturanalyse

I afsnittet "litteraturanalyse" søger vi at besvare arbejdsspørgsmål 3. I den forbindelse gør vi brug af studier, der belyser forhold, der er nært beslægtet med de elementer i certificeringsordningen, som vi fokuserer på i afhandlingen. Vi benytter studierne for at belyse, hvorvidt erfaringskravet og efteruddannelseskravet vil have en effekt på revisionskvaliteten. Gennemgangen af metoden for litteraturanalyseafsnittet er fundet at være så omfangsrigt, at vi har fundet det mere hensigtsmæssigt, at placere metodegennemgang ind under litteraturanalyseafsnittet.

1.6.4 Dataanalyse

I afsnittet "dataanalyse" søger vi at besvare arbejdsspørgsmål 4. I den forbindelse benytter vi kvantitative data, i form af primær dataindsamling og en efterfølgende regressionsanalyse baseret på denne. Der foreligger herudover brug af sekundære data, som stammer fra Finanstilsynets årlige statistik over pengeinstitutter.³ Ligeledes er gennemgangen af metoden for dataanalyseafsnittet fundet at være så omfangsrigt, at vi har fundet det mere hensigtsmæssigt, at placere metodegennemgangen ind under dataanalyseafsnittet.

2 Certificeringsordningens indførelse – historisk kontekst, indhold og eksisterende reguleringer

Vi vil indledningsvist kort beskrive pengeinstitutternes, Finanstilsynets, og revisorernes situation før og efter finanskrisen. Der vil særligt være fokus på svagheder, som var medvirkende til den finansielle krise, og som foranledigede en masse reguleringer efterfølgende. Beskrivelsen er ikke en udtømmende forklaring af alle forhold, som har haft en påvirkning i forbindelse med finanskrisen. For en mere udtømmende beskrivelse, kan vi henvise til "Rangvid-rapporten". I denne forbindelse vil vi naturligt fortsætte med en beskrivelse af de eksisterende reguleringer over for revisorer, der reviderede finansielle virksomheder, før certificeringsordningen blev indført. Dernæst vil vi introducere certificeringsordningen for statsautoriserede revisorer samt hvilke årsager, der har medvirket til kravet om øget erfaring og efteruddannelse. Afsnittet afsluttes med en delkonklusion.

2.1 Pengeinstitutternes situation, før finanskrisen

Hvis man ser på de danske pengeinstitutters udvikling i perioden op til finanskrisen, er der nogle udviklinger, der har forårsaget, at de er blevet ramt hårdere. Disse er blandt andet indførelsen af den internationale regnskabsstandard, IFRS, som dikterede en anden måde at hensætte udlån på, gældende fra primo 2005. Indførelsen af IFRS i 2005 medførte en reduktion af pengeinstitutternes akkumulerede nedskrivninger, da det hidtidige "forsigtighedsprincip" blev erstattet med et "neutralitetsprincip". Forsigtighedsprincippet, som blev brugt forud for indførelsen af IFRS, indebar, at pengeinstitutterne kunne hensætte til tab baseret på både konstaterede tab og sandsynliggjorte tab på udlån. Posten "sandsynliggjorte tab" er en skønspost. Dette muliggjorde, at pengeinstitutterne kunne spekulere i denne post. Nogle institutter udnyttede hensættelsessystemet til indkomstudligning, udskydelse af beskatningen af overskud mv. (Rangvid rapporten 2013, s. 155).

³ <https://www.finanstilsynet.dk/da/Tal-og-fakta/Statistik-noegletal-analyser/Statistik-om-sektoren.aspx> – 25.04.2015

Tendensen var, at der i gode tider blev hensat mere end nødvendigt, hvilket resulterede i en "skjult hensættelsesreserve", som pengeinstitutterne kunne benytte sig af i dårlige tider. Der blev derved mulighed for at opbygge en større "kapitalstødpude", hvis en evt. krise skulle ramme. Det nye neutralitetsprincip medførte, at der først måtte nedskrives, når der forelå objektiv indikation for værdiforringelse. Dette førte til store tilbageføringer af tidligere års hensættelser til tab. Konsekvensen heraf blev, at mange danske pengeinstitutter pludselig havde en stor frigjort kapital.

Herudover blev Basel II også indført i perioden, med virkning fra primo 2007. Dog havde søjle II-indholdet af Basel II allerede virkning fra 2005 for de danske pengeinstitutter (Rangvid rapporten 2013 s. 160). Reglerne medførte et ændret fokus fra kapitalpolstring til risikostyring. Dette betød, at kapitalkravet til pengeinstitutterne var styret af de risici, som pengeinstituttet påtog sig. Konsekvensen af Basel II i før-krise-tiden i Danmark blev, at mange danske pengeinstitutter, specielt de store og mellemstore, kunne foretage risikoanalyser af deres engagementer og herigennem argumentere for en lavere kapitalstødpude end tidligere (Rangvid rapporten s. 159). Dette gav derfor samtidig muligheden for en større udlåns gearing (Rangvid rapporten s. 160).

Optimismen i før-krisetiderne bevirkede også, at risici ved udlån til kunder blev undervurderet således, at pengeinstitutterne påtog sig en stor risiko for en lav præmie, hvilket ultimativt kom til at koste dem meget dyrt. Desuden var kompleksiteten i det finansielle system stigende, hvilket vanskeliggjorde identifikationen af opbygningen af systemiske risici, som kunne true den finansielle stabilitet (Rangvid rapporten 2013 s. 15-16). Oven i dette skal tillægges de førnævnte effekter af IFRS og Basel II-reglernes indførelse hos de danske pengeinstitutter, som betød, at kapital blev frigjort (som oftest hurtigt blev udlånt til kunderne igen) og kapitalstødpuderne blev formindsket. Dermed havde pengeinstitutterne sat sig selv i en position, hvor de var blevet afhængige af lån fra det udenlandske lånemarked, til at dække deres høje indlånsunderskud, grundet deres høje udlånsvækst til kunder.

Da det udenlandske lånemarked blev nervøs for de danske pengeinstitutters solvens, blev der gradvist lukket ned for forlængelse og udstedelse af lån til de danske pengeinstitutter (Rangvid rapporten 2013 s. 14). Nogle af pengeinstitutterne formåede at komme igennem krisen uden de store udfordringer, mens andre fandt løsningen i at fusionere eller i anden slags private løsninger. De pengeinstitutter, som ikke formåede at overleve, blev afviklet af statens afviklingsselskab, Finansiell Stabilitet (Rangvid rapporten 2013 s. 14).

I perioden 2008-2013 er der ophørt i alt 62 pengeinstitutter. Størstedelen af disse var mindre pengeinstitutter (Rangvid rapporten 2013 s. 250).

2.2 Finanstilsynets rolle som tilsynsmyndighed over for pengeinstitutterne, før og efter finanskrisen

Finanstilsynet er bemyndiget, via lov om finansiel virksomhed, til at forestå det samlede finansielle tilsyn med de finansielle virksomheder⁴. Problemet med tilsynsstrukturen før krisen var, at Finanstilsynets havde en opfattelse af, at der ikke var tilstrækkeligt hjemmelsgrundlag til mere proaktivt at gribe ind over for pengeinstitutter, der førte en risikabel forretningsstruktur (Rangvid-rapporten s. 18-19). Finanstilsynet var således oftest begrænset til at udstede påbud og give påtaler til pengeinstitutter, for specifikke krav såsom manglende solvens, -kapital eller dokumentation heraf. Et eksempel herpå er, at Finanstilsynet i årene inden krisen advarede mange pengeinstitutter og samtidig informerede offentligheden om, at pengeinstitutterne førte en risikabel forretningsmodel, ved at have meget kraftige udlånsvækst. De mente dog ikke, at de havde nok hjemmelsgrundlag til at gribe yderligere ind over for pengeinstitutterne (Rangvid rapporten 2013 s. 150).

Efter finanskrisen har Finanstilsynet fået mere bemyndigelse således, at fokus nu er, at "fremme den finansielle stabilitet og tilliden til finansielle virksomheder og markeder" (FIL § 344, stk. 3). Herunder skal der lægges vægt på holdbarheden af de finansielle virksomheders forretningsmodeller (FIL § 344 b). Der er derfor tale om en meget bredere definition, der bemyndiger Finanstilsynet til mere vidtgående tilsyn og indgriben over for finansielle virksomheder (Rangvid rapporten 2013, s. 338, 352-55).

En af Finanstilsynets nye tilsynsstrategier er indførelsen af "tilsynsdiamanten", som blev introduceret i juni 2010 og indfaset i perioden 2010-2012⁵. Denne model lægger vægt på, at pengeinstitutterne skal holde fem faktorer under et bestemt maksimumniveau, som erfaringsmæssigt har vist sig, at eksponere pengeinstitutterne for særlig stor risiko. De fem faktorer er store engagementer, udlånsvækst, funding-ratio, ejendomseksponeringer og likviditetsoverdækning. Hvis nogle af disse fem punkter bliver overskredet, resulterer det i en dialog mellem Finanstilsynet og pengeinstituttet, og evt. en reaktion fra Finanstilsynets side jf. "tilsynsstigen"⁶.

⁴ § 344, stk. 1, Lov om finansiel virksomhed.

⁵ Bekendtgørelse om finansielle rapporter for kreditinstitutter og fondsmæglerselskaber m.fl" (lovbekendtgørelse nr. 281 af 26-03-2014) §132 b.

⁶ https://www.finanstilsynet.dk/Temaer/~media/Temaer/2012/Vejledning_om_tilsynsdiamanten2012.ashx 24-10-2014, samt §§ 349-350 i lov om finansiel virksomhed.

Blandt mange øvrige reguleringer, har Finanstilsynet også fået til opgave, at forestå certificeringen af statsautoriserede revisorer, som ønsker at revidere finansielle virksomheder, herunder pengeinstitutter. Se mere herom under afsnittet "certificeringsordningen".

2.3 Revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant, før og efter finanskrisen

Revisor skal som offentlighedens tillidsrepræsentant afgive en erklæring om hvorvidt regnskabet giver et retvisende billede. En advokatundersøgelse af de nødlidende pengeinstitutter har undersøgt revisors rolle nærmere, hvilket har vist, at der har været nogle forhold, som ikke har været i overensstemmelse med god revisorskik (Rangvid rapporten 2013 s. 291). Et par eksempler herpå, er:

- Revisor har udvist manglende professionel skepsis og kompetence i forhold til udlånsområdet.
- Revisor har undladt at informere ledelsen om væsentlige identificerede svagheder på udlånsområdet.
- Revisor har afgivet en påtegning af regnskabet uden tilstrækkeligt revisionsbevis til at udforme en konklusion.
- Manglende dokumentation i forbindelse med going concern revision.

Resultatet af disse hændelser har været, at tilliden til revisor er blevet betvivlet. Eftersom det er revisors rolle, via sit arbejde, at øge tilliden til det aflagte regnskab, samt tilliden mellem regnskabsbruger og regnskabsaflægger, er det kun en naturlig konsekvens heraf, at kritikken om tvivlsom revisionskvalitet under krisen, har ført til handlinger for at opretholde god revisionskvalitet og opretholde tilliden til den finansielle sektor.

Internationalt har EU-Kommissionen indført tvungen rotation af revisionsfirmaer i forbindelse med revision af virksomhed af offentlig interesse⁷. Dette betyder, at virksomhederne, som hovedregel, skal skifte revisionsfirma hvert tiende år. Udover tvungen rotation er der også indført et loft over, hvor meget andre ydelser må udgøre af det samlede revisionshonorar. Andre ydelser må ikke overstige 70 pct. af det samlede revisionshonorar⁸. Disse tiltag fra EU-Kommissionen skal medvirke til at opretholde revisors uafhængighed.

⁷<http://www.fsr.dk/Nyheder%20og%20presse/Pressemeddelelser/Pressemeddelelser%202013/Ny%20revision%20politik>, 17.10.2014

⁸ Ibid.

Nationalt er der indført et krav om certificering af statsautoriserede revisorer, der ønsker at revidere finansielle virksomheder. Formålet med certificeringsordningen er at øge kvaliteten af revisionen i de finansielle virksomheder og hermed kvaliteten af virksomhedens regnskaber. Derigennem er formålet at tilliden til den finansielle sektor opretholdes.

Rangvid-udvalget finder i øvrigt, at der eksisterer en forventningskløft mellem det som offentligheden tillægger revisor af opgaver og ansvar, og det som revisor faktisk udfører af opgaver og har som ansvar (Rangvid rapporten 2013 s. 45). Rangvid-udvalget anbefaler netop af denne grund en øget kommunikation og forventningsafstemning mellem parterne i forhold til revisors rolle og opgaver. I denne forlængelse falder det også meget naturligt, at den lovgivende magt føler et behov for øget regulering af revisor og revisors virke, når offentligheden har følt, at revisor ikke levede op til offentlighedens forventning, qua forventningskløften. Dette har resulteret i faldende tillid til revisor og den finansielle sektor.

I forhold til fremsættelse af lovforslag nr. 126 af 30. januar 2013 om ændring af revisorloven og lov om finansiell virksomhed, var bevæggrundene både reaktive og proaktive, i forhold til at indføre øget efteruddannelse og certificering af revisorer i finansielle virksomheder mv. Den reaktive bevæggrund bestod i revisors arbejde i Tønder Bank-sagen, hvor revisor afgiver blank påtegning kort inden Tønder Bank går konkurs. Den proaktive bevæggrund bestod i, at det finansielle marked kun bliver mere og mere komplekst, og at revisors uddannelse og efterfølgende kompetenceerhvervelse derfor skal følge med.

2.4 Eksisterende reguleringer for revisorer, der reviderer finansielle virksomheder, før certificeringsordningen

Som nævnt i forrige afsnit, så har der været nogle faktorer omkring revisors hverv forud for finanskrisen, som har betydet, at revisionskvaliteten og tilliden til den finansielle sektor er blevet betvivlet. I dette lys er det derfor interessant at belyse de eksisterende standarder og reguleringers indhold i forhold til revisionskvalitet, med særlig fokus på erfaring og efteruddannelsesaspekterne, som certificeringsordningen går ind og regulerer.

Revisionskvalitet er en meget bred term. Kritikken af revisionskvalitet, og hvordan revisionskvalitet skal øges, er derfor et meget bredt diskussionsfelt. Vi ønsker derfor at slå fast over for læserne af denne afhandling, at de elementer, som certificeringsordningen går ind og regulerer, kun er en del af en meget større indsats af reguleringer for at øge revisionskvaliteten. Andre indsatser går ind og regulerer andre aspekter, som også menes at påvirke revisionskvaliteten. Disse tæller blandt andet

EU-Kommissionens forordning om tvungen firmarotation og begrænsning af ikke-revisionsydelse, hvilket har særlig fokus på at styrke revisors uafhængighed og professionelle skepsis. IAASB, udstederne af ISA'erne, er også i gang med at se, hvorvidt de kan øge revisionskvaliteten ved at forbedre revisionspåtegningen, så denne er mere informerende over for regnskabsbrugere. Dermed vil de forsøge at afhjælpe forventningskløften mellem revisors hverv og regnskabsbrugernes ide, om hvad revisors hverv omfatter.

Med denne indledning er det forsøgt kort at give læseren et billede af den store ramme, som regulering af revisionskvalitet dækker over. Det ligger i vores opgaves afgrænsning, at vi holder os til emnerne og elementerne, der koncentrerer sig om certificeringsordningen og dennes bestanddele. Det næstkommende afsnit herunder vil derfor koncentrere sig om reguleringer, der har relevans i forhold til certificeringsordningen og dennes indhold.

2.4.1 Revisorloven

2.4.1.1 Efteruddannelse

Ifølge revisorloven (RL) skal en godkendt revisor, dvs. en statsautoriseret eller registreret revisor, overholde reglerne i revisorloven, jf. RL § 1. Den første lov af interesse i forhold til certificeringsordningens indhold er RL § 4, stk. 1, som vedrører efteruddannelse:

"En revisor, der er godkendt efter § 3, har pligt til at deltage i et passende efteruddannelsesprogram, der sikrer, at den pågældende til stadighed vedligeholder sin teoretiske viden, sine faglige kvalifikationer og sin viden om kravene til offentlighedens tillidsrepræsentant på et tilstrækkelig højt niveau."

Af denne lovparagraf fremgår det, at en godkendt revisor skal vedligeholde sin viden og faglighed mv. igennem efteruddannelse. Erhvervsstyrelsen fastsætter nærmere regler om efteruddannelse og om kontrol heraf, jf. RL § 4, stk. 2. I medfør af RL § 4, stk. 2, har Erhvervsstyrelsen specificeret en bekendtgørelse nr. 1289 af 12. december 2008, om obligatorisk efteruddannelse af godkendte revisorer⁹. Af bekendtgørelsens § 2, stk. 1 fremgår det, at revisor skal deltage i mindst 120 timers efteruddannelse inden for en treårig periode, startende fra 1. januar 2009. dvs. fra 2009 til 2012, fra 2012 til 2015, osv. Bekendtgørelsens § 2, stk. 2 udspecificerer efteruddannelsens indhold. Heraf fremgår, at 60 timer ud af de 120 timer er fastlagt inden for områderne revision, regnskabsvæsen og

⁹ Denne bekendtgørelse, bekendtgørelse 1289 af 12/12/2008, er den seneste bekendtgørelse om efteruddannelse af godkendte revisorer, forud for certificeringsordningens indførelse og den deraf resulterende revidering af efteruddannelsesbekendtgørelsen indhold, bekendtgørelse 1406 af 11/12/2013.

selskabsret samt skatter og afgifter. Af Bekendtgørelsens § 2, stk. 3 fremgår, at de resterende 60 timer kan benyttes frit af revisor, hvis revisor ikke er specialiseret. Hvis revisor derimod er specialiseret inden for et eller flere fagområder, skal mindst 30 timer af de resterende 60 timer benyttes til efteruddannelse inden for revisors specialiseringsområde.

2.4.1.2 God revisorskik

Af Rangvid rapporten 2013 fremgår det, at et af kritikpunkterne af revisorerne, der reviderede finansielle virksomheder, særligt pengeinstitutter er, at disse ikke altid havde handlet i overensstemmelse med god revisorskik (Rangvid-rapporten, s. 292). Herunder var nogle af kritikpunkterne blandt andet, at revisorerne manglede professionel skepsis og kompetence i forhold til udlånsområdet, havde afgivet påtegninger af regnskaber uden tilstrækkeligt revisionsbevis til at udforme en konklusion, havde manglende dokumentation i forbindelse med going concern-revision, mv. Termen "god revisorskik" refererer til revisorlovens § 16. Her står følgende:

"Revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelse af opgaver efter § 1, stk. 2. Revisor skal udføre opgaverne i overensstemmelse med god revisorskik, herunder udvise den nøjagtighed og hurtighed, som opgavernes beskaffenhed tillader. God revisorskik indebærer desuden, at revisor skal udvise integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne."

God revisorskik er derfor et centralt fundament, der definerer revisors egenskaber og adfærd i forbindelse med afgivelse af revisionspåtegninger på regnskaber, udtalelser om ledelsesberetninger i henhold til årsregnskabsloven og ved revisors afgivelse af andre erklæringer med sikkerhed, der ikke udelukkende er bestemt til hvervgiverens eget brug (RL § 16, stk. 1).

2.4.1.3 Sanktionering

Ifølge RL § 8 er Erhvervsstyrelsens bemyndiget til at fratage en revisor godkendelsen, hvis:

- revisor har forfalden gæld til det offentlige på 100.000 kr. og derover (§ 8, stk. 1)
- revisor nægter at lade sig undergive reglerne om kvalitetskontrol, jf. § 29 (§ 8, stk. 2, nr. 1)
- revisor ikke opfylder kravene i § 4 til efteruddannelse, jf. dog stk. 3. (§ 8, stk. 2, nr. 2).

Når en revisor fratages sin godkendelse, bliver revisoren slettet fra det offentlige register over godkendte revisorer, og denne må herefter ikke benytte godkendelsesbeviset og den faglige betegnelse, jf. RL § 9, stk. 1. Når årsagen til fratagelsen af revisorgodkendelsen er bragt til ophør, skal

revisorgodkendelsen efter anmodning på ny sættes i kraft, og personen skal optages i det offentlige register over godkendte revisorer, jf. RL § 9, stk. 2.

Revisor kan ifølge RL §§ 40 og 44 desuden blive sanktioneret for ikke at efterleve de regler, som Revisorloven dikterer. Sanktionerne kan være påbud, påtaler og revisornævnssager. Igennem revisornævnssager kan revisor også pålægges bøder på op til 300.000 kr. eller få frakendt sin godkendelse som revisor.

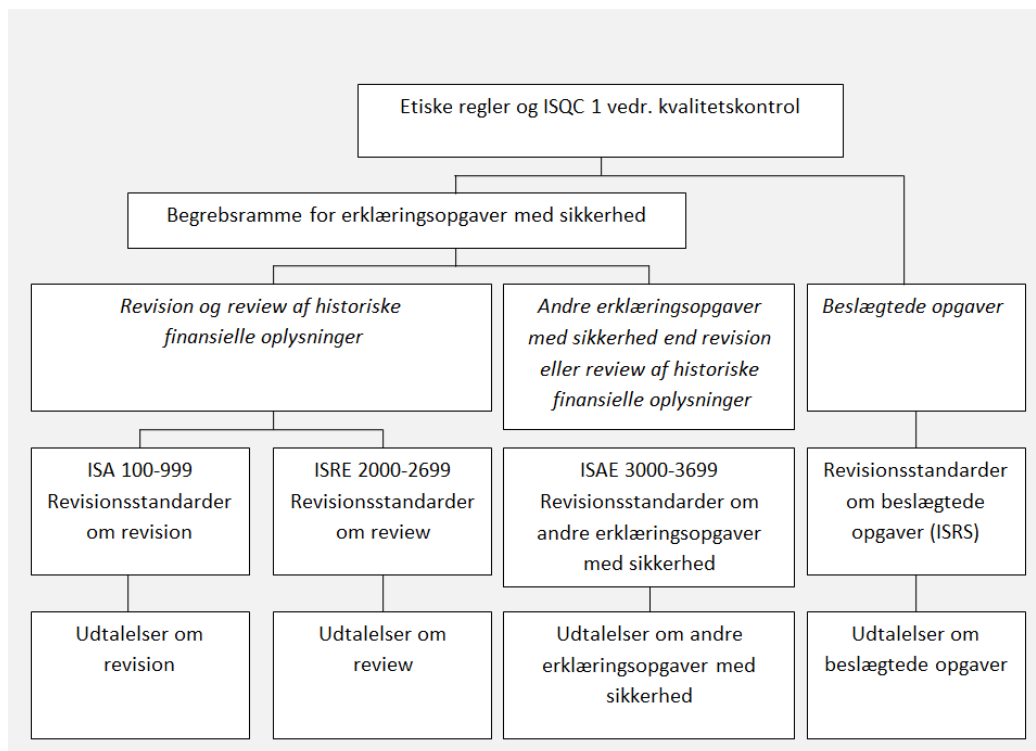
2.4.2 Internationale standarder

Udover at overholde relevant national lovgivning i forbindelse med afgivelse af erklæringer med sikkerhed, skal godkendte revisorer, som er medlem af FSR – danske revisorer¹⁰, også overholde andre regler i forbindelse med afgivelse af erklæringer med sikkerhed. Medlemmerne af FSR – danske revisorer er via deres medlemskab af IFAC, forpligtet til at anvende de internationale standarder, der udarbejdes af IAASB¹¹ med tillæg af enkelte danske særreguleringer (Johansen m.fl. s. 12). De internationale standarder har tilsvarende direkte dansk oversættelse med tillæg af de enkelte danske særreguleringer. Således er det disse, der følges i Danmark. I nedenstående gennemgang henviser vi primært til de internationale standarder:

- ISQC (International Standards on Quality Control)
- ISA (International Standards on Auditing)
- ISRE (International Standards on Review Engagements)
- ISAE (International Standards on Assurance Engagements)
- ISRS (International Standards on Related Services)

¹⁰ FSR – danske revisorer er en fusion af de tre tidligere foreninger, FSR, Dansk Revisorforening og REVIFORA, som tidligere hver for sig repræsenterede henholdsvis statsautoriserede revisorer, registrerede revisorer, yngre revisorer og revisorer under uddannelse.

¹¹ International Auditing and Assurance Standards Board, er nedsat af IFAC, International Federation of Accountants.

Figur 2: Oversigt over IAASB-standards, der regulerer revisors hverv, kilde: "Begrebsramme for erklæringsopgaver med sikkerhed", Revisionsteknisk Udvalg, FSR – danske revisorer, januar 2015.

ISQC 1 er den internationale kvalitetsstandard 1, og den omhandler kvalitetsstyring i firmaer, som udfører revision og review af historiske finansielle oplysninger, andre erklæringsopgaver med sikkerhed samt beslægtede opgaver.

ISA er de internationale revisionsstandards, ISRE er de internationale standarder om review, ISAE er de internationale standarder om andre erklæringsopgaver med sikkerhed, og ISRS er de internationale standarder om beslægtede opgaver.

Derudover er de godkendte revisorer forpligtet til at følge FSR – danske revisorerers "Retningslinjer for revisors etiske adfærd (Ethiske regler)", som er en direkte oversættelse af IFAC's "Code of Ethics for Professional Accountants"(Ethiske regler s. 1).

ISQC 1 og Ethiske regler er overordnede standarder, som er gældende for alle de på figuren viste aktiviteter, som revisor beskæftiger sig med.

Vi vil som næste punkt komme ind på indholdet af nogle af ISA'erne, og indholdet af ISQC 1 og Ethiske regler, som har relevans i forhold til certificeringsordningens indhold om øget erfaring og efteruddannelse samt sanktioneringsmulighed.

2.4.2.1 Etiske regler

Formålet med Etiske regler er via opsættelse af nogle regelsæt og grundprincipper, at sørge for at offentlighedens interesse bliver tilgodeset, samt sørge for at revisionen verden over besidder en høj kvalitet (Etiske regler, forord).

Fem grundlæggende principper bliver nævnt i Etiske regler. Disse er integritet, objektivitet, professionel kompetence og fornøden omhu, fortrolighed samt professionel adfærd. Disse fem punkter bliver samtidig også dikteret som vigtige principper i revisorlovens § 16, stk. 1, om god revisorskik. Blandt disse fem principper, er særligt professionel kompetence og fornøden omhu det punkt med mest relevans i forhold til certificeringsordningens indhold. Dette punkt bliver uddybet således:

"Professionel kompetence og fornøden omhu – at vedligeholde sin faglige viden og færdigheder på det niveau, der er nødvendigt for at sikre, at en klient eller arbejdsgiver modtager en kvalificeret professionel ydelse baseret på den seneste udvikling i praksis, lovgivning og metoder og at optræde omhyggeligt og i overensstemmelse med relevante tekniske og professionelle standarder (Etiske regler, 100.5 c).

Princippet om professionel kompetence og fornøden omhu pålægger følgende forpligtelser på alle revisorer:

- a) *at vedligeholde faglig viden og færdigheder på det niveau, der er nødvendigt for at sikre, at klienter eller arbejdsgivere modtager en kvalificeret professionel ydelse.*
- b) *at optræde omhyggeligt i overensstemmelse med relevante tekniske og professionelle standarder ved levering af professionelle ydelser (Etiske regler, 130.1)."*

Professionel kompetence kan opdeles i to faser: a) tilegnelse af professionel kompetence, b) vedligeholdelse af professionel kompetence (Etiske regler, 130.2). Desuden skal den ledende revisor sørge for, at de som arbejder under dennes bemyndigelse har passende uddannelse og tilsyn (Etiske regler, 130.5).

Til tider kan der opstå trusler, som kan bevirke, at de grundlæggende fem principper bliver kompromitteret. For at undgå dette, kan der foretages nogle sikkerhedsforanstaltninger, som kan eliminere eller reducere truslerne til et acceptabelt niveau (Etiske regler, 100.13). Det kan fx være sikkerhedsforanstaltninger skabt af revisorstanden, lovgivning eller øvrig regulering (Etiske regler, 100.13 a), og kan bestå af blandt andet:

- Krav, der stilles for at blive revisor med hensyn til uddannelse, oplæring og erfaring.
- Krav til efteruddannelse
- Forskrifter om god selskabsledelse
- Professionelle standarder
- Professionelle eller reguleringsmæssige overvågnings- og disciplinære procedurer.
- Eksterne reviews ved en retslig bemyndiget tredjemand af erklæringer, indberetninger, korrespondance eller informationer udarbejdet af revisor (Etiske regler, 100.14).

I forhold til certificeringsordningens indhold, er det særligt punkt 1 (erfaring), punkt 2 (efteruddannelse) og punkt 5 (overvågnings- og disciplinære procedurer), der er relevante at notere sig.

2.4.2.2 ISQC 1

ISQC 1 opstiller krav til firmaers kvalitetsstyringssystemer, således at de udførte revision, review, erklæringsopgaver med sikkerhed og beslægtede opgaver kan give firmaet en høj grad af sikkerhed for, at:

- a) firmaet og dets personale overholder faglige standarder samt relevante krav i lov og øvrig regulering, og
- b) erklæringer afgivet af firmaet eller af opgaveansvarlige partnere er passende efter omstændighederne (ISQC 1.11)

I ISQC 1.16 står der følgende:

"Firmaet skal etablere og opretholde et kvalitetsstyringssystem, der indeholder politikker og procedurer, der behandler hvert af de følgende elementer:

- (a) ledelsesansvar for kvalitet i firmaet*
- (b) relevante etiske krav*
- (c) accept og fortsættelse af klientforhold og specifikke opgaver*
- (d) menneskelige ressourcer*
- (e) opgavens udførelse*
- (f) overvågning."*

Særligt indholdet i punkterne d) menneskelige ressourcer, og e) opgavens udførelse, er interessante at se nærmere på.

Med hensyn til d) menneskelige ressourcer, nævner ISQC 1.29 blandt andet, at kompetencer og færdigheder er en vigtig bestanddel i, at personalet kan udføre opgaver i overensstemmelse med faglige standarder, lov og øvrig regulering og afgive erklæringer på et tilfredsstillende niveau. Ligeledes er kompetencer og færdigheder vigtige egenskaber, som den opgaveansvarlige partner bør besidde i tilfredsstillende grad for, at kunne udpege og føre tilsyn med et opgaveteam, jf. ISQC 1.30. Kompetencer kan ifølge ISQC.A25 udvikles blandt andet ved faglig uddannelse, joberfaring og vejledning fra mere erfarne medarbejdere. ISQC 1.A26 nævner, at opretholdelsen af kompetencerne hos personalet afhænger af et fortsat passende niveau af faglig udvikling, så personalet vedligeholder sin viden og sine færdigheder.

Med hensyn til e) opgavens udførelse, nævner ISQC 1.33, at erfarne medarbejdere skal gennemgå mindre erfarne medarbejders arbejde. Desuden skal der konsulteres i tilfælde af tvivl om, hvordan en opgave skal løses. Dette kan søges gjort hos kvalitetskontrollanten (ISQC 1.A48). Kvalitetssikringskontrollanten er blandt andet valgt på baggrund af sin faglige kvalifikationer, erfaringer og autoritet, og er dermed en oplagt ressource at benytte sig af i det omfang dette ikke anfægter kontrollantens objektivitet (ISQC 1.39).

2.4.2.3 ISA'er

Ifølge ISA 200, som omhandler den uafhængige revisors overordnede ansvar ved udførelse af en revision af et regnskab i overensstemmelse med ISA'erne, skal revisor, som grundlag for sin konklusion om, hvorvidt regnskabet i alle væsentlige henseender er udarbejdet i overensstemmelse med en relevant regnskabsmæssig begrebsramme, have opnået høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed ikke indeholder væsentlig fejlinformation, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl (ISA 200.11 a). De underliggende krav til opfyldelse af dette mål er blandt andet, at revisor skal overholde nogle etiske krav, have professionel skepsis samt anvende faglig vurdering i forbindelse med revision af et regnskab (ISA 200.14-16). Blandt disse tre nævnte krav i ISA 200, er særligt indholdet af de etiske krav og kravet om faglig vurdering relevant i forhold til certificeringsordningens krav om erfaring og efteruddannelse. De etiske krav henviser til Ethiske regler, som er nævnt tidligere i opgaven. Faglig vurdering er defineret som anvendelsen af relevant oplæring, viden og erfaring, der er opnået inden for området for revisions- og regnskabsstandarder samt etiske standarder, i forhold til at træffe beslutninger på et kvalificeret grundlag om de handlinger, der er passende efter revisionsopgavens omstændigheder (ISA 200.13.k). Ifølge ISA 200.A24 er det en kombination af revisors niveau af uddannelse, viden og erfaring, der giver revisor et kompetenceniveau, der er tilstrækkelig til, at denne kan foretage rimelige faglige vurderinger.

I forbindelse med udpegning af et opgaveteam til revision af historiske finansielle oplysninger, er det ifølge ISA 220.14 vigtigt, at

”den opgaveansvarlige partner [sikrer sig], at opgaveteamet og eventuelle eksperter, som ikke er en del af opgaveteamet, tilsammen har de kompetencer og færdigheder, der er påkrævet for at: a) udføre revisionsopgaven i overensstemmelse med faglige standarder og krav i gældende lov og øvrig regulering, og b) gøre det muligt at afgive en revisorerklæring, der er passende efter omstændighederne (jf. afsnit A10-A12)”.

Nogle af de egenskaber som den opgaveansvarlige partner kan vurdere udvælgelsen af opgaveteamets medlemmer på, er blandt andet deres praktiske erfaring med lignende opgaver, deres tekniske ekspertise inden for området, deres branchekendskab og deres evne til at anvende faglige vurderinger mv. (ISA 220.A11).

2.5 Certificeringsordningen

2.5.1 Baggrund for certificeringsordningen og dens krav om erfaring og efteruddannelse

Lovforslag nr. L 126 (fremover kaldet L126), *Lov om ændring af revisorloven og lov om finansiell virksomhed*, omhandler revisors uddannelse og certificering af revisorer i finansielle virksomheder mv., og blev fremsat i Folketinget den 30. januar 2013 og endeligt vedtaget den 21. Maj 2013. Lovforslaget består af tre delforslag. Disse forslag er 1) modernisering af revisoruddannelsen, 2) efteruddannelse af revisorer for virksomheder af offentlig interesse, og 3) certificeringsordning for revisorer i finansielle virksomheder.

I lovforslaget argumenterer Erhvervs- og Vækstministeriet for at de standarder, der skal følges af revisor nu om dage, er så omfattende og lovgivningen så dynamisk og kompleks, at mange revisorydelser forudsætter en specialistviden hos den enkelte revisor, særligt inden for revision af virksomheder af offentlig interesse, herunder finansielle virksomheder (L 126, s. 4-5).

Samtidig har der været eksempler på nødlidende banker årene forud for lovforslaget, der trods forkerte nedskrivninger, stadig fik en blank påtegning af revisor. Der er argumenteret for, at dette skyldes utilstrækkelig efteruddannelse og dermed mangel på fornøden faglig kompetence.

Derfor har lovforslaget til formål at foretage en generel modernisering af revisoruddannelsen og stille yderligere krav til arbejdet med virksomheder af offentligt interesse, herunder finansielle virksomheder.

I den forlængelse foreslår Erhvervs- og Vækstministeriet, at der bl.a. stilles nogle minimumskrav til antal erfarings- og efteruddannelsestimer for, at revisor kan blive certificeret til at revidere finansielle virksomheder. Hensigten herved er at øge kvaliteten af revisionen af årsregnskaberne for de finansielle virksomheder.

2.5.2 Certificeringsordningen og dens betingelser

Certificeringsordningen giver statsautoriserede revisorer en godkendelse til at yde revisionsydelser til finansielle virksomheder, herunder revision af årsregnskaber samt andre lovpligtige erklæringer til finansielle virksomheder jf. BEK 1379 af 10/12/2013, § 2. Der er to typer certificering, en for penge- og realkreditinstitutter og en for forsikringsselskaber.

Revisor skal overholde en række betingelser for at kunne ansøge om at blive certificeret. Disse betingelser er blandt andet erfaringskravet og efteruddannelseskravet. Udover disse betingelser er der en række andre forhold, som også skal være opfyldt. Betingelserne er nævnt i § 4 i BEK 1379 af 10/12/2013.

Revisor må ikke have haft en sag ved Revisornævnet inden for de seneste 5 år, som Finanstilsynet vurderer, har betydning for revisors udøvelse af sit hverv i den virksomhedstype, som revisor søger certificering til, jf. § 4 stk. 3 i BEK 1379 af 10/12/2013. Desuden må revisor ikke have været pålagt strafansvar for overtrædelse af kapitel 28 i straffeloven eller anden relevant lovgivning, jf. § 4 stk. 4 i BEK 1379 af 10/12/2013. Her er det Finanstilsynet, der vurderer, om revisor kan udføre sit arbejde på betryggende vis. Derudover kan Finanstilsynet nægte at certificere revisor, hvis tilsynet har grund til at antage, at revisor ikke vil varetage sit hverv forsvarligt jf. BEK 1379 af 10/12/2013 § 4 stk. 5. Grunden hertil kan være, hvis revisor har udvist eller udviser en adfærd, der kan give anledning til sådan en antagelse.

2.5.2.1 Erfaringskravet

Ved certificeringsordningens fulde implementering, kræves det, at revisorerne kan dokumentere, at de har udført mindst 1.500 debiterbare timer inden for de seneste 5 år, med ydelser til finansielle virksomheder. To tredjedele af disse timer skal omfatte revisionsydelser til den type af finansiell virksomhed, som revisor søger certificering til, mens den sidste tredjedel må bestå af øvrige ydelser til den type finansiell virksomhed, som revisor ønsker certificering til. Timerne med revisionsydelser, som er to tredjedele af de 1.500 timer, skal være opnået hos mindst 3 forskellige selskaber af den type, som certificeringen søges til. Ydermere skal mindst 50 pct. af revisionsydelserne være udført som underskrivende revisor eller som leder af et revisionsteam, jf. BEK 1379 af 10/12/2013 § 4 stk. 1.

For at revisionsselskaberne får en mulighed for at tilpasse sig de opstillede krav til de revisorer, der skal revidere finansielle virksomheder, har Finanstilsynet indført en overgangsordning. Ordningen indebærer lempelser i erfaringskravet i de første 3 år af certificeringsordningens levetid. Dette indbefatter, at kravet for at blive certificeret i 2014 er 40 pct. af det oprindelige erfaringskrav på 1.500 timer. Dvs. erfaringskravet for 2014 er 600 debiterbare timer inden for de seneste 5 år, hvoraf to tredjedele af disse timer skal omfatte revisionsydelser til den type af finansiell virksomhed, som revisor søger certificering til. I 2015 er det 60 pct. og 80 pct. i 2016, hvorefter det fulde erfaringskrav træder i kraft, jf. BEK 1379 af 10/12/2013 § 11. Minimumskravet om at timerne skal være opnået hos mindst 3 forskellige selskaber tilhørende den sektor som certificering ansøges til, samt kravene til revisors funktion som den underskrivende revisor eller som leder af et revisionsteam i minimum 50 pct. af timerne for revisionsydelser, skal stadig overholdes.

2.5.2.2 Efteruddannelseskravet

Udover erfaringskravet er der også et krav til efteruddannelsesniveaue for de certificerede revisorer. Revisor skal dokumentere, at vedkommende opfylder de specifikke krav, der er til efteruddannelse for revisorer, der har specialiseret sig inden for den pågældende type af finansiell virksomhed. Udover de obligatoriske 120 timers efteruddannelse, som nævnt tidligere, skal de certificerede revisorer deltage i yderligere 60 timers efteruddannelse inden for revision af finansielle virksomheder inden for de seneste 3 år, og minimum 15 timer årligt, jf. BEK 1406 af 11/12/2013 § 4. Derudover er der sat yderligere krav til, hvad timerne som minimum skal omfatte. Der skal som minimum bruges 30 timer inden for lov om finansiell virksomhed, herunder centrale bestemmelser, omfang af tilladelser, forståelse af finansielle virksomheder og tjenesteydelser leveret af sådanne virksomheder, introduktion til ledelse og styring af pengeinstitutter mv., jf. BEK 1406 af 11/12/2013 § 5. Foruden disse timer skal efteruddannelsen derudover omfatte følgende i forbindelse med certificering til penge- og realkreditinstitutter:

"1) 15 timer inden for regnskabsaflæggelse, solvensopgørelse, kapitaldækningsregler samt ledelse og styring af penge- og realkreditinstitutter med særligt fokus på kreditområdet, markedsrisiko, operationelle risici, likviditetsrisici og IT-sikkerhed, herunder balanceprincippet, obligationsudstedelse, kapitalcenterstruktur og hæftelsesforhold, samt store engagementer, og

2) 15 timer inden for revision, herunder de for kreditinstitutter specifikke dele af bekendtgørelsen om revisionens gennemførelse i finansielle virksomheder m.v. samt finansielle koncerner, særlige udfordringer ved revision af skønsmæssige poster, klassifikation, indregning, måling og

værdiansættelse, samt revision af generelle og programmerede kontroller i IT systemer i pengeinstitutter og realkreditinstitutter” (BEK 1406 af 11/12/2013 § 6).

I forhold til efteruddannelseskravet gælder der ligeledes en overgangsordning for de certificerede revisorer. Denne ordning indebærer, at revisor i 2014 som minimum skal have haft 20 timers efteruddannelse inden for de seneste 3 år, udover de obligatoriske 120 timer, i stedet for 60 timers efteruddannelse, som bekendtgørelsen ellers dikterer. Efter år 2014, gælder det fulde krav i bekendtgørelsen på 60 timers efteruddannelse udover de obligatoriske 120 timer.

Samlet set er de kvantitative krav, som certificeringsordningen stiller, som følgende:

År	Certificeringsordningens krav			
	2014	2015	2016	2017
Erfaringskrav (timer)	600	900	1200	1500
Efteruddannelseskrav (timer)	20	60	60	60
Antal pengeinstitutter revideret (stk.)	3	3	3	3

Figur 3: Oversigt over de kvantitative krav i certificeringsordningen.

Finanstilsynet kan i særlige tilfælde vælge at certificere revisorer, som ikke opfylder kravene til efteruddannelse og erfaring. Det kan de vælge at gøre, hvis de vurderer, at revisor har anden relevant erfaring, som kan kompensere for efteruddannelses- og erfaringskravet jf. BEK 1406 af 11/12/2013 § 4 stk. 3.

2.5.2.3 Fratagelse af certificering

Finanstilsynet kan fratage en revisors certificering, hvis betingelser i BEK 1379 af 10/12/2013 § 4, som er nævnt ovenfor, ikke bliver overholdt, jf. BEK. 1379 af 10/12/2013 § 8, stk. 2. Afgørelsen om fratagelsen af certificeringen kan prøves ved en domstol. Domstolen kan samtidig beslutte, om revisor må opretholde sit hverv som revisor for finansielle virksomheder, mens sagen kører i retten jf. BEK 1379 af 10/12/2013 § 8 stk. 4. Betingelser for opnåelse og opretholdelse af certificeringen i § 4 er opdelt således, at hvis årsagen til fratagelse af certificeringen skyldes § 4, stk. 1, nr. 1-2, om manglende overholdelse af erfarings- og efteruddannelseskravene, kan dette uden større problemer udbedres, hvorpå revisor på ny kan søge om certificering. I modsætning hertil, er det vanskeligere at søge om at generhverve sin certificering, hvis man i første omgang har fået den frataget på baggrund af manglende overholdelse af § 4, stk. 1, nr. 3-5. Her gælder, at revisor er faldet i en risikogruppe, hvor dennes handlinger og adfærd har resulteret i tvivl, om hvorvidt denne kan udføre sit arbejde på betryggende vis som offentlighedens tillidsrepræsentant. Mht. § 4, stk. 1, nr. 3 gælder en

udelukkelse i mindst 5 år, efter at man har haft en sag ved Revisornævnet. Mht. § 4, stk. 1, nr. 4-5 er udelukkelsesperioden ukendt, da denne afhænger af hvorvidt Finanstilsynet vurderer, at revisor ikke længere udgør en risiko i forbindelse med udførelsen af sit hverv.

2.5.2.4 Dobbelt certificering

Ønskes begge certificeringer, ændrer erfaringskravet sig lidt. Revisor skal have minimum 1000 debiterbare timer brugt til revisionsydelser til hver type af virksomhed. Dvs. minimum 1000 timer på revisionsydelser til penge- og realkreditinstitutter og yderligere minimum 1000 debiterbare timer brugt på revisionsydelser til forsikringsselskaber. Her gælder ligeledes overgangregler på 40, 60 og 80 pct. for årene 2014-2016.

Efteruddannelseskravene og overgangsreglerne heri, skal overholdes for hver certificering, dvs., at revisor samlet set skal opfylde efteruddannelseskravet for hver certificering, udover de obligatoriske 120 timer for alle godkendte revisorer. Jf. § 4, stk. 2, kan efteruddannelsestimerne i § 5 medregnes for begge certificeringer, så man kan nøjes med max 90 timers efteruddannelse. Derudover kan timerne fra § 2, stk. 3, 2. pkt. også medregnes i certificeringskravene, hvis de opfylder kravene i §§ 6 eller 7, jf. § 4, stk. 2.

2.6 Delkonklusion

Et kort indblik i de forskellige aktørers situation forud for finanskrisen har vist, at ingen af de i afsnittet nævnte aktører har været foruden fejl og svagheder.

Pengeinstitutterne har på grund af de større regelændringer i perioden (Basel II og IFRS-implementeringer), fundet det muligt at ændre i deres forretningsmodeller, hvilket resulterede i meget større udlån og dermed en større risikoeksponering i forhold til pludselige ændringer på finansmarkedet, hvilket netop blev en realitet i 2008. Derudover var der også svagheder i regnskabsaflæggelsen hos pengeinstitutterne.

Finanstilsynets befandt sig i en situation med begrænset bemyndigelse til reelt at kunne have en væsentlig indflydelse på pengeinstitutternes måde at føre forretning på. Finanstilsynet prøvede blandt andet i perioden at advare mod den mere risikable forretningsmodel, som mange pengeinstitutterne førte, men uden en reel effekt. Forholdet mellem pengeinstitutterne og Finanstilsynet har siden krisen ændret sig betydeligt i form af større bemyndigelse til Finanstilsynet til at føre tilsyn og reagere på pengeinstitutternes virksomhed. Dette gøres blandt andet med udgangspunkt i "tilsynsdiamanten", som netop fokuserer på fem vigtige faktorer, som

pengeinstitutterne fremover skal holde sig indenfor, af hensyn til ikke at føre en alt for risikabel forretningsmodel.

Tidligere revisorfejl, såsom forkert påtegning af nødlidte pengeinstitutter samt andre former for brud mod god revisorskik, herunder manglende kompetence til at udføre revision af pengeinstitutternes regnskab bevirkede, at revisionskvaliteten blev anset for at være utilstrækkelig og tilliden til den finansielle sektor blev samtidig betvivlet. I kombination hermed finder Erhvervs- og Vækstministeriet, at standarder og lovgivning er blevet så omfattende, dynamisk og kompleks, at mange revisorydelser forudsætter en specialistviden hos revisor, fx inden for revision af finansielle virksomheder. Disse er nogle af baggrundene for, at Erhvervs- og Vækstministeriet foreslår et minimumskrav til erfaring og efteruddannelse for revision af de konkrete typer af finansielle virksomheder. Derigennem skal sikkerheden for, at revisor udfører sit arbejde i overensstemmelse med god revisorskik og lever op til rollen som offentlighedens tillidsrepræsentant øges, så revisionskvaliteten øges, og tilliden til den finansielle sektor og revisors arbejde kan opretholdes.

Der findes og fandtes en del eksisterende reguleringer for revisors virke før certificeringsordningens indførelse. Disse tæller blandt andet revisorloven § 4 (passende efteruddannelse), § 16 (god revisorskik, herunder professionel kompetence ved § 1, stk. 2 opgaveudførelse), § 8 (sanktioneringsmulighed ved manglende opfyldelse af § 4 krav) og §§ 40 og 44 (påbud, påtaler, Revisornævnssager, bøder, frakendelse af godkendelse som revisor) samt Ethiske regler, international kvalitetsstandard nr. 1 og de internationale revisionsstandarder. Langt hen ad vejen indeholder de eksisterende regler allerede de samme reguleringer, som certificeringsordningen indeholder. Forskellen er blot, at mens de eksisterende reguleringer om revisors virke og egenskaber lader det være mere op til revisor, opgaveteamets leder og/eller revisionsvirksomheden, om hvor meget af en bestemt egenskab, der er tilpas, så vælger certificeringsordningen i modsætning hertil, at sætte et minimumskrav af erfaring og efteruddannelse specifikt inden for det relevante område, som revisor søger certificering indenfor. Herudover giver certificeringsordningen Finanstilsynet bemyndigelse til at sanktionere revisor i tilfælde af, at revisor ikke overholder de opstillede krav til erfaring og efteruddannelse eller revisor i øvrigt på grund af sine handlinger eller adfærd vækker tvivl om, hvorvidt denne kan udføre sit arbejde på betryggende vis som offentlighedens tillidsrepræsentant. Dermed kan det konstateres, at der sker en overgang fra selvregulering til myndighedsinvolvering, som det også nævnes, at der er en tendens til i litteraturen (Johansen m.fl. s. 28-29).

3 Interviewundersøgelse

I dette afsnit vil vi besvare vores arbejdsspørgsmål 2 om, hvilke holdninger der er fra de forskellige interessenter i forhold til certificeringsordningens indvirkning på revisionskvaliteten. Afsnittet afsluttes med en delkonklusion.

3.1 Respondenterne

Vores respondentliste ser ud som følgende:

Respondent	Virksomhed	Interessentgruppe
Lars Rhod Søndergaard	EY	Revisorer
Henrik Wellejus	Deloitte	Revisorer
Per Lindholt	Beierholm	Revisorer
Henrik Barner Christiansen	EY	Revisorer
Martin Thygesen	Finansrådet	Regnskabsaflæggere
Lars Clemmen Christensen	Finanstilsynet	Tilsynsmyndigheder

Figur 4: Oversigt over respondenterne

Lars Clemmen Christensen er chefkonsulent i Finanstilsynet, som er en tilsynsmyndighed, underlagt Erhvervs- og Vækstministeriet. Finanstilsynet har blandt andet kontrolfunktionen for, hvorvidt de finansielle virksomheder i Danmark overholder den gældende finansielle lovgivning. Herunder har Finanstilsynet fået bemyndigelse via lov om finansiel virksomhed § 199, stk. 13, til at være den myndighed, der fastsætter de nærmere regler om certificering af revisorer. Lars Clemmen Christensen har dermed bidraget til afhandlingen ved at belyse Finanstilsynets holdninger til emnet.

Lars Rhod Søndergaard er statsautoriseret revisor fra EY, med dobbeltcertificering til både at underskrive penge- og realkreditinstitutter samt forsikringsselskaber og tværgående selskaber. Lars Rhod Søndergaard er samtidig også formand for FSRs Finansielle Udvalg (FINU), hvor, blandt andet, problemstillinger omkring reguleringer over for den finansielle branche og konsekvenserne heraf drøftes og forsøges påvirket ud fra et fagligt synspunkt og under rammerne af at være offentlighedens tillidsrepræsentant, for at understøtte kvaliteten af revision og erklæringsafgivelse inden for den finansielle branche¹². Lars Rhod Søndergaard har derved et stort indblik i baggrunden for-, diskussionen om-, og indholdet af certificeringsordningen, som han har bidraget med i løbet af interviewet.

Henrik Wellejus er statsautoriseret revisor fra Deloitte, med dobbeltcertificering til både at underskrive penge- og realkreditinstitutter samt forsikringsselskaber og tværgående selskaber og har ligeledes bidraget med revisors synsvinkel på emnet.

¹² www.fsr.dk – Om os – Udvalg i FSR danske revisorer – Det Finansielle Udvalg – 21.02.2015

Per Lindholt er statsautoriseret revisor fra Beierholm, og har certificering til at underskrive penge- og realkreditinstitutter. Per Lindholt er samtidig også med i FSR – danske revisors Finansielle Udvalg (FINU). Per Lindholt har ligeledes bidraget med revisors synsvinkel på emnet.

Henrik Barner Christiansen er statsautoriseret revisor fra EY med dobbeltcertificering til både at underskrive penge- og realkreditinstitutter samt forsikringsselskaber og tværgående selskaber. Henrik Barner Christiansen har ligeledes bidraget med revisors synsvinkel på emnet.

Martin Thygesen er statsautoriseret revisor og kontorchef i Finansrådet, som er de danske pengeinstitutters interesseorganisation. Martin Thygesen har bidraget med regnskabsaflæggernes synsvinkel på emnet.

Til sammen kan de interviewede personer, belyse vores emne og problemstillinger med de forskellige vinkler de har på sagen qua deres forskellige roller i det finansielle system.

3.2 Sammenfatning af interviewundersøgelsen

I dette afsnit vil vi sammenfatte respondenternes svar fra de foretagne interviews. Vi vil sammenholde respondenternes svar over for hinanden for at undersøge elementerne i certificeringsordningen og disses effekt på revisionskvaliteten.

3.2.1 Certificeringsordningens krav til antal virksomheder revideret, samt efteruddannelses- og erfaringstimer

Ifølge chefkonsulent Lars Clemmen Christensen fra Finanstilsynet var baggrunden for indførelsen af certificeringsordningen den pressede økonomiske situation, som flere pengeinstitutter stod i for nogle år siden. Derfor var der stor fokus på at opretholde tilliden til den finansielle sektor, særligt med hensyn til årsrapporterne og revisionen af disse. Lars udtrykker således:

”Det var ikke kun på grund af Tønder Bank, men på grund af situationen på det tidspunkt, som involverede flere pengeinstitutter. (...) Roskilde Bank, EBH, Amagerbanken, Tønder Bank (...)”¹³.

I forhold til kravet om at den certificeringsansøgende revisor skal have haft erfaring med mindst tre virksomheder inden for den type finansiell virksomhed, siger Lars Clemmen Christensen, at Finanstilsynet ønskede, at revisorerne skulle have en bred erfaring og ikke kun erfaring fra en enkelt virksomhed. Derfor mente Finanstilsynet, at berøring med tre virksomheder, inden for den kategori man ønsker certificering til, ville være fornuftigt at have som et krav. Der havde været en diskussion

¹³ Interview, Lars Clemmen Christensen, Finanstilsynet. Se bilag 1

om, hvorvidt kravet skulle sættes til to eller tre, men slutteligt endte kravet med at være tre virksomheder. Lars Clemmen Christensen tilføjer hertil yderligere om kravene:

*"Men vi har også accepteret, at berøringen med den anden og tredje virksomhed godt kan være af forholdsvis lille omfang, forstået på den måde, at det kunne være en partner, der fører kvalitetskontrol med nogle kolleger og så har 3-4 timer på en sag. Det ville være en tilstrækkelig berøring. Men dog at han er inde i flere problemstillinger, og han har taget stilling til revisionskonklusioner på flere virksomheder inden for det her område."*¹⁴

I forhold til hvem dette krav var blevet diskuteret med, svarer Lars Clemmen Christensen, at det primært er diskuteret internt, eftersom Lars selv blandt andet har en baggrund som revisor og derfor har en god indsigt i, hvordan man skaffer sig den erfaring, der skal til for at revidere en speciallovgivning, som der er tale om her.

De øvrige interviewede interessenter er alle enige i, at et bekendtskab med mere end én finansiell virksomhed vil gøre revisors erfaringsgrundlag og indsigt i branchen bredere. Dette, sammenholdt med erfaringstimekravet og efteruddannelsestimekravet, vil foranledige et arbejde, der overordnet er af:

- en højere kvalitet, ifølge statsautoriseret revisor Henrik Wellejus fra Deloitte og kontorchef Martin Thygesen fra Finansrådet,
- en formentlig højere kvalitet, ifølge statsautoriserede revisorer Lars Rhod Søndergaard og Henrik Barner Christiansen, begge fra EY.

De fleste respondenter udtrykker, at der tidligere har været revisorer med en begrænset indsigt i revision af finansielle virksomheder. Disse revisortyper bliver nu filtreret fra på grund af tilstedeværelsen af certificeringskravene. Det er på denne baggrund, at respondenterne udtrykker deres mening omkring hvorvidt certificeringsordningen vil øge revisionskvaliteten eller ej. Respondenternes rationale er altså, at udelukkelsen af de revisorer med lavest erfaring (måske) vil medføre en gennemsnitlig højere revisionskvalitet for revision af finansielle virksomheder.

Derimod er statsautoriseret revisor Per Lindholt fra Beierholm mere betænksom ved, hvorvidt revisionskvaliteten vil stige, eftersom han ser mange tekniske huller, der fortsat kan give grobund til problemer med kvaliteten af det revisionsarbejde der udføres. Et hypotetisk eksempel han giver er,

¹⁴ Ibid.

at en revisor, der har opsamlet erfaringstimer fra små banker ikke bliver forhindret af certificeringsreglerne i at revidere en stor bank som Danske Bank. Teknisk set har han ret, selvom de fleste revisionsvirksomheder må formodes at have en sådan struktur og kvalitetssikring, at udvælgelsen af revisorer til bestemte opgaver formentlig vil filtrere en sådan revisor fra, som Per Lindholt giver som eksempel. Et andet eksempel, som Per Lindholt giver, er mere reel:

"(...) nogle der har haft mange timer på fx at sidde og revidere udlån, har timerne til at blive certificeret. Så må de godt have lov til at skrive på et pengeinstitutregnskab, uden at der i øvrigt er taget stilling til om de nogensinde har siddet og forholdt sig til andre dele af pengeinstitutter, eller har dokumenteret at de har det overblik der skal til. (...) Man bliver ikke nødvendigvis god til at sætte sig op i "helikopteren"¹⁵ bare fordi man har haft alle de timer".¹⁶

Dette eksempel er så reelt, at Finanstilsynet faktisk har taget situationen til efterretning og er i gang (red: 17-03-2015) med et nyt udkast til certificeringsbekendtgørelsen, hvori det foreslås, at en revisor netop ikke kun kan nøjes med at fokusere på ét revisionsområde, men skal have erfaring med revision af flere revisionsområder¹⁷.

I forhold til kravet om efteruddannelse, bemærker Lars Clemmen Christensen, at det altid har været sådan, at hvis man havde et speciale som revisor, så skulle man have noget af sin efteruddannelse inden for dette område. Nu er der så lagt et yderligere krav til de certificerede revisorer på grund af yderligere specialisering. Rationalet i dette er, at det er væsentligt, at man løbende er opdateret med udviklingen i de regelsæt, der findes i de finansielle virksomheder, som revisor har certificeret sig inden for. De øvrige respondenter finder efteruddannelseskravene fine nok, med undtagelse af Per Lindholt, som synes, at kravene for efteruddannelsestimer er høje nok i forvejen¹⁸.

I forhold til kravet om erfaringstimer, nævner Lars Clemmen Christensen, at der som sådan ikke var et objektivt grundlag, ud fra hvilken man kan sige, at lige præcis *så mange timer* skal der til. Så timekravene var blevet diskuteret internt, men også i dialog med blandt andet FSR – danske revisorer - som i øvrigt syntes, de var sat for højt - og slutteligt fastsatte man timekravene som de er i dag. Lars Clemmen Christensen nævner i den forbindelse, at den gode revisionskvalitet også inkluderer en pæn grad af partnerinvolvering og ikke bare en partner, der får en orientering af deres ledende

¹⁵ Med "helikopteren" refererer Per Lindholt til at have overblikket over den virksomhed der revideres.

¹⁶ Interview med Per Lindholt, fra Beierholm, bilag 2.

¹⁷ "Bekendtgørelse om Finanstilsynets certificering af statsautoriserede revisorer", J.nr. 50218-0007, 16. Februar 2015, § 4, stk. 1., nr. 1.

¹⁸ Her henviser Per Lindholt til de 120 timers efteruddannelseskrav over 3 år, som kræves for at opretholde sin statsautorisation.

medarbejdere, men at partneren er en central del af revisionen og konklusionerne på de enkelte dele i revisionsprocessen. I forlængelse af denne kommentar siger Lars:

”Certificeringsordningen hænger sammen med, at vi gerne ser en lidt større involvering timemæssigt fra de underskrivende revisorer. Det er en forhåbning, at ordningen skulle inspirere til dette”¹⁹.

Den større timemæssige involvering er realiseret ved, at certificeringsordningen stiller et minimumserfaringskrav til de underskrivende revisorer af finansielle virksomheder. Dermed sikrer man at revisor, som minimum har 1.500 timers erfaring med finansielle virksomheder, hvoraf minimum 1.000 af timerne skal udfyldes ved revision. Ud af de 1.000 timer skal 500 af timerne være som underskrivende revisor eller leder af et revisionsteam. De sidste 500 timer ud af de 1.500 timer kan udfyldes, som det ønskes i relation til arbejdet med finansielle virksomheder, jf. BEK. 1379 af 10/12/2013 § 4, stk. 1.

Nikolaj Warming Larsen, ledende økonom i Finanskrisekommissionen hos den uafhængige tænketank Kraka, har i en artikel skrevet, at til trods for certificeringsordningens formål om at øgede krav til revisor skal øge revisionskvaliteten og dermed det offentlige tillid til den finansielle sektor, så er de indførte krav til en certificeret revisor meget høje, og kravene kan dermed faktisk forhindre mange statsautoriserede revisorer i at blive certificeret, når kravene er fuldt indfasede (Larsen 2014). Dette argument baserer han på et taleksempel, han har opstillet på baggrund af både Finanstilsynets beregninger og sine egne beregninger. Ud fra disse kommer han frem til, at det samlede antal revisionstimer, det kræver at revidere alle danske penge- og realkreditinstitutter, er ca. 7.000 timer. Sammenholder man dette timetal med certificeringsordningens krav om 1.000 revisionstimer over 5 år hos penge- og realkreditinstitutter, dvs. i gennemsnit 200 revisionstimer hvert år, så vil udfaldet blive, at markedsforholdene (7.000 timer) og certificeringskravene (200 timer revision pr. år) kun tillader $ca. 7.000 / 200 = 35$ statsautoriserede revisorer, at opretholde deres certificering. Nikolaj Warming Larsen argumenterer yderligere for, at tendensen på markedet er en konsolideringsbølge og fortsatte nedlukninger, hvilket bevirker, at de 7.000 timers revisionsbehov yderligere falder og dermed vil potentielt færre revisorer kunne opretholde deres certificering. De få revisorer, der vil være i stand til at opretholde deres certificering, vil samtidig have et meget stort arbejdspress, hvilket øger risikoen for at revisionskvaliteten bliver svækket. Udover at disse objektive kriterier er høje, og dermed reducerer den certificerede revisorstand rigtig meget ved fuld indfasning, så er der også den subjektive vurdering, hvor Finanstilsynet har muligheden for at fratage en revisor sin certificering.

¹⁹ Interview, Lars Clemmen Christensen, Finanstilsynet. Se bilag 1.

Dette kan yderligere reducere den certificerede revisorstand, og dermed yderligere svække revisionskvaliteten på grund af den stigende arbejdspress på de tilbageværende certificerede revisorer, ifølge Nikolaj Warming Larsen.

Lars Clemmen Christensen nævner, at de i øjeblikket med overgangsreglerne ikke har set et kritisk fald i antallet af certificerede revisorer, i forhold til det antal revisorer, der før certificeringsordningens indførelse plejede at revidere finansielle virksomheder. Han nævner samtidig, at de er opmærksomme på udviklingen, særligt når de kommer ind mod år 2015 og 2016. Deres fokus er ikke kun rettet på certificeringsordningen på grund af de krav den indeholder, men lige så meget på grund af rotationsordningerne [revisorrotation og den nye firmarotation som indføres fra 2016]. Til gengæld udtrykker Lars Clemmen Christensen, at han mest af alt tror, at der er tale om spekulationer uden grundlag for at sige, at revisorstanden vil falde, når kravene er fuldt indfasede. Men dog holder Finanstilsynet tæt øje med udviklingen. Med hensyn til erfaringskravet, venter Finanstilsynet og ser tiden an indtil år 2015-2016.

Udover Lars Clemmen Christensen, så er samtlige respondenter enige om, at erfaringskravet er for højt. Eftersom certificeringsordningens timekrav indledningsvist følger en overgangsordning med løbende stigende timekrav, betyder det, at situationen i øjeblikket ikke er så kritisk. Kritikken som respondenterne retter, er særligt til, når certificeringsordningens krav er fuldt indfasede i 2017.

Martin Thygesen kommenterer blandt andet, at det for Finansrådet er vigtigt, at der er en tilstrækkelig stor masse af certificerede revisorer til at revidere pengeinstitutterne i Danmark. I øjeblikket [17.03.2015] er der 59 certificerede revisorer, der kan revidere pengeinstitutter, og FSR – danske revisorer har oplyst dem, at det antal potentielt kan blive halveret, når certificeringskravene er fuldt indfasede. Det vækker bekymring hos Martin Thygesen, eftersom antallet af certificerede revisorer til pengeinstitutter da vil være så lav, at de resterende certificerede revisorer på markedet kan blive overbebyrdet. Resultatet heraf kan derfor potentielt være, at revisionskvaliteten falder, hvilket er stik imod hensigten med certificeringsordningen.

Desuden mener Martin Thygesen, at de høje timekrav i certificeringsordningen betyder, at mange eksterne revisorer skal foretage "rugbrødshandlinger" for at der er timer [nok] i opgaven til dem. Per Lindholt er enig i den vurdering, hvilket han ikke finder optimalt, eftersom mere småarbejde, for at opfylde timekravene, tager tiden fra det vigtige arbejde, som er at være oppe i "helikopteren". Lars Rhod Søndergaard nævner ligeledes, at de høje timekrav har betydet, at han har været nødsaget til at påtage sig yderligere opgaver inden for forsikring for at opretholde sin certificering til revision af

forsikringsselskaber. Han nævner at situationen er den samme for nogle af hans andre kolleger. Spurgt ind til, om dette har en konsekvens for revisionskvaliteten, svarer Lars Rhod Søndergaard:

*"(...) på sin vis bliver der sub-optimeret en lille smule, fordi der bliver udført opgaver, som man egentlig ikke er den bedst egnede til"*²⁰.

Henrik Wellejus nævner blandt andet, at certificeringsordningens timekrav ved fuld indfasning har fået nogle af hans kolleger til at indse, at de ikke kan opfylde det fulde krav, hvorfor en omstrukturering allerede finder sted i øjeblikket og løbende, som kravene gradvist bliver indfaset. Disse kolleger bliver roteret ud og deres kunder inden for finansielle virksomheder bliver overdraget til kolleger, der har fuld fokus på finansiell virksomhed i stedet.

Lars Rhod Søndergaard nævner, ligesom Henrik Wellejus, at de høje timekrav også har givet anledning til, at der foregår en intern omstrukturering hos EY inden for revision af finansielle virksomheder af samme årsager, som Henrik Wellejus nævner.

Martin Thygesen, Henrik Wellejus, Lars Rhod Søndergaard og Henrik Barner Christiansen efterspørger alle en mere kvalitativ anskuelse af de statsautoriserede revisorer, når det skal vurderes, hvorvidt en statsautoriseret revisor skal certificeres. Martin Thygesen nævner i den forbindelse, at der selvfølgelig findes en certificering på andet grundlag, hvor en sådan kvalitativ vinkel netop kan tages i betragtning. Han mener dog, at der er en stor forskel på at have en certificering på andet grundlag, og at ordningen var forankret omkring kvalitative vurderinger.

Lars Rhod Søndergaard synes, at kravene er for mekaniske og at det ikke giver mening bare at kigge på antallet af debiterbare erfaringstimer hos en revisor. Ifølge ham skal man i stedet se på, hvad erfaringstimerne hos revisoren er brugt til, og hvilket ansvar revisoren har haft i revisionen af finansielle virksomheder. I den forlængelse har Lars Rhod Søndergaard nogenlunde samme kritik til certificeringsordningens mekaniske tilgang, som Per Lindholt:

*"Det har ikke meget værdi at revidere små sparekasser, hvis den opgave man står over for, det er at revidere et af landets største banker"*²¹.

Henrik Wellejus mener ligeledes, at man ikke nødvendigvis formår at komme op i "helikopteren" som revisor, bare fordi man har haft en hel masse timer. Hans anbefaling er, at timekravet skal sænkes, og at man skal fokusere på andre vinkler hos revisor også.

²⁰ Interview med Lars Rhod Søndergaard fra EY, bilag 5.

²¹ Ibid.

Per Lindholt nævner ikke ordret en kvalitativ vurdering, men det kan udledes af den eksempel gennemgang han præsenterer for os i interviewet. Her giver han et eksempel på en revisor, der overholder timekravet men hvor timerne han har oparbejdet er baseret på et meget snævert og ensartet arbejde. Denne revisor sammenlignes med en anden revisor, som ikke nødvendigvis overholder timekravene, men har mange års erfaring, bred erfaring, og "pondus". Per Lindholt giver dette eksempel netop for at understrege, at meget dygtige revisorer udelukkes fra at blive certificeret i udgangspunktet, alene på grund af de høje timekrav.

Slutningsvis nævner både Henrik Wellejus, Martin Thygesen og Henrik Barner Christiansen, at Sverige har en lignende certificeringsordning for revisorer, der reviderer finansielle virksomheder. De nævner alle tre, at der i Sverige er et timekrav på 200 timer pr. år i stedet for 300 timer pr. år, som det fuldt indfasede krav i Danmark kommer til at påkræve. Henrik Barner Christiansen og Martin Thygesen nævner begge, at der kun er én certificering i Sverige, mens der i Danmark er to certificeringer. Henrik Wellejus supplerer hertil, at der ikke er den store synergi tilmæssigt mellem de to certificeringer, hvilket besværliggør at opretholde en dobbeltcertificering.

I forhold til den retssikkerhedsmæssige problemstilling omkring, at det i Danmark er Finanstilsynet, der forestår certificering og fratagelse af certificering, nævner Henrik Barner Christiansen, at i Sverige tjekkes certificering af revisorerne af Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR) (den svenske pendant af FSR – danske revisorer) i stedet for Finansinspektionen (det svenske finanstilsyn). Ved at sammenligne Sveriges certificeringsordning med Danmark, forsøger disse tre respondenter altså at belyse, at Danmarks certificeringsordning er væsentlig skarpere. Martin Thygesen slutter af med følgende spørgsmål:

"Er det begrundet eller ikke begrundet, at vi skal have en meget strengere ordning i Danmark, end det naboland vi i øvrigt ofte sammenligner os med?"

3.2.2 Udvides god revisorskik?

Det antages, at kravet om god revisorskik burde betyde, at en revisor ikke påtager sig revisionsopgaver denne ikke er i stand til at udføre tilfredsstillende. I det lys spørger vi Lars Clemmen Christensen, hvorvidt dette så ikke gør certificeringsordningen overflødig, eftersom kravene allerede findes implicit i god revisorskik-princippet.

Omkring god revisorskik, svarer Lars Clemmen Christensen, at god revisorskik er en subjektiv vurdering. Fra sin erfaring som revisor ved han, at man kan blive i stand til at påtage sig en opgave, som man ikke lige kan i dag:

*"Hvis man havde mulighed for at få en opgave, så prøvede man på bedst mulig måde at løse den."*²²

Omkring certificeringsordningen i forhold til god revisorskik, svarer Lars, at god revisorskik stadigvæk gælder, men at der blot er sat et minimumskrav for de revisorer, der påtegner pengeinstitutter og forsikringsselskaber. Desuden uddyber Lars, at certificeringsordningen, udadtil, samtidig også signalerer en kvalitet, om at der har været en instans [Finanstilsynet], der sørger for at undersøge, at der faktisk ligger et erfaringsgrundlag bag de revisorer, som underskriver. I den forbindelse siger han:

*"Det er igen det her med offentlighedens tillid til den finansielle sektor, som er forholdsvis væsentlig. Så jeg synes ikke, vi kan sige, at certificeringsordningen er overflødig. Der er i hvert fald også politiske aspekter i det."*²³

Adspurgt om hvorvidt certificeringsordningen er overflødig, fordi god revisorskik i første omgang indebærer, at en revisor ikke bør påtage sig en opgave denne ikke er i stand til at udføre, svarer alle de øvrige interviewede interessenter, at de grundlæggende er enige i, at god revisorskik indebærer, at en revisor ikke bør påtage sig en opgave, som den ikke er i stand til at udføre tilfredsstillende. Men de noterer alle sammen, at god revisorskik er en subjektiv vurdering, der derfor giver anledning til, at en revisor godt kan komme til at påtage sig en opgave i god tro, der senere viser sig at være for stor for denne.

Henrik Wellejus noterer, at subjektiviteten i god revisorskik har betydet, at revisorer har påtaget sig opgaver i god tro, der til tider var for store for dem. Derfor mener han, at certificeringsordningen og dens objektive krav er gode at indføre. Martin Thygesen mener ligeledes, at omstændighederne har nødvendiggjort et objektive krav om minimumskompetencer til revisorer, der skal revidere finansielle virksomheder. Henrik Barner Christiansen udspecificerer sit svar yderligere. Han siger, at man i god tro kan påtage sig en opgave, som det senere viser sig, at man ikke kan klare alligevel. Han uddyber med følgende bemærkning:

"Det kan ske nogle gange, at man står over for en opgave, som man ikke har set tidligere og alligevel er man kommet i mål med at løse den. Det hele skal jo starte et sted, man skal jo på et eller andet tidspunkt i sin karriere være revisor for den første kunde".²⁴

Af den grund er certificering godt at have. Det får nemlig revisorerne til at overveje deres kvalifikationer, mener Henrik Barner Christiansen.

²² Interview, Lars Clemmen Christensen, Finanstilsynet. Se bilag 1.

²³ Ibid.

²⁴ Interview, Henrik Barner Christiansen fra EY, bilag 4.

3.2.3 Konkurrenceforhold

Lars Clemmen Christensen mener, at man ikke kommer udenom, at certificeringsordningen kan have en konkurrencebegrænsende effekt, selvom dette ikke er intentionen med certificeringsordningen, siger han. I øjeblikket med overgangsreglerne er der cirka 10 firmaer, der har certificerede revisorer på markedet. I forlængelse heraf, tilføjer Lars Clemmen Christensen:

”Selvfølgelig ved vi godt, at der er tre store, der på sigt kunne tiltrække kunderne, da de også har de store faglige miljøer og faggrupper, som i øvrigt også vil påvirke revisionskvaliteten i positiv retning, hvad der næppe kan være i mindre firmaer med kun en enkelt revisor. Men det er ikke et mål for Finanstilsynet at indsnævre konkurrencen. Vi ser gerne, at der er et tilstrækkeligt antal firmaer, som de enkelte pengeinstitutter kan vælge imellem, også med hensyn til rotationspligt.”²⁵

De interviewede interessenter har forskellige meninger omkring, hvilken konsekvens certificeringsordningens krav kommer til at have på konkurrenceforholdene. Henrik Wellejus og Henrik Barner Christiansen mener begge, at konkurrencen vil blive formindsket, og at markedet vil blive koncentreret hos få store revisionsvirksomheder, herunder hos få personer i de revisionsvirksomheder. Henrik Wellejus mener, at dette vil medvirke til en øget revisionskvalitet. Han nævner yderligere, at det til gengæld bliver svært at opretholde kritisk masse, når kravene er fuldt indfasede. Henrik Barner Christiansen noterer i øvrigt, at certificeringsordningen, set i sammenhæng med rotationspligterne og det faktum, at revisorer kan takke nej til revision - for eksempel fordi revisor leverer væsentlige konsulenttydelser -, medfører at konkurrencen på markedet falder.

Per Lindholt og Lars Rhod Søndergaard er ligeledes enige i, at konkurrencen på markedet vil blive begrænset i første omgang. Men de mener herudover, at de tilbageværende revisionsvirksomheder og revisorer på markedet, vil opleve en mere intens intern konkurrence om at opretholde kritisk masse og dermed deres certificering. Per Lindholt supplerer, at den løbende konsolidering mellem bankerne, som man ser på markedet, er med til at accelerere udviklingen i frafald af revisorer og revisionsvirksomheder på grund af faldende kundemasse og dermed manglende opfyldelse af certificeringskravene. I forhold til konkurrenceændringens påvirkning af revisionskvalitet, svarer Lars Rhod Søndergaard, at en faldende konkurrence på markedet, vil føre til en positiv effekt på revisionskvaliteten på grund af mindre konkurrence og dermed mindre prispres. Dette vil føre til en bedre mulighed for at drive en rentabel forretning og gøre en fortrinlig indsats. Men Lars Rhod Søndergaard vurderer, at konkurrencen blandt de tilbageværende revisorer på markedet bliver

²⁵ Interview, Lars Clemmen Christensen, Finanstilsynet. Se bilag 1

tilsvarende hård. Konsekvensen af dette vil ifølge Lars Rhod Søndergaard, føre til større priskonkurrence og en større tendens til, at man prøver at effektivisere og bruge mindre tid. Det kan gå ud over revisionskvaliteten i negativ retning. Hvilken retning af revisionskvalitetspåvirkningen, der vil dominere, er Lars Rhod Søndergaard usikker på.

Konsistent med respondenternes vurdering af hvilken påvirkning en koncentration på revisionsmarkedet for finansielle virksomheder har på revisionskvaliteten, nævner Francis et al. (2013), at højere Big-N-markedsandel ift. ikke-Big-N-markedsandele, øger revisionskvaliteten. Så det faktum at konkurrencen begrænses, men at begrænsningen finder sted således, at markedsandelene koncentrerer hos Big-N-virksomhederne, medvirker til, at revisionskvaliteten øges. Dog finder Francis et al. (2013). frem til at, når et par af Big 4-virksomhederne har en meget større markedsandel end de øvrige Big 4-virksomheder, så har det en negativ påvirkning på revisionskvaliteten. Jo mere ligelig fordeling af markedsandelene jo større revisionskvalitet. Dette giver god mening, eftersom det tilskynder til øget konkurrence og dermed højere kvalitets revisionsudbud for at erhverve og fastholde revisionskunderne, hvorimod en ulige fordeling kan føre til ineffektive revisorer, som har monopollignende magt i industrien og som pga. manglende konkurrence ikke bliver tilskyndet til at yde revision af højere kvalitet (Francis et al. 2013 s. 327).

Konsistent med Lars Rhod Søndergaards vurdering af den tilbageværende interne konkurrences påvirkning på revisionshonoraret, finder Casterella et al. (2013), at revisorer, som er specialister inden for en industri, udnytter den fordel som specialisering medfører, ved at øge deres revisionshonorarer, medmindre der er konkurrence fra andre specialister på markedet, som forhindrer dem i at øge deres revisionshonorarer herfor.

3.2.4 Revisionshonorar

Lars Clemmen Christensen nævner, at der i øjeblikket med overgangsreglerne er nogle store og mellemstore virksomheder, som kunne byde på en kunde og dermed skabe konkurrence i forhold til pris mv. Men han nævner, at man godt kunne frygte, at revisionshonoraret vil stige, når der kun er få revisorer, der kan udføre arbejdet. Et modargument fra hans side er, at det nye KPMG 2014 P/S (nu kaldet KPMG P/S) meget gerne vil ind på markedet, og derfor giver nogle fornuftige bud for at komme ind på markedet for de store.

Per Lindholt og Martin Thygesen tror, at revisionshonoraret vil stige. Henrik Wellejus tror, at revisionshonoraret vil fastholdes eller stige lidt. De begrundet dette med, at prisen på en certificeret revisor vil stige, når udbuddet af certificerede revisorer på markedet falder, og fordi prisen på en

certificeret revisor vil blive højere. Henrik Wellejus mener samtidig, at en stigning i honorarerne, vil medføre en stigning i revisionskvaliteten.

Henrik Barner Christiansen er usikker på, hvilken konsekvens certificeringsordningen vil få for revisionshonorarerne. Pt. mener han, at revisionshonorarerne er for lave. I forhold til revisionshonorarenes indflydelse på revisionskvalitet, mener Henrik Barner Christiansen, at et højere revisionshonorar ikke vil øge revisionskvaliteten væsentligt, men skabe en bedre balance mellem honoraret for revision af denne virksomhedstype, og den risiko der er knyttet til en sådan revisionsopgave.

Lars Rhod Søndergaard er ligeledes usikker på, hvordan revisionshonorarerne vil blive påvirket af certificeringsordningen og henviser til, at der er to modsatsrettede kræfter, som trækker i hver sin retning, og at han ikke ved, hvilken retning der vil dominere. De to retninger han henviser til, er foranlediget af 1) færre revisorer og revisionsvirksomheder på markedet, 2) mere intens intern konkurrence blandt de tilbageværende revisorer og revisionsvirksomheder.

3.2.5 Gradueringsystem

RSM Plus har udtrykt utilfredshed med, at certificeringsordningens krav gælder lige over for alle revisorer og mener i stedet, at man burde lave varierende krav til revisorerne, afhængig af, hvilken bankgruppe, som den kunde revisoren reviderer, tilhører²⁶. Deres argument er, at små bankgrupper ikke har stor samfundsmæssig påvirkning i tilfælde af finansielle problemer, sammenholdt med de større bankgrupper. Til dette svarer Lars Clemmen Christensen, at de har skønnet, at der ikke skulle laves et sådant gradueringsystem med lempelige krav til revisorer, der reviderer mindre bankgrupper. Finanstilsynet mente ikke, at man kunne klassificere banker på den måde, og valgte i stedet princippet om "one size fits all".

Set i forhold til baggrunden for certificeringsordningens indførelse, fyldte særligt Tønder Bank rigtig meget. Tønder Bank var en gruppe 3 bank [næstmindste bankgruppe på en skala fra gruppe 1 (størst) til 4 (mindst)], men fik alligevel meget stor medieopmærksomhed og politisk opmærksomhed. Samtidig har Erhvervsstyrelsen tidligere repliceret til bl.a. FSR – danske revisorer, at certificeringsordningen ikke blot bør gælde kreditinstitutter, som historisk har været den sektor, der har oplevet problemer, men bør gælde alle finansielle virksomheder samt virksomheder af offentlig interesse (SIFIs & PIEs), eftersom alle disse har en afgørende betydning for den finansielle stabilitet,

²⁶ Høringssvar vedrørende Finanstilsynets certificerings af statsautoriserede revisorer, s. 23-26.

herunder for offentlighedens tillid til den finansielle sektor²⁷. Lars Clemmen Christensens svar er dermed ligeledes i overensstemmelse med Erhvervsstyrelsens holdning og lovgivernes respons.

Alle øvrige interviewede interessenter, med undtagelse af Per Lindholt og Lars Rhod Søndergaard, svarer at de er uenige med forslaget om et gradueringssystem for revision af mindre banker. Henrik Wellejus begrundede denne holdning med, at risikoen er lige stor for alle banker uanset størrelse. Det handler i øvrigt om tilliden til det finansielle system. Derfor mener han, at det er nødvendigt med høj kvalitet i revisionen af alle pengeinstitutter. Dermed mener han, at certificeringsordningens fulde krav skal gælde alle. Martin Thygesen henviser til historikken vedrørende økonomiske problemer i pengeinstitutter for at begrunde sin holdning. Han mener, at historikken viser, at selv mindre banker har en stor effekt på lokalområdet (fx Fionia Bank og Tønder Bank) og samfundsøkonomien. Derudover nævner Martin Thygesen også, at de problemer man vil komme til livs, har man netop set i nogle små pengeinstitutter, og der hvor det har været en lokal revisor, der ikke har haft den store bankerfaring. Baggrunden for certificeringsordningen var i øvrigt også de finansielle problemer hos nogle mindre institutter, og slutteligt med Tønder Bank som prikken over i'et, siger Martin Thygesen. Henrik Barner Christiansen mener at det er betydelig samfundsskadeligt, når en bank går ned. Uanset om der er tale om en lille eller en stor bank. Dette begrundede han blandt andet med påvirkningen på udlandets opfattelse af danske bankers sikkerhed, når en hvilken som helst dansk bank, uanset størrelse, går ned. Dette kan dermed resultere i en ændring i fundingvilkårene, som udlandet giver de danske banker.

Lars Rhod Søndergaard nævner, at man som alternativ til at foretage en lempelse af certificeringskravene til de revisorer, der reviderer mindre banker, i stedet kunne lave en godkendelsesordning ligesom i Schweiz, hvor Schweiz' finanstilsyn godkender den enkelte revisor til en konkret revisionsopgave.

Per Lindholt er, i modsætning til de øvrige interessenter, enig i, at et gradueringssystem kunne imødekomme de virksomheder, som reviderer de små pengeinstitutter. Han mener, at certificeringsordningens krav ikke er fleksible nok i forhold til dem, der reviderer de små pengeinstitutter.

3.2.6 "Certificering på andet grundlag": Indsigt i andet kvalificerende grundlag

I certificeringsbekendtgørelsens (1379 af 10. dec. 2013) § 4, stk. 3 nævnes det, at der kan gives certificering på grundlag af anden relevant erfaring, selvom § 4, stk. 1, nr. 1-2 kravene ikke er fuldt ud

²⁷ www.ft.dk/samling/20121/lovforslag/l126/bilag/1/1209430.pdf - Hentet d. 21.02.15

opfyldt. Andet kvalificerende grundlag for certificering kan fx gælde for revisorer med erfaring fra revision af udenlandske virksomheder, nævnes det i bekendtgørelsen. Adspurgte om flere eksempler, der kunne tælle positivt for certificering på andet grundlag, nævner Lars Clemmen Christensen, flere eksempler og nævner samtidig, at de eksempler han giver, ikke er en udtømmende praksis, men blot et udvalg af kvalifikationer, der er kvalificerende til certificering på andet grundlag. For eksempel kan skribentvirksomhed eller undervisningsvirksomhed inden for finansiell revision tælle positivt. Derudover kan det også tælle positivt, hvis man har været revisor for større komplekse virksomheder, med store finansielle problemstillinger. I denne forbindelse nævner han, at der også eventuelt kan viges fra kravet om mindst tre reviderede virksomheder, hvis man kan fremvise et andet grundlag, der kan erstatte erfaringskravet om tre virksomheder.

Henrik Wellejus nævner, at lignende arbejde, som det man søger certificering til, også burde tælle i vurderingen om at få certificering på andet grundlag. For eksempel reviderer han selv en virksomhed, som ikke er omfattet af lov om finansiell virksomhed og dermed ikke tæller med i antal debiterbare timer i forhold til certificeringsordningen. Per Lindholt og Henrik Barner Christiansen har samme holdning som Henrik Wellejus på dette punkt. Henrik Barner Christiansen nævner som eksempler, at arbejde med ATP, Nationalbanken og Finansiell Stabilitet, som er virksomheder, der er nært beslægtede med finansielle virksomheder omfattet af lov om finansiell virksomhed, også bør tælle med i betragtningen om certificering på andet grundlag.

Henrik Wellejus og Martin Thygesen mener ligeledes, at erfaring med internt revisionsarbejde er en kvalifikation der kunne tages i betragtning.

Per Lindholt, Martin Thygesen, Lars Rhod Søndergaard og Henrik Barner Christiansen mener alle sammen, at mange års erfaring med revision af finansielle virksomheder, er en kvalifikation, der bør tages i betragtning ved certificering på andet grundlag, selvom man ikke nødvendigvis opfylder alle certificeringskravene.

3.2.7 Retssikkerhedsmæssige problemstillinger

Med hensyn til at det er Finanstilsynets, der fratager certificeringen frem for at et andet organ forestår denne funktion, synes alle øvrige interviewede interessenter, at det er forkert at Finanstilsynet forestår denne funktion.

Henrik Wellejus, Martin Thygesen og Henrik Barner Christiansen udtrykker alle, at Finanstilsynet har opnået en betydelig magt og at opgaven med certificering og fratagelse af certificering i stedet bør bestrides af et andet uafhængigt organ såsom Revisornævnet. Martin Thygesen uddyber i

forbindelse med forslaget om Revisornævnet som alternativ til Finanstilsynet, at Revisornævnet er nøje sammensat med hensyn til uafhængighed og kompetencer, i modsætning til Finanstilsynet bestyrelse, som har brede kompetencer ud i hele det finansielle område og ikke kun revisionsområdet. Martin Thygesen og Henrik Barner Christiansen nævner i den forbindelse, at Revisornævnet oftest har lange sagsbehandlingstider, men at man i praksis kunne forestille sig en "fast track", hvor man fremmer certificeringssagerne, så de bliver behandlet hurtigere.

Alle interessenterne udtrykker i øvrigt, at Finanstilsynet er subjektive i denne sag, da Finanstilsynet i forvejen fører tilsyn og inspicerer pengeinstitutterne. Per Lindholt og Lars Rhod Søndergaard uddyber problematikken om subjektivitet hos Finanstilsynet i sammenhæng med de konsekvenser, det kan have for en certificeret revisor, hvor det viser sig, at han er uskyldig. De nævner begge, at sagsbehandlingsstrukturen er meget belastende for den certificerede revisor, eftersom en certificeret revisor, der får frataget sin certificering, som udgangspunkt, ved appel til domstolene, ikke har opsættende virkning. Hvis udfaldet af en sådan sagsbehandling bliver, at revisor erkendes uskyldig, og revisor derfor findes egnet til at beholde sin certificering, så er praksis i mellemtiden, at der er gået så lang tid med sagsbehandlingen, at revisor i mellemtiden har mistet sine bankkunder og dermed grundlaget for at opretholde sin certificering.

Det er i teorien muligt for en certificeret revisor, som har fået frataget sin certificering og som har appelleret sagen til domstolene, fortsat at arbejde med revision af finansielle virksomheder. De kan blot ikke underskrive revisionen, så længe de ikke har en certificering. Ifølge Henrik Wellejus er realiteten dog anderledes. Han mener, at en revisor i dette tilfælde vil være for dyr, blot at have til at udføre almindeligt revisionsarbejde i tilfælde af fratagelse af certificering. Derfor ville det betyde, at revisoren slet ikke skulle arbejde i den finansielle sektor, men i stedet omskoles til at arbejde med andet arbejde.

Med undtagelse af Lars Clemmen Christensen, blev de øvrige interessenter spurgt ind til, om de kunne forestille sig et alternativ i stedet for certificeringsordningen, som kunne opretholde en høj revisionskvalitet og dermed opretholde offentlighedens tillid til den finansielle sektor. Hertil svarer Per Lindholt blandt andet, at man kunne indføre et krav om to underskrivende revisionsfirmaer ligesom i gamle dage. Rationalet bag dette forslag er at to par øjne nødvendigvis må være bedre end et par, hvilket også styrkede revisors stemme til bestyrelsesmøder, samt var godt som ekstrakontrol. Martin Thygesen og Henrik Barner Christiansen mener dog, at to-revisionsfirmasystemet ikke var hensigtsmæssigt i forhold til en cost-benefit anskuelse. Henrik Barner Christiansen mener, at revisorer fra de største revisionsselskaber – under hensyntagen til tavshedspligten - kan sparre med

andre internt fra deres virksomhed om disse anliggender. I øvrigt siger han, at ved revisions af PIEs, herunder pengeinstitutter, så skal der udover den eksterne revisor også være en uafhængig partner på sagen internt fra samme revisionsvirksomhed, som aldrig møder kunden, men gennemgår revisorernes arbejde og som de eksterne revisorer kan sparre med i forhold til væsentlige konklusioner og valg, der træffes i deres revisionsarbejde. Dermed påkræver revisions af PIEs altså, at der er et uafhængigt sæt øjne, der dobbelttjekker de eksterne revisorer's arbejde. Henrik Barner Christiansen mener derfor, at mange af de fordele som to-revisionsfirmasystemet kunne tilbyde, allerede også forefindes internt og via standardkrav i forbindelse med revision af PIEs. Derfor giver det mindre mening at genindføre to-revisionsfirmasystemet. Martin Thygesen udtrykker de samme holdninger, som Henrik Barner Christiansen med hensyn til at revisionshusene er forpligtede til at have en ekstra revisor internt fra, ved revision af PIEs. Herudover tilføjer Martin Thygesen, at to-revisionsfirmasystemet ofte blev realiseret ved, at de to revisionshuse inddelte arbejdet mellem hinanden. Dermed gav to-revisionsfirmasystemet ikke nødvendigvis dobbelt sikkerhed.

Martin Thygesen supplerer senere i interviewet en yderligere problematik, som vedrører to-revisionsfirmasystemet. Certificeringsordningens høje timekrav kombineret med rotationskravene, kan resultere i at der er kritisk få revisorer tilbage, hvilket han finder bekymrende. I det tænkte eksempel, at der kun er de tre store revisionsvirksomheder tilbage, med hensyn til revision af pengeinstitutter (PwC, Deloitte, EY), og to ud af disse tre har et to-revisionsfirma samarbejde i én af de danske pengeinstitutter, så vil firmarotationskravet kræve, at disse to revisionshuse bliver skiftet ud. Tilbage er kun den tredje virksomhed, som ikke er i rotationskarantæne. Dermed er der ikke nok revisionshuse til at pengeinstituttet kan opretholde to-revisionsfirmasystemet. Med andre ord er der en risiko for, at certificeringsordningen i kombination med firmarotationskravet kan betyde et endeligt for det frivillige to-revisionsfirmasystem på grund risikoen for manglende udbud af revisionshuse.

Lars Rhod Søndergaard nævner et andet alternativ i stedet for certificeringsordningen. Man kunne som alternativ forestille sig et øget tilsyn fra Finanstilsynets side vedrørende revisionssetup'et ved revision af finansielle virksomheder, ved tilrettelæggelsen af revisionen, kompetencerne i revisionsteamet, ressourcefordeling til de forskellige revisionsområder og lignende. Lars Rhod Søndergaard nævner, at dette forslag ligger tæt op ad Revisortilsynets funktion med kvalitetskontrol af revisionen af de finansielle virksomheder. Derfor kunne det være en mulighed at samordne initiativet med Revisortilsynet på dette område. Spørgsmålet er herefter, hvorvidt initiativets

administrative omkostninger står mål med den værdi, det tilfører, og om det derfor er realistisk at indføre ud fra en cost-benefit-anskuelse.

3.3 Delkonklusion

I de gennemgåede interviews, er vi kommet frem til, at respondenterne overordnet set finder, at certificeringsordningen er en god idé at have implementeret. Tidligere har vurderingen om at påtage en opgave primært beroet på god revisorskik, som er et subjektivt vurderingsgrundlag. Dette har ifølge revisorerne givet anledning til at nogle revisorer, i god tro, har påtaget sig opgaver, der var for store for dem. Derfor er certificeringsordningen og dens objektive krav overordnet set velaccepteret, da det formodes at ville minimere tilfældene, hvor kompetencerne er utilstrækkelige, ved påtagelse af opgaver. Dette formodes at ville øge revisionskvaliteten.

Kravet om mindst tre reviderede virksomheder er særligt velaccepteret. I forlængelse heraf udtrykker nogle af respondenterne, at der tidligere har været revisorer med en begrænset indsigt i revision af finansielle virksomheder, og at disse nu bliver filtreret fra, hvilket må formodes at øge revisionskvaliteten for branchen og offentlighedens tillid til den finansielle sektor.

Kravet om øget efteruddannelse er der ikke store indvendinger imod, hvorimod kravet om øget erfaringstimer, findes at være sat for højt ifølge respondenterne, særligt når certificeringsordningens fulde krav er indfaset i 2017. Der er en bekymring for, at certificeringsordnings fulde krav vil resultere i en stor reduktion i antallet af certificerede revisorer. Dette kan overbebyrde de tilbageværende revisorer, hvilket kan resultere i, at revisionskvaliteten for branchen falder. Samtidig er der blandt revisorerne givet udtryk for, at der foregår en omstrukturering, hvor tendensen netop er, at der sker et frafald i antallet af revisorer i branchen for revision af pengeinstitutter, og at de tilbageværende revisorer bliver yderligere fokuseret og specialiseret på dette marked.

I forhold til certificeringsordningens indvirkning på konkurrenceforholdene og disses effekt på revisionskvaliteten, er der delte meninger blandt respondenterne. Lars Clemmen Christensen mener bl.a., at koncentrationen af de store revisionsfirmaer vil stige på markedet, grundet frafald af de mindre revisionsfirmaer. Dette mener han, vil øge revisionskvaliteten. Henrik Wellejus mener ligeledes at revisionskvaliteten vil stige, når udbuddet af revisorer falder, og prisen på en certificeret revisor dermed stiger. Lars Rhod Søndergaard mener, at der er en dobbelteffekt af certificeringsordningen på konkurrenceforholdene, og at disse har en modsatrettet påvirkning på revisionskvaliteten. Når antallet af revisionsfirmaer falder på markedet, formodes prispresset i første omgang ligeledes at falde, hvilket formodes, at ville have en positiv effekt på revisionskvaliteten.

Derimod vil der være en stigning i konkurrencen blandt de tilbageværende revisionsfirmaer, bl.a. for at kunne opretholde certificeringsordningens krav. Dette formodes at ville øge prispresset og dermed risikerer revisionskvaliteten at falde.

Samlet set vurderes det, ud fra respondenternes holdninger, at certificeringsordningen højst sandsynligt vil have en positiv effekt på revisionskvaliteten, om end der også er belyst forhold, der kan tale imod denne effekt.

4 Litteraturanalyse

I dette afsnit søger vi at besvare delspørgsmål 3 i vores afhandling om, hvad man kan udlede af tidligere studier og litteratur, som har relevans i forhold til certificeringsordningens indhold. Særligt har vi fokus på certificeringsordningens krav om øget erfaring og efteruddannelse og hvilken effekt disse kunne forestilles at have på revisionskvaliteten.

Vi vil indledningsvist definere forskellige centrale termer som den fundne litteratur og delspørgsmålet for afsnittet kredser omkring. Herefter vil vi foretage en kritisk gennemgang af den benyttede litteratur for at fastslå dens validitet og reliabilitet. Dernæst vil vi gennemgå studierne og deres indhold, som kan give et nærmere indblik på sammenhængen mellem øget erfaring og revisionskvalitet samt øget efteruddannelse og revisionskvalitet. Afslutningsvist vil vi foretage en opsummering og diskussion af de vigtigste punkter fra gennemgangen af studierne. Afsnittet afsluttes med en delkonklusion.

4.1 Indledende begrebsdefinitioner

Inden studieanalysen indledes, er det vigtigt at få defineret nogle termer, som er meget centrale både i delspørgsmålet som afsnittet vedrører, og som studierne fokuserer på. Disse er revisionskvalitet og industrispecialisering.

4.1.1 Revisionskvalitet

Revisionskvalitet bliver defineret på mange forskellige måder i forskellige kilder. Blandt andet nævner den amerikanske tilsynsmyndighed, Public Company Accounting Oversight Board, (PCAOB), at mange organisationer har forsøgt at definere revisionskvalitet men, at der ikke har været enighed omkring en entydig definition heraf (PCAOB 2013). PCAOB noterer sig, at revisionskvalitet kan anskues procesbaseret eller resultatbaseret. En procesbaseret definition af revisionskvalitet er, at god revisionskvalitet opnås, når en revisor har overholdt revisionsstandarderne. En resultatbaseret definition af revisionskvaliteten er ifølge PCAOB mere intuitiv. PCAOB definerer derfor revisionskvalitet på resultatbaseret grundlag, som imødekommelsen af investorernes behov for uafhængige og pålidelige revisioner og en stærk kommunikation med revisionsudvalget i virksomheden omkring:

- 1) regnskabsopgørelser, herunder relaterede oplysninger,
- 2) sikkerhed for interne kontroller, og
- 3) going concern advarsler (PCAOB 2013).

PCAOB noterer herudover, at opnåelse af god revisionskvalitet er et samspil mellem flere faktorer, som overordnet kan grupperes i tre kategorier:

- 1) Revisionsinput,
- 2) Revisionsprocesser, og
- 3) Revisionsresultat.

Under disse tre grupper er der yderligere forgreninger, som hver især beskriver elementer i revisionen, som er nødvendige for, at man samlet set kan opnå god revisionskvalitet. For eksempel er en af forgreningerne på revisionsinput "professional experience", som indbefatter vigtigheden af industriekspertise, evner og antal års erfaring. Et andet underpunkt under revisionsinput er "continuing education", som indbefatter antal timers træning/efteruddannelse pr. revisor.

Den internationale revisionsstandardudsteder, International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) er ligeledes enige med PCAOBs bemærkning om, at der ikke har været én fælles accepteret definition af revisionskvalitet og at dette skyldes forskellen på interessenterne og disses syn på en virksomhed og opfattelse af revisionskvalitet (IAASB 2011 s. 2; IAASB 2013 s. 10). Med forbehold for at der ikke findes én fælles accepteret definition af revisionskvalitet, definerer IAASB revisionskvalitet som en revisionskonklusion på en regnskabsopgørelse, som er pålidelig, fordi den er baseret på tilstrækkelig og relevant revisionsbevis, som er opnået af revisionsteamet, som:

- 1) har udvist passende egenskaber, etik og attitude,
- 2) har den fornødne viden og erfaring og har allokeret tilpas tid til at udføre revisionsarbejdet,
- 3) har anvendt en grundig revisionsproces og kvalitetskontrol,
- 4) har givet værdifulde og rettidige rapporter, og
- 5) har handlet passende med et udvalg af forskellige interessenter.

Ligesom PCAOB, udspecificerer IAASB ligeledes, hvordan god revisionskvalitet bliver til. De mener ligesom PCAOB, at der er tale om tre hovedfaktorer, som kan inddeles i følgende grupper:

- 1) input
- 2) output
- 3) contextual factors (PCAOB 2011 s.4).

Ligesom PCAOB, udspecificerer IAASB, hvilke egenskaber der findes under disse tre faktorer. For eksempel nævner IAASB, at der under "input" faktoren, udover revisionsstandards, også findes andre elementer, som påvirker revisionskvaliteten. Disse er blandt andet revisorens personlige egenskaber (erfaring og kompetencer), revisionsprocessen (revisionsmetode, benyttelse af revisionsværktøjer) og teknisk support. "Output" faktoren indbefatter blandt andet revisionspåtegningen samt kommunikation med ledelsen omkring eventuelle svagheder i regnskabet og interne kontroller. "Contextual factors" indbefatter blandt andet selskabsledelsesformen i revisionsvirksomheden, love og reguleringer, og tilsyn med revisionen. Uden at gå i dybden med indholdet, kan det nævnes, at IAASB mener, at indholdet under disse tre grupper i samspil har indflydelse på revisionskvaliteten.

Francis (2011) beskriver ligeledes god revisionskvalitet, som et element, der påvirkes på flere niveauer. Han nævner, at det observerbare udfald af revision er revisionspåtegningen samt det reviderede regnskab for virksomheden. Francis (2011) nævner, at de faktorer, som påvirker kvaliteten af disse observerbare udfald er input faktorer, procesfaktorer samt kontekstuelle faktorer. Mht. inputfaktorer, er kvaliteten højere, når revisorerne er kompetente og uafhængige og benytter pålidelige og relevante revisionsbeviser i deres revision af regnskabet. Mht. procesfaktorer, er kvaliteten højere, når revisionsteamet træffer passende beslutninger vedrørende de tests, der skal benyttes til revisionen samt evaluerer udfaldet af testen som leder til revisionspåtegningen på passende vis. Desuden påvirkes revisionskvaliteten af de testprocedurer som virksomheden har udarbejdet samt af de motivationsprogrammer, der er opstillet internt. Mht. kontekstuelle faktorer, påvirkes revisionskvaliteten, som revisionsvirksomheden og de individuelle revisorer præsterer, i forhold til graden af tilsyn og sanktioner i tilfælde af forseelser og revision af lav kvalitet (Francis 2011).

En af de hyppigst citerede kilder i forskningsartiklerne vedrørende definitionen af revisionskvalitet er DeAngelo (1981), hvori revisionskvalitet defineres som sandsynligheden for, at revisoren både opdager en væsentlig fejlinformation og rapporterer denne. Sandsynligheden for, at en revisor opdager en væsentlig fejl afhænger af revisorens tekniske evner (kompetencer) og revisionsproceduren, som er benyttet, omfanget af stikprøveindsamling, osv. Sandsynligheden for, at en revisor rapporterer den væsentlige fejlinformation afhænger af revisorens uafhængighed fra kunden. I forlængelse af DeAngelos definition, uddyber Francis, at revisionskvalitet ikke bør anskues som en dikotomi, hvor der enten er tale om god revisionskvalitet eller dårlig revisionskvalitet men, at man i stedet bør anskue emnet kontinuert (Francis 2011). Vores artikelgennemgang vil blandt andet bære præg af at en målemetode af revisionskvalitet, som er industrispecialisering, både måles dikotomisk (som DeAngelo definerer revisionskvalitet) og kontinuert (som Francis uddyber, at det også kan måles for at give et bredere perspektiv).

For at summere op, er her nævnt nogle anerkendte kilder, som hver især definerer revisionskvalitet lidt forskelligt, men dog med en høj grad af fællesnævner. I det efterfølgende betragter vi derfor revisionskvalitet som de underliggende faktorer hos den enkelte revisor (herunder erfaring og efteruddannelse) og revisionsvirksomheden (fx corporate governance, interne kvalitetskontroller, mv.), som i samspil resulterer i høj revisionskvalitet, hvilket kommer til udtryk ved, at revisionsstandarder overholdes (procesorienteret definition) og slutteligt ved, at der gives en pålidelig revisionskonklusion på kundens regnskabsopgørelse, som er baseret på tilstrækkelig og relevant revisionsbevis (resultatorienteret definition). Den faktor, som særligt undersøges i vores litteraturgennemgang i forhold til denne definition af revisionskvalitet, vil være de underliggende faktorer/input faktorer hos revisoren, i form af erfaring og efteruddannelse.

4.1.2 Regnskabskvalitet

"Et regnskab har en høj nytteværdis for regnskabsbrugeren, hvis regnskabsinformationerne i regnskabet besidder en høj relevans og pålidelighed, som er de overordnede kvaliteter et regnskab bør besidde (Elling 2012). For at disse er til stede kræves en del øvrige kvaliteters tilstedeværelse, hvilket vi dog begrænser os fra at beskrive af hensyn til opgavens fokus. Det kan dog nævnes, at det drejer sig om kvaliteterne: prognoseværdi, bekræftelsesværdi, fuldstændighed, neutralitet, og fejlfrihed. Derudover findes der forstærkende kvaliteter, såsom sammenlignelighed, verificerbarhed, rettidighed, og forståelighed (Elling 2012). Nyttig information skal besidde både relevans og pålidelighed i en tilstrækkelig grad. Jo mere, desto bedre. Hvad der forstås ved tilstrækkeligt, afhænger af interessenten (FASB)" (Sahin m.fl. 2012).

4.1.3 Industrispecialisering

Flere af de gennemgåede artikler definerer ekspertise/specialisering på lignende vis: træning og repetition af samme opgaver er nødvendige for at opbygge ekspertise (Zerni 2012, Gramling og Stone 2001, Solomon et al. 1999). I forhold til revision betyder dette, at det faktum, at man har betjent mange ensartede kunder tidligere, kan hjælpe revisorerne til at udvikle specialiseret viden omkring kunderne i en bestemt industri, hvad de foretager sig, udfordringer de møder, mv. Dermed vil det føre til højere revisionskvalitet (Zerni 2012). Industrispecialisering er dermed en kompetence man erhverver igennem erfaring og træning (og efteruddannelse) i en specifik industri. Industrispecialisering benyttes som proxy for revisionskvalitet i mange af artiklerne.

4.2 Dataindsamlingsmetode og kildekritik

Litteratursøgning er primært foretaget ved hjælp af søgning på artikeldatabaser såsom Google Scholar samt LibSearch. Søgningen på databaserne har fokuseret på ord, der har relevans i forhold til nærværende

afhandling, fx ved søgninger som "audit experience and audit quality", "auditor education and audit quality", "auditor specialization and audit quality", mv. Søgningen er, som det fremgår af eksemplerne, foretaget på engelsk, eftersom litteraturen på dansk er ret begrænset. Desuden har vi benyttet os af kædesøgning i vores fundne litteratur i de tilfælde, hvor vi fandt dem relevante og interessante. For eksempel har vi ved litteratursøgning fundet frem til Reheul et al. (2013) som en interessant artikel. Via kildehenvisninger i Reheul et al. (2013) har vi fundet frem til anden relevant litteratur såsom Bedard og Biggs (1991), Solomon et al. (1999), Owghoso et al. (2002) og Taylor (2000).

I forbindelse med vores søgning efter litteratur, der fokuserer på erfaring over for revisionskvalitet og uddannelse over for revisionskvalitet, var resultatet mangelfuldt. Der er derfor ikke nogle af studierne, der primært fokuserer på hvilken effekt erfaring har på revisionskvalitet, eller hvilken effekt efteruddannelse har på revisionskvalitet.

Af den grund valgte vi at udvide vores søgning til at inkludere revisorspecialiserings effekt på revisionskvalitet. Resultatet af denne søgning, gav et væld af artikler. Årsagen til, at vi som et alternativ søger på revisorspecialiserings effekt på revisionskvalitet, skyldes det faktum, at både politikkerne i sin tid lufter et ønske om øget specialisering af de statsautoriserede revisorer i forbindelse med lovforslag L126, og fordi nogle af de interviewede respondenter også udtrykker, at certificeringsordningen er et tegn på øget krav om specialisering af revisorerne. Herudover viser det sig i de fundne artikler, at der er en tæt kobling mellem revisors industrispecialisering og erfaring og efteruddannelse, som belyst ved følgende citat fra DeBoskey og Jiang (2011), s. 613:

*"Auditor industry specialization/expertise represents an important dimension of audit quality. A specialist's knowledge of the industry is developed through extensive auditing experience, specialized staff training, and expensive investments in information technology."*²⁸

Dvs. i definitionen af industrispecialisering, er erfaring og træning (herunder efteruddannelse) kritiske faktorer. Dermed kan vi udlede, at brugen af tidligere studier til at undersøge erfarings- og efteruddannelses effekt på revisionskvaliteten, kan gøres ved at kigge på industrispecialiseringens effekt på revisionskvaliteten, eftersom industrispecialisering inkluderer, blandt andet, erfaring og efteruddannelse. Det skal dog noteres, at eftersom studierne ikke undersøger erfaring og efteruddannelse isoleret set, så er studierne konklusioner ikke nødvendigvis direkte overførbare, men kan give et præj om, hvilken påvirkning erfaring og efteruddannelse ville have.

²⁸ Lignende definitioner findes i Gramling and Stone (2001) og Zerni (2012).

En del fundne studier måler industrispecialiseringens effekt på revisionskvalitet ved at fokusere på revisionshonoraret, som revisoren modtager. Disse studier mener nemlig, at der er en kobling mellem revisionshonorar og opfattet revisionskvalitet (Minutti-Meza 2013 s. 780, Goodwin og Wu 2013 s. 8, Zerni 2012 s. 317, Hardies et al. 2013 s. 258).

I første omgang havde vi medtaget studier, der benyttede revisionshonoraranalyser som et surrogat for at måle revisionskvalitet, men det viste sig i analyseforløbet, at inkonsistensen ved at benytte revisionshonorarer til at måle industrispecialisters påvirkning på revisionskvaliteten er for stor, hvorfor vi slutteligt valgte at sortere disse studier fra. Denne beslutning skyldes bl.a. Casterella et al. (2013) studiet som viser, at intern konkurrence mellem revisorerne har en stor påvirkning på revisionshonorarerne blandt specialister, samt Craswell et al. (1995), Casterella et al. (2004) og Taylor (2011), som viser, at kundens størrelse har stor betydning for revisionshonorarerne blandt specialister. Disse faktorer kan derfor forstyrre målingen af, hvilken effekt industrispecialisering har på revisionskvaliteten. Ligeledes udtrykker bl.a. Casterella et al. (2004) kritik omkring, at koblingen mellem revisorspecialisering og revisionshonorarer ikke er entydig, eftersom der også er mange studier, som ikke har fundet en sammenhæng mellem industrispecialisering og revisionshonorarer. Herudover udtrykker Zerni (2012) en anden kritik om, at højere revisionshonorarer i sagens natur kunne skyldes, at en industrispecialist havde brugt flere timer på revision af en kunde, i stedet for at have modtaget højere timepris, men at hun ikke kan afgøre det, eftersom tilgængelige data kun oplyser om det samlede revisionshonorar i Sverige. Samlet set er disse observationer grundlaget for, at vi udelukker benyttelsen af revisionshonorar-analyseartikler, eftersom de er meget inkonsistente i deres konklusioner, samt fordi der findes meget anden litteratur af høj kvalitet, som fokuserer på mere nærliggende revisionskvalitetsmålemetoder.

I forhold til sammenligneligheden af udenlandsk litteratur, der fokuserer på udenlandske markeder, over for det danske revisionsmarked, varierer sammenlignelighedsgraden af, hvilket land litteraturen fokuserer sit studie på. Dette skyldes forskelle i arbejdsstrukturen, markedsstrukturen, tilsyn, standarder og retssystem, mm. Graden af sammenlignelighed vil styrkes, jo flere faktorer studiets fokusland og Danmark har til fælles. De lande som vores udvalgte artikler vedrører, er primært USA og herudover Singapore, Australien, Sverige, Belgien, Tyskland og Østrig.

Herudover er dataperioderne for de gennemgåede artikler også af betydning for sammenligneligheden. Vores udvalgte artiklers dataperiode spænder fra 1981 til 2008. Det antages at nyere studier må have nogle regelrammer, som er tættere på det aktuelle i dag, hvilket øger sammenligneligheden af studiets resultat til dansk kontekst.

I forhold til arbejdsstrukturen, vurderer bl.a. Knechel et al. (2013), at de fleste revisionsvirksomheder er opbygget som et partnerskab, og er sammenlignelige landene over, trods forskel imellem landene.

Ift. retssystemerne i de forskellige lande, nævner Goodwin og Wu (2013), at der er forskelle i retssystemet mellem skandinaviske lande og common law lande (U.K., U.S. og Australien), hvor common law landene er mere beskyttende over for investorerne, og derfor mere strikse over for regnskabsaflæggerne.

Disse er nogle eksempler på faktorer, som svækker sammenligneligheden af de internationale studier over for Danmark.

På den anden side er der også faktorer, som øger sammenligneligheden. EU-landene og Australien benytter alle IFRS standarderne til børsnoterede virksomheder. Der er nogle enkelte nationale tillægsregler og omskrivninger til særlige sektorer, men herudover er de i høj grad sammenlignelige. Ligeledes benytter EU-landene og Australien revisionsstandards, som er baseret på ISA revisionsstandards²⁹. Med hensyn til USA, så benytter amerikanerne nogle andre regnskabs- og revisionsstandards. Selvom der er tale om forskellige regnskabs- og revisionsstandards, så har der på international plan været en tendens til, at de forskellige regler og standards indhold strømlines^{30 31}, så sammenligneligheden landene i mellem stiger, hvilket er til gavn for regnskabsbrugerne (Hail et al. 2010).

Samlet set antages det, på trods af den kritik vi har opridset omkring sammenligneligheden, at resultaterne fra de udenlandske studier er brugbare i forhold til dansk kontekst, eftersom reglerne om regnskabsaflæggelse og revision samt arbejdsstrukturen i revisionsfirmaerne langt hen ad vejen er ensartede landene imellem.

Visse artikler ekskluderer dataanalyse af finansielle virksomheder, når de undersøger forskellige revisorkarakteristikas effekt på regnskabs- og revisionskvalitet. Argumentet for at ekskludere de finansielle virksomheder i studierne er, at finansielle virksomheder ikke passer ind i undersøgelsesopstillingen (Knechel et al. 2007), at regnskabskravene til de finansielle virksomheder varierer meget fra øvrige industrier (Casterella et al. 2004, Hardies et al. 2013), mens andre studier ekskluderer finansielle virksomheder fra undersøgelsen uden en videre begrundelse (Romanus et al. 2008, Francis et al. 2013).

Hvorvidt studier, som ekskluderer finansielle virksomheder, kan benyttes i forbindelse med vores analyse af revisorkarakteristikas effekt på revisionskvalitet, er ikke helt klart. Nogle studier, som har foretaget undersøgelser, der omfatter flere sektorer, herunder finansielle virksomheder, finder en signifikant

²⁹ <http://www.auasb.gov.au/about-the-auasb/the-standard-setting-process.aspx> - 02.05.2015

³⁰ <http://www.aicpa.org/research/standards/auditattest/pages/clarifiedsas.aspx> - 02.05.2015

³¹ http://www.ifrs.com/ifrs_faqs.html - 02.05.2015

sammenhæng mellem revisorkarakteristika og regnskabs- og revisionskvalitet for mange af sektorerne, mens selv samme revisorkarakteristika ikke har nogen signifikant effekt på finansielle virksomheders regnskabs- og revisionskvalitet (Dunn og Mayhew 2004, Balsam et al. 2003). Det vurderes derfor, at studier, der ikke inkluderer finansielle virksomheder i deres analyse, skal benyttes med forsigtighed i den videre analyse, eftersom tidligere undersøgelser har påvist, at bestemte revisorkarakteristika kan være signifikante i forhold til regnskabs- og revisionskvaliteten på de mindre regulerede markeder, mens de samme karakteristika kan være insignifikante for højt regulerede markeder (hvor der er større tilsyn med virksomhederne), som den finansielle sektor er en del af.

En afsluttende kritik af den benyttede litteratur vedrører det faktum, at artiklernes revisoranskuelsesniveau varierer, når de undersøger diverse revisorkarakteristikas effekt på regnskabs- og/eller revisionskvalitet. Der er tre niveauer af revisoranskuelse i artiklerne:

1. Individ niveau (den enkelte partner, fx revisor X),
2. afdelingsniveau (den enkelte afdeling af en virksomhed, fx virksomhed X i Slagelse), og
3. virksomhedsniveau (hele virksomheden, fx virksomhed X i Danmark)

Goodwin og Wu (2013) viser i deres studie, at tidligere studier, som kun har fokuseret på virksomheds- og afdelingsniveau informationer, kan have misvisende konklusioner, fordi de udelader partner-niveau informationer, som Goodwin og Wu viser er den dominerende faktor til at forklare revisionskvalitetseffekter. Årsagen til at tidligere studier primært har fokuseret på afdelingsniveau eller virksomhedsniveau revisordata skyldes, at studierne primært er fra USA. Mens det i EU-landene er et krav, at der skal oplyses om, hvem der er den underskrivende revisor (2006/43/EF, art. 28), så gælder der ikke et lignende krav i USA. For at summere op, skal der derfor udvises påpasselighed ved at generalisere resultater fra studier, som har fokuseret på afdelingsniveau og virksomhedsniveau, og automatisk antage at samme resultater bør være gældende på partner niveau. Goodwin og Wu (2013) viser dog tegn på, at en vis generaliserbarhed bør være en mulighed, eftersom de påviser, at partneren er den styrende underliggende faktor, som bevirker, at afdelingsniveau og virksomhedsniveau er signifikante ift. revisionskvalitet.

Forneden kan ses et overblik over de artikler vi benytter i vores litteraturanalyse til besvarelse af afsnittets delspørgsmål, hvilket revisoranskuelsesniveau artiklerne fokuserer på, hvorvidt de inkluderer finansielle virksomheder i deres analyse, hvilket land artiklens undersøgelse vedrører, samt hvilke proxies, der benyttes til at måle revisionskvalitet samt industrispecialisering med. De viste proxies i figuren, bliver defineret i det efterfølgende afsnit.

Studie	Dataperiode	Land	Revisoranskuel sesniveau	Inkluderer finansielle virksomheder?	Revisionskvalitetsproxier	Industrispecialiseringsproxier
Bedard and Biggs (1991)	1990	N/A	Individ	Nej	Korrekt årsagsforklaring til fejl i regnskabet	N/A
Solomon et al. (1999) (eksperimentel)	1999	N/A	Individ	Ja	Kendskabsgrad til nøgletalsfluktuationsforklaringer	Direkte udvalgt af arb.giver
Taylor (2000) (eksperimentel)	2000	N/A	Individ	Ja	Revisionsrisikovurdering	Direkte udvalgt af arb.giver
Owhoso et al. (2002) (eksperimentel)	N/A	USA	Individ	Ja	Fejl-opdagelsesprocent	Direkte udvalgt af arb.giver
Low (2004) (eksperimentel)	2004	Singapore	Individ	Ja	Revisionsrisikovurdering	Direkte udvalgt
Reheul et al. (2013)	2006	Belgien	Individ	Nej	MAO	MA (highest no. of clients)
Abbott et al. (2001)	1991-1997	USA	Virksomhed	Nej	GCO	1) MS, 2) PS
Schauer (2002)	1997	USA	Virksomhed	Nej	Bid-ask spread	Antal kunder + MS
Krishnan (2003)	1989-1998	N/A	Virksomhed	Nej	DAC	1) MS, 2) PS
Balsam et al. (2003)	1991-1999	USA	Virksomhed	Ja	1) DAC, 2) ERC (opfattet kvalitet/investorreaktion)	1) MS, 2) Antal kunder
Dunn and Mayhew (2004)	1990-1996	USA	Virksomhed	Ja	Opfattet kvalitet (analytikervurdering, AIMR)	MS
Knechel et al. (2007)	2000-2003	USA	Virksomhed	Nej	Opfattet kvalitet (aktiekursændring v.	1) MS, 2) PS
Romanus et al. (2008)	1998-2003	USA	Virksomhed	Nej	Likelihood of accounting restatement	1) MS, 2) PS, 3) MSxPS
Almutairi et al. (2009)	1992-2001	USA	Virksomhed	Ja	Bid-ask spread	1) MS, 2) PS, 3) MSxPS
Kanagaretnam et al. (2010)	1993-2006	International (29 lande)	Virksomhed	Ja	1) DAC, 2) JMBE	MS
DeBoskey and Jiang (2011)	2002-2006	USA	Virksomhed	Ja	DAC	1) MS, CS
Minutti-Meza (2013)	1988-2008	USA	Afdeling & Virksomhed	Nej	1) DAC, 2) Pr(GCO), 3) JMBE, 4) audit fees	1) MS, 2) PS

DAC = Discretionary Accruals
GCO = Going-Concern Opinion
JMBE = Just meet or beat earnings forecasts
ERC = Earnings Response Coefficient
MAO = Modified Audit Opinion

MS = Market Share
PS = Portfolio Share
CS = Client Share

Figur 5a: Oversigt over de undersøgte studier og deres indhold.

4.3 Proxier og målemetoder

De benyttede artikler er opbygget som enten dataanalyser eksperimentelle analyser. Artiklerne som er baseret på eksperimentelle analyser foretager målingen af sammenhængen mellem revisors industrispecialisering og revisionskvalitet direkte, hvorimod artiklerne der er baseret på dataanalyser har en indirekte tilgang til målingen af samme sammenhæng.

Artiklerne der er baseret på dataanalyser måler industrispecialisering, regnskabskvalitet og revisionskvalitet på forskellige måder. Industrispecialisering måles ved to metoder i dataanalyseartiklerne. Disse er "market share approach" og "portfolio share approach". Revisionskvalitet måles ved flere metoder i dataanalyseartiklerne. Disse er discretionary accruals (DAC), going-concern opinion (GCO), just meet or beat earnings forecasts (JMBE), earnings response coefficient (ERC), accounting restatements, timely loss

recognition, bid-ask spread, analytikervurdering (AIMR rating) og aktiekursændring. I de følgende underafsnit vil disse målemetoder blive uddybet.

4.3.1 Industrispecialisering

Market share approach er en metode, der benyttes, som proxy for at måle en revisor/revisionsvirksomheds industrispecialiseringsgrad, eftersom industrispecialisering i sig selv ikke er observerbart (Craswell et al., 1995, Krishnan 2003, Gul et al. 2009, Zerni 2012, Balsam et al. 2003). En generel markedsandelsformel ser således ud:

$$\text{Revisors markedsandel} = \frac{\sum \text{revisorandel hos kunderne i industrien}}{\sum \text{Hele industrien}}$$

Market share approach måles i de udvalgte artikler på flere måder. Nogle måler industrispecialisering diskret, mens andre måler det kontinuert. En diskret måling indbefatter typisk en dummyvariabel således, at en revisor enten er specialist eller ikke er specialist, i forhold til om en bestemt markedsandel er opnået eller ej. Det kunne fx være, at en revisor mindst skal besidde 25 % af markedsandelen i revision af pengeinstitutsektoren, for at blive betragtet som specialist. Alternativt er revisoren en ikke-specialist. En anden diskret måling er fx, at en revisor kun betegnes som specialist, hvis denne har den højeste markedsandel og hvis der samtidig er mindst 10 % ned til revisoren med den andenstørste markedsandel for den givne industri.

En kontinuerlig måling måler i stedet graden af industrispecialisering i stedet for at opdele revisor som enten specialist eller ikke-specialist. Jo større markedsandele revisor har, jo større en industrispecialist er denne. Selve grundlaget, som markedsandele måles ud fra, varierer ligeledes. Nogle benytter revisionshonorarer til at måle markedsandele med, mens andre benytter kundens aktivmasse, kundens omsætning, antal kunder, mm.

I portfolio share approach, måles revisionsselskabernes industrispecialisering ved at holde størrelsen af revisionsselskabets reviderede industrier op mod hinanden. Den industri hvori revisionsselskabet har højeste omsætning (målt ved revisionshonorarer), der vil revisionsselskabet blive betegnet som industrispecialist.

En generel portfolio share formel ser således ud:

$$\text{Revisionsselskabets porteføljeandel} = \frac{\sum \text{revisionsselskabets andel i industri } x}{\sum \text{revisionsselskabets andel i alle industrier}}$$

4.3.2 Revisionskvalitet

Revisionskvalitet er, ligesom industrispecialisering, ikke observerbart (Lowensohn et al. 2007, Balsam et al. 2003). Derfor benyttes også i denne sammenhæng proxier i litteraturen, for at måle revisionskvaliteten. Nogle eksempler herpå er fx going-concern opinion og modified audit opinion (MAO). I forbindelse med revision af en virksomhed, har revisor blandt andet ansvaret for at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for, at ledelsens udtryk om virksomhedens fortsatte drift (going concern) er passende, samt at konkludere, hvorvidt virksomhedens evne til at fortsætte driften er forbundet med væsentlig usikkerhed (ISA 570, pkt. 6). Hvis der ikke gives fyldestgørende oplysning i regnskabet omkring virksomhedens fortsatte drift, skal revisor udtrykke en konklusion med forbehold eller en afkræftende konklusion (ISA 570, pkt. 20). Hvis der er givet fyldestgørende oplysninger, men der er særlige usikkerheder som revisor vil gøre opmærksom på, skal der udtrykkes en konklusion med supplerende oplysninger omkring de konstaterede svagheder i virksomheden (ISA 570, pkt. 19). I litteraturen benyttes going concern opinion blandt andet til at måle, hvor ofte revisor afgiver en forkert going concern udtalelse. Der findes to typer going concern opinion fejl: revisor kan give en going concern udtalelse til en kunde, som efterfølgende ikke går konkurs (Type I fejl), eller revisor kan undlade at give en going concern udtalelse til en kunde, som efterfølgende går konkurs (Type II fejl) (Knechel et al., 2013).

Herudover måler visse af artiklerne også sandsynligheden for, at en going concern udtalelse gives. Dette mener de er en indikator på revisors uafhængighed (Francis 2011), ekspertise (Francis and Yu 2009), og derigennem et udtryk for kvaliteten i revisionen.

Reheul et al. (2013) benytter en anden revisionskvalitetsundersøgelsesmetode, ved at undersøge sandsynligheden for at en revisor udsteder en modificeret revisionspåtegning (Modified Audit Opinion, MAO), og sammenholder denne observation med revisorens karakteristika. En modificeret påtegning består ifølge ISA 705 af en konklusion med forbehold, en konklusion med afkræftende forbehold, eller en manglende konklusion.

Ifølge Francis (2011) er der to observerbare udfald af en revision. Det ene er revisionspåtegningen, som er direkte kontrolleret af revisoren. Det andet er kundens reviderede regnskab, som primært er kundens ansvar, men som også er påvirket af revisionen. Hvis større industrispecialisering bevirker højere regnskabskvalitet, så antager flere studier at dette er bevis på, at større industrispecialisering også da må bevirke højere revisionskvalitet. Denne antagelse virker fornuftig, eftersom revisor reviderer virksomhedens regnskab. Hvis revisor finder fejl i regnskabet, beder han ledelsen rette fejlene inden regnskabet offentliggøres. Med andre ord, så ligger der et højere revisionskvalitet bag det højere regnskabskvalitet. Heri ligger rationalet for, at en del artikler måler revisionskvalitet igennem

regnskabsstyring. Regnskabsstyring omhandler regnskabsaflæggernes regnskabsbeslutninger, som kan påvirke den rapporterede indkomst for virksomheden³². Måden regnskabsstyring blandt andet kan foretages på, er igennem regnskabsmæssige skønsposter samt ved timing af visse virksomhedstransaktioner³³.

De hyppigst benyttede regnskabsstyring målinger i de udvalgte artikler, er discretionary accruals (DAC) og just-meet-or-beat earnings forecast (JMBE).

DAC er periodeafgrænsningsposter, som er fastsat skønsmæssigt af regnskabsaflæggerne. En DAC post der særligt fokuseres på i mange af artiklerne, er LLP (loan loss provision) som er nedskrivninger på udlån.

JMBE måling er en anden form for regnskabsstyring, hvor regnskabsaflæggerne ændrer regnskabet til at opnå eller overgå den forventede indtjening, der er til virksomheden. Alternative målemetoder, som også hører ind under JMBE, er "loss-avoidance", som går ud på, at undgå at realisere et tab i regnskabet i et givent regnskabsår, samt "timely loss recognition", som går ud på, at tab på en post konstateres på det rigtige tidspunkt.

En sidste proxy der også benyttes i de indsamlede artikler, er "accounting restatements", som er udtryk for, hvorvidt en given virksomhed tilpasser sit tidligere afgivne regnskab, enten på egen foranledning, eller på grund af påtale eller påbud fra det eksterne finanstilsyn. Dette er selvfølgelig tegn på, at regnskabsaflæggerne ikke har aflagt regnskab korrekt eller ikke har opgivet nok informationer omkring de forskellige regnskabsposter. Det er samtidig også et tegn på, at revisor efterfølgende ikke har opdaget denne svaghed i regnskabet i forbindelse med revisionen, hvorfor accounting restatement altså betragtes som en indirekte målemetode af revisionskvaliteten.

Slutteligt skal det nævnes, at mange studier benytter andre målemetoder, de kategoriserer som den opfattede kvalitet hos revidenten og/eller regnskabsbrugerne. Opfattet kvalitet er hvilken påvirkning en given revisor har på revidenten og/eller øvrige regnskabsbrugere. Revidentens opfattelse af revisionskvalitet menes blandt andet at kunne måles på graden af informationsasymmetri, målt ved ERC (Earning Response Coefficient) (Balsam et al. 2003), Bid-ask spread (Almutairi et al. 2009, Schauer 2002), AIMR rating (Dunn & Mayhew 2004) og aktiekursændring (Knechel et al. 2007).

³² Selvom regnskabsstyring ikke nødvendigvis bryder regnskabsstandarderne, så kan aggressiv regnskabsstyring vildlede regnskabsbrugerne og medføre dårligere regnskabskvalitet og opfattet revisionskvalitet (Gul et al., 2013 s. 2001).

³³ http://www.aicpa.org/ForThePublic/AuditCommitteeEffectiveness/AuditCommitteeBrief/DownloadableDocuments/Audit_Committee_Quality_of_Earnings.pdf 07-05-2015

ERC måler graden af reaktion hos regnskabsbrugerne på ikke forventede informationer i forbindelse med regnskabet i en virksomhed. Dvs. højere ERC, sammenlignet med lavere ERC, vil i tilfælde af ikke forventede gode regnskabsoplysninger, give udslag i højere aktiestigninger, og i tilfælde af ikke forventede dårlige regnskabsoplysninger, give udslag i større negative aktiefald. Balsam et al. (2003) nævner, at studier har argumenteret for en sammenhæng mellem højere revisionskvalitet og højere ERC. Dette er begrundet i, at en dygtigere revisor styrker den opfattede kvalitet af regnskabet, ved at reducere den opfattede usikkerhed og støj i de aflagte regnskaber. Dette forventes at øge pålideligheden til regnskabet, hvorfor reaktionen på uventede informationer vil være større for en dygtigere revisor.

Bid-ask spread er defineret i Schauer (2002) som forskellen mellem købsprisen og salgsprisen på en virksomheds aktier. Bid-ask spread er påvist at afhænge af graden af informationsasymmetri. Jo større informationsasymmetri, desto større bid-ask spread. Schauer nævner ligeledes, at eftersom revisors opgave blandt andet er at reducere informationsasymmetrien, så vil en revision af højere kvalitet reducere informationsasymmetrien mere end en revision af lavere kvalitet. Derfor argumenterer Schauer i sin artikel for, at graden af bid-ask spread er en måde at måle revisionskvalitet på.

AIMR rating (Association for Investment Management and Research points) er en metode som Dunn og Mayhew (2004) gør brug af. AIMR rating, er en vurdering, som en analytikerforening foretager omkring den opfattede kvalitet de har af en given virksomheds regnskabskvalitet.

4.4 Industrispecialiseringens effekt på revisionskvaliteten

Under dette afsnit vil vi analysere de udvalgte artikler, for at belyse dette afsnits delspørgsmål. For overblikkets skyld, foretager vi en opdeling af artiklerne i forbindelse med vores analysegenngang. På revisoranskuelsesniveau foretages opdelingen mellem virksomhedsniveau og individniveau. Under disse opdelinger, foretager vi en yderligere opdeling afhængig af hvorvidt den givne artikel inkluderer finansielle virksomheder i deres analyse eller ej. Afslutningsvis vil vi foretage en opsummering af de gennemgåede artikler.

4.4.1 Industrispecialisering på virksomhedsniveau

I dette afsnit analyseres udvalgte studier, som undersøger revisionskvalitet på virksomhedsniveau. Afsnittet er underopdelt, således, at det ene underafsnit med artikler indeholder finansielle virksomheder i deres analyser, hvorimod det andet underafsnit med artikler ekskluderer finansielle virksomheder.

4.4.1.1 Inkluderer finansielle virksomheder

Balsam et al. (2003) undersøger sammenhængen mellem industrispecialisering og regnskabsstyring. De finder en signifikant sammenhæng mellem øget industrispecialisering og lavere regnskabsstyring, målt ved

lavere DAC. Dog er der en ikke-lineær sammenhæng mellem industrispecialiseringsgraden (målt ved markedsandele) og DAC: op til et vidst punkt af industrispecialisering stiger DAC faktisk. Først efter dette punkt falder DAC. Dette skal tolkes som, at revisionsvirksomheden skal have en vis grad af industrispecialisering førend, at de har ekspertise nok til at have indflydelse på regnskabet i forhold til DAC, og derigennem minimere regnskabsstyring. Ligeledes undersøger forfatterne sammenhængen mellem industrispecialisering og en anden regnskabskvalitetsproxy, ERC. Her kommer de frem til samme resultat, nemlig, at industrispecialisering øger regnskabskvaliteten, ved at ERC stiger.

Samlet set betyder den signifikante og negative sammenhæng mellem industrispecialisering og DAC, at en revisionsvirksomhed, som er industrispecialist, reducerer regnskabsstyringen hos deres kunder. Ligeledes er en positiv signifikant sammenhæng mellem industrispecialisering og ERC et udtryk for, at en revisionsvirksomhed, som er industrispecialist, forbedrer markedets opfattelse af regnskabs kvalitet. Begge sammenhænge er dermed med til at påvise at industrispecialisering øger regnskabskvalitet.

Balsam et al. (2003) viser dog samtidig i deres følsomhedsanalyse, at deres resultater varierer meget ift. hvilken industri undersøgelsen foretages på, samt hvordan industrispecialisering måles. Dette er et kritikpunkt og er med til at belyse, hvor omskifteligt et studies resultat kan være på grund af forskellige målegrundlag af industrispecialisering og revisionskvalitet. Dette er samtidig også med til at belyse, hvor svært det kan være at sammenligne et studie med et andet, da studiers målegrundlag af industrispecialisering eller regnskabskvalitet typisk ikke er identiske.

Almutairi et al. (2009) undersøger i deres studie, revisors specialiseringsgrad og hvilken påvirkning denne har på den informationsasymmetri, der eksisterer mellem interessenter på markedet, vedrørende informationer om en given virksomhed. Forfatterne fokuserer på bid-ask spread på virksomhedens aktier, udbudt på aktiemarkedet, som en indikator for graden af informationsasymmetri. Forfatterne kommer blandt andet frem til, at revisors industrispecialisering har en signifikant og negativ effekt på bid-ask spread, hvilket betyder, at øget industrispecialisering reducerer informationsasymmetrien på markedet, hvilket betragtes som regnskabs- og revisionskvalitetsforøgelse (Almutairi et al. 2009 s. 619).

Dunn og Mayhew (2004) vælger at måle regnskabskvalitet ved hjælp af en evaluering som foretages af the Association for Investment Management and Research (AIMR), som hvert år udgiver en rapport vedrørende deres vurdering af forskellige virksomheders regnskabskvalitet. Forfatterne kommer frem til at regnskabskvaliteten er højere (målt ved AIMR rating) for kunder, som har ansat en industrispecialist revisor, sammenlignet med kunder, som ikke har ansat industrispecialistrevisorer. I en mere detaljeret efteranalyse viser det sig, at den fundne sammenhæng kun gælder for uregulerede markeder, mens der

ikke findes en sådan sammenhæng for regulerede markeder. Med regulerede markeder mener forfatterne, at der findes øget overvågning, tilsyn, ekstraregler til overholdelse mv. Eksempler herpå er bl.a. banksektoren. Regulerede markeder antages at udbyde mere standardiserede regnskabsoplysninger, fordi de er så højt regulerede, hvilket betyder, at informationsasymmetrien på markedet er mindre. Derfor er revisors påvirkning på regnskabskvaliteten mindre på regulerede markeder, ifølge Dunn og Mayhew (2004).

DeBoskey og Jiang (2011) mener, at der på trods af at banksektoren er en stærkt reguleret sektor, fortsat er mulighed for regnskabsaflæggerne i virksomheden til at styre den rapporterede indkomst via nedskrivninger på udlån (LLP). I den forbindelse undersøger og finder de frem til, at industrispecialistrevisorer har en signifikant positiv påvirkning på regnskabskvaliteten i banksektoren. Deres forklaring på dette resultat er, at en industrispecialist, som udelukkende fokuserer på banksektoren, vil være bedre til at opdage væsentlige fejl og dermed sørge for, at regnskabet er mere retvisende.

DeBoskey og Jiang (2011) finder i deres følsomhedsanalyse frem til at, når ikke-Big-N revisionsvirksomhedstypen også inkluderes i testen, så er det industrispecialisering, og ikke revisortypen (Big-N eller ikke-Big-N), som minimerer regnskabsstyringen. Til gengæld bliver industrispecialiseringsvariablerne samtidig mindre signifikante eller slet ikke signifikante, afhængig af målemetoden (de har benyttet fire forskellige målemetoder til industrispecialisering).

Kanagaretnam et al. (2010) undersøger revisionsvirksomhedstype og industrispecialisering og disses effekt på regnskabsstyring kun for banksektoren. Undersøgelsen vedrører bankdata fra 29 lande. Forfatterne kommer frem til, at både revisionsvirksomhedstypen (Big-N eller ikke-Big-N) og industrispecialisering minimerer regnskabsstyring, når disse faktorer testes separat. Dette resultat passer godt med forfatterernes forventning om, at Big-N virksomhedstyperne har større ekspertise, ressourcer og motivation (at undgå at blakke Big-N ryet med fejl og søgsmål) til at forhindre at regnskabsaflæggeren foretager regnskabsstyring (Kanagaretnam et al., 2010 s. 2319), samt at industrispecialisering giver revisor bedre indblik end en ikke-specialist til at vurdere, hvorvidt regnskabsaflæggerne foretager regnskabsstyring. Når både revisionsvirksomhedstypen og industrispecialisering derimod indgår i samme test, så er det kun industrispecialisering, der har en signifikant sammenhæng med lavere regnskabsstyring. Samlet set konkluderer forfatterne, at selv i en højreguleret sektor som banksektoren, har revisortype og særligt industrispecialisering en afgørende indflydelse på at begrænse indkomstforøgende regnskabsstyring.

4.4.1.2 Ekskluderer finansielle virksomheder

Krishnan (2003) undersøger, hvorvidt der er en sammenhæng mellem industrispecialister og regnskabsaflæggeres regnskabsstyring, målt ved ABDAC (Absolut Value of DAC). Krishnan afgrænser sit

studie til kun at inddrage Big-N revisionsvirksomheder og kommer frem til, at industrispecialisters kunder har lavere ABDAC sammenlignet med ikke-specialisters kunder. Dette er udtryk for, at der er en sammenhæng mellem industrispecialisering og øget regnskabskvalitet.

Romanus et al. (2008) kommer ligeledes frem til, at industrispecialisering øger revisionskvaliteten i deres studie. De finder nemlig, at øget industrispecialisering resulterer i, at sandsynligheden for regnskabstilpasning (accounting restatement) hos kunden falder. Desuden finder forfatterne ud af, at sandsynligheden for, at en regnskabstilpasning finder sted er højere, når der sker et revisorskifte fra en ikke-specialist Big-N revisor til en specialist Big-N revisor. Ligeledes gælder, at sandsynligheden for regnskabstilpasning falder ved revisorskifte fra en specialist til en ikke-specialist revisor. Denne sammenhæng vurderes at skyldes, at Big-N revisoren besidder større kompetencer end ikke-Big-N revisoren, hvorfor Big-N revisoren i flere tilfælde end ikke-Big-N revisoren opdager fejlinformationer i regnskabet, der kræver regnskabstilpasninger for at være retvisende.

Knechel et al. (2007) finder i deres undersøgelse – ligesom Romanus et al. (2008) - frem til, at et skifte fra en ikke-specialist Big-N revisor til en specialist Big-N revisor, resulterer i øget opfattet revisionskvalitet blandt regnskabsbrugerne, som målt ved stigning i aktiepriserne. Derimod, ved et skifte fra en specialist Big-N revisor til en ikke-specialist Big-N revisor, opleves et tilsvarende fald i opfattet revisionskvalitet, observeret ved faldende aktiepriser.

Schauer (2002) kommer ligeledes frem til, at øget industrispecialisering har en positiv effekt på revisionskvalitet, som målt ved bid-ask spread. Schauer finder frem til at informationsasymmetrien for en virksomhed falder, når industrispecialiseringsgraden hos revisoren, der reviderer virksomheden, stiger.

I modsætning til de foroven nævnte studiers resultater, kommer Abbott et al. (2001) frem til, at der ikke er nogen sammenhæng mellem Big-N revisorernes industrispecialiseringsgrad og øget revisionskvalitet, som målt ved sandsynligheden for at afgive en modificeret påtegning vedrørende going concern forhold til en virksomhed, som efterfølgende er gået konkurs. Abbott et al. (2001) kommer frem til i deres undersøgelser, at kun en ud af deres otte forskellige måder at måle industrispecialisering på, giver et positivt signifikant udslag i forhold til at afgive modificerede påtegninger vedrørende going concern forhold. Samlet konkluderer Abbott et al. (2001) derfor, at de ikke kan påvise en sammenhæng mellem industrispecialisering og øget afgivelse af modificeret påtegning vedrørende going concern forhold. Som en selvkritik nævner forfatterne, at deres testområde (konkursramte virksomheder) muligvis har været for ekstremt at måle sammenhængen mellem industrispecialisering og revisionskvalitet på. Mange revisorer bemærker, at deres primære opgave ikke er at kunne forudsige going concern forhold, og derfor vurderer

forfatterne, at det havde været mere fornuftigt at undersøge sammenhængen mellem industrispecialisering og revisionskvalitet fx ved måling af revisors opdagelse af fejl i regnskabet.

Ligesom nogle af de foroven gennemgåede artikler (Krishnan 2003, Kanagaretnam et al. 2010, DeBoskey og Jiang 2011, Balsam et al. 2003), undersøger Minutti-Meza (2013) sammenhængen mellem industrispecialisering (målt ved market share) og revisionskvalitet (målt ved DAC, JMBE, GCO), og kommer som udgangspunkt ligeledes frem til samme resultat. Minutti-Meza gør dog opmærksom på, at kundens størrelse er højt korreleret med revisorspecialisering, som benyttes i undersøgelsen. Eftersom revisorspecialisering måles ved revisors markedsandele i industrien, så giver det god mening, at en større kunde resulterer i større markedsandele i industrien, og dermed øger sandsynligheden for, at en revisor bliver designeret som en industrispecialist. Herudover er kundens størrelse højt korreleret med revisionskvalitetsproxierne (særlig DAC, GCO og honorar) som Minutti-Meza benytter i sin undersøgelse: jo større en kunde, desto højere revisionskvalitet. Af disse grunde vælger Minutti-Meza at eliminere kundestørrelsens påvirkning på revisionskvalitet, ved at matche kundernes størrelse for specialist revisorer og ikke-specialist revisorer. Efter at have matchet kundestørrelserne, kommer Minutti-Meza frem til, at der ikke er nogen signifikant sammenhæng mellem industrispecialisering og revisionskvalitet. Minutti-Meza konkluderer på dette grundlag, at markedsandele ikke er en pålidelig metode til at måle industrispecialisering med. Minutti-Meza pointerer slutteligt, at han ikke udelukker, at der er en sammenhæng mellem industrispecialisering og revisionskvalitet men, at metoden hvorpå industrispecialisering måles (market share approach) kan skabe for meget støj i undersøgelsen.

I forlængelse af Minutti-Mezas kritik af markedsandele som målemetode for industrispecialisering, kan det nævnes, at Neil og Riley (2004) i deres studie gennemgår svagheder ved de eksisterende industrispecialiseringsmålemetoder, markedsandele (MS) og porteføljeandele (PS). Markedsandele svagheder er bl.a., at de tillader, at en revisor defineres som industrispecialist i industrier med beskeden omsætning og som er for små til, at der er omsætning nok til at nogen som helst burde defineres som specialister i en sådan industri. På den anden side tillader markedsandele ikke, at nogen som helst defineres som industrispecialist i en industri med høj konkurrence og ligelig fordelt markedsandele, antaget, at man benytter en minimumsprocenttærskel³⁴ til at definere industrispecialist. Porteføljeandele-metoden har også en svaghed. Den kan medføre, at alle bliver defineret som specialister i store industrier, hvorimod der er risiko for, at ingen bliver defineret som specialister i de små industrier. Neil og Riley finder at MS og PS måler meget forskelligt og derfor kan valget af målemetode til at definere industrispecialist have en stor påvirkning på et studies resultater. Neil og Riley foreslår, at man benytter en mellemting

³⁴ fx at revisor mindst skal have 30 % af markedsandelen for at blive defineret som industrispecialist.

mellem MS og PS, den såkaldte weighted market share approach (WMS). Denne er en kombination af MS og PS, og på den måde imødekommer og minimerer den disse to målemetoders svagheder.

Med undtagelse af Almutairi et al. (2009) og Romanus et al. (2008), er der dog ikke nogen af de studier som vi har benyttet, der gør brug af WMS. En del af forklaringen hertil skal findes i, at studierne tidsmæssigt ligger før Neil og Riley's udgivelsestidspunkt.

4.4.2 Industrispecialisering på individniveau

Francis og Yu (2009) argumenterer for, at man i stedet for at fokusere på revisorer på virksomhedsniveau, bør fokusere på afdelingsniveau, eftersom revisionsvirksomhedernes afdelinger typisk kun er delvist tilkoblet hinanden igennem partnerskaber, hvorfor der kan være muligheder for, at hver afdeling besidder unikke kompetencer og erfaringer, som ikke nødvendigvis overføres afdelingerne imellem. Der kan være forskel på kvaliteten af den revision som Big 4 revisionsvirksomhedernes forskellige afdelinger leverer. Forfatterne mener, at jo større en afdeling, jo højere revisionskvalitet, fordi der er flere revisorer og kompetencer at trække på, i forbindelse med løsningen af en opgave. Forfatterne sætter sig for at undersøge denne hypotese, og kommer frem til, at der er en sammenhæng mellem større afdelinger og mindre regnskabsstyring blandt kunderne (i form af lavere DAC, lavere JMBE), og flere - og mere præcise - going concern påtegninger.

I modsætning til Francis og Yu (2009), finder Goodwin og Wu (2013) at revisors påvirkning skal findes på individniveau i stedet for afdelingsniveau eller virksomhedsniveau. Samme holdning udtrykker Taylor (2011) og Zerni (2012). Goodwin og Wu (2013) finder nemlig, at når der kontrolleres for specialiseringens effekt på øget revisionshonorar på individniveau, så falder sammenhængen mellem øget revisionshonorarer og afdelingsniveau- og virksomhedsniveauspecialisering drastisk og bliver typisk insignifikant. Individniveau specialisering derimod, er signifikant sammenhængende med øget revisionshonorarer. Goodwin og Wu (2013) konkluderer dermed, at det primært er individniveau specialisering, der er den dominerende årsag til øget revisionshonorar, hvorimod afdelingsniveau- og virksomhedsniveauspecialisering ikke har nogen nævneværdig påvirkning herpå. Goodwin og Wu (2013) belyser ligeledes, at tidligere studier som har påvist en sammenhæng mellem afdelingsniveau- og virksomhedsniveauspecialister og øget revisionshonorarer, højst sandsynligt skyldes den underliggende individspecialisering i stedet. Goodwin og Wu (2013) nævner desuden flere faktorer som forhindrer individkompetencer i at blive overført til højere afdelings- og virksomhedsniveauer. De henviser til Bonner og Walker (1994), som nævner at forankret viden ikke kan opnås blot med instruktioner, men kræver arbejds erfaring og feedback til de nye revisorer, som skal oplæres. Ligeledes henviser Goodwin og Wu (2013) til øvrige studier, som nævner manglende IT-integration, tidsbegrænsning, arbejdspress, manglende

kommunikation og egoisme pga. bonusincitamenter som faktorer, der kan forhindre udveksling af erfaring revisorerne imellem.

Ligeledes nævner Zerni (2012) og Hardies et al. (2013) lignende praktiske forhindringer, som betyder, at den individuelle revisor med stor sandsynlighed besidder unikke kompetencer som ikke nødvendigvis kan eller ønskes overført til andre partnere eller afdelinger.

Det er vores vurdering, at flere studier ville have fokuseret på individniveau-undersøgelser, hvis de havde haft adgang til data på individniveau (fx USA, som ikke har det). Samtidig er fokus i afhandlingen også på undersøgelsen af revisorer på individniveau. Derfor finder vi det interessant, at undersøge studier, som fokuserer på industrispecialiseringens effekt på revisionskvalitet på individniveau.

4.4.2.1 Inkluderer finansielle virksomheder

Taylor (2000) undersøger, via en eksperimentel undersøgelse, sammenhængen mellem revisors industrispecialisering og revisors revisionsrisikovurdering, samt tillid til den afgivne vurdering, i forbindelse med en kundes regnskaber, som vedrører en bankspecifik regnskabspost og en, som vedrører en generel regnskabspost. Resultatet af undersøgelsen viser, at ikke-specialist revisorer angiver signifikant højere iboende risici end bankspecialister mht. bank-specifikke regnskabsposter og udviser en lavere tillid til tilstrækkeligheden af deres risikovurdering vedrørende bankspecifikke regnskabsposter, sammenlignet med bankspecialister. Dette er ifølge Taylor (2000) tegn på, at ikke-specialister udviser påpasselighed, når de vurderer regnskabsposter inden for en industri de ikke er specialister i. Mht. vurdering af generelle regnskabsposter, er der ikke tegn på signifikant forskel mellem de risici som bankspecialisten angiver, og de som ikke-specialisten angiver. Ligeledes er der ikke signifikant forskel på tillidsniveauerne for de angivne risikovurderinger. Taylor's (2000) studieresultat tyder derfor på, at en specialist revisor er mere effektiv end en ikke-specialist revisor, mht. risikovurdering af industri-specifikke regnskabsposter og de deraf foranledigede revisionsprocedurer og revisionsomkostninger, hvilket øger revisionskvaliteten.

Low (2004) undersøger ved hjælp af en eksperimentel undersøgelse, sammenhængen mellem revisors risikovurdering og revisionsplanlægning, når revisor er specialist inden for det givne område, og når revisor ikke er specialist inden for det givne område. De deltagende revisorer er alle sammen specialister i forskellige områder (bank, sundhed, kommunikation, mv.), og de bliver eksponeret for bankregnskaber udelukkende. Dette betyder altså, at bankspecialisterne bliver matchet med deres egen specialistindustri, hvorimod de øvrige specialistrevisorer falder uden for deres egen specialistindustri, og dermed i sagens natur er ikke-specialister inden for dette område. Low (2004) finder ligesom Taylor (2000) frem til, at en industrispecialistrevisor foretager risikovurderingshandling af højere kvalitet end en ikke-specialist

revisor, ved at være bedre til at kunne skelne mellem højrisko-engagementer og lav-risiko engagementer. Dette skyldes, ifølge Low (2004), at en industrispecialistrevisor har en meget mere dybdegående viden omkring et specifikt område, hvilket leder til mere effektiv revisionsarbejde i form af bedre risikovurdering og revisionshandlinger, eftersom specialistrevisoren bedre kan identificere områder i regnskabet, som kræver større fokus og ressourcer i forbindelse med revisionsplanlægningen. Herudover finder Low (2004), at industrispecialister foretager flere ændringer i revisionshandlingsplanen end ikke-specialister, hvilket Low (2004) mener er et tegn på, at industrispecialisten har større kendskab til industrien, samt at ikke-specialistens lavere kendskab forhindrer dem i, at foretage ændringer i samme grad. Desuden er der i studiet ligeledes en ekspertkomité bestående af bankeksperter, som vurderer, at industrispecialisternes foretagne ændringer i revisionshandlinger, ressourcefordeling, revisionsbudget og endelige revisionsplan, er af højere kvalitet end for de tilsvarende ændringer som ikke-specialist revisor har foretaget.

Solomon et al. (1999), som udfører en eksperimentel undersøgelse, undersøger hvorvidt industrispecialister er bedre til at forklare fluktuationer i regnskabsnøgletal. Dette gør de ved hjælp af to eksperimenter. Eksperiment 1 vedrører industrispecialistens fastsættelse af sandsynligheder for, at de angivne forklaringer på regnskabstalsfluktuationer, som medfølger i regnskabet, er dækkende. Eksperiment 2 vedrører nøjagtigheden af de årsager, som industrispecialisten selv angiver som forklaring på fluktuationer på regnskabstal. Fluktuationer i regnskabsnøgletal kan forklares ved fejl i regnskabet og ved ikke-fejl i regnskabet. Ikke-fejl i regnskabet kunne fx være ændringer i virksomhedens regler vedr. højere bidragssatser/procentsatser på udlån i løbet af den målte periode, mv. Solomon et al. (1999) kommer frem til, at industrispecialister er bedre til at forklare ikke-fejl i regnskabet (begge eksperimenter peger på dette resultat), hvorimod deres undersøgelse er tvetydig mht. resultaterne omkring, hvorvidt industrispecialister også er bedre til at forklare fejl i regnskabet. Eksperiment 1 støtter denne hypotese, hvorimod eksperiment 2 ikke gør. Samlet konkluderer Solomon et al. (1999), at industrispecialisering øger revisors evne til at forklare ikke-fejl i regnskabet, som fører til regnskabsnøgletalsfluktuationer.

Owhoso et al. (2002) undersøger ved hjælp af en eksperimentel undersøgelse, sammenhængen mellem revisors evner til at opdage fejl i regnskabet og industrispecialisering. Undersøgelsen fokuserer på banksektoren og sundhedssektoren, samt bankspecialistrevisorer og sundhedsspecialistrevisorer. Når revisor arbejder inden for sit specialiseringsområde, har revisor en høj opdagelsesprocent mht. fejl i regnskabet, hvorimod arbejde uden for revisors specialistområde resulterer i meget lave fejl-opdagelsesprocenter. Således dokumenterer Owhoso et al. (2002), at en bankspecialist revisor opdager 44,2 % af de fejl i et fiktivt regnskab, som forfatterne har opstillet, når det vedrører banksektoren, hvorimod bankspecialisten kun opdager 15,3 % af fejlene i et andet fiktivt regnskab som vedrører

sundhedssektoren. Ligeledes viser sig samme resultat for en revisor, som er sundhedsspecialist; sundhedsspecialisten opdager 46,5 % af fejlene i sundhedsregnskabet, hvorimod sundhedsspecialisten kun opdager 10,9 % af fejlene i bankregnskabet. Selvom specialistrevisorer altså har en høj fejl-opdagelsesprocent inden for deres egen specialistområde, så bemærker Owoso et al. (2002), at specialistrevisorerne samtidig præsterer dårligt mht. arbejde uden for deres specialistområder.

4.4.2.2 Ekskluderer finansielle virksomheder

Bedard og Biggs (1991) undersøger bl.a. sammenhængen mellem erfaring og revisors evne til at forklare årsagen til fejl i kundens regnskab. Forfatterne kommer frem til, at generel erfaring, målt ved stigende rang (fra seniorrevisor til manager-revisorer), ikke bevirker en signifikant øget forskel på korrekt årsagsforklaring på fejl i kundens regnskab. Derimod viser forfatterne, at der er en signifikant positiv sammenhæng mellem stigende specifik erfaring indenfor det undersøgte område og korrekt årsagsforklaring på fejl i kundens regnskab. I modsætning til Solomon et al.'s (1999) tvetydige fund omkring sammenhængen mellem industrispecialisering og fejlforklaringsevne, finder Bedard og Biggs (1991) altså en signifikant sammenhæng her.

Ligesom Bedard og Biggs (1991) finder Reheul et al. (2013) i deres undersøgelse, at generel erfaring ikke har en påvirkning på revisionskvaliteten, når revisionskvaliteten måles ved sandsynligheden for at angive en modificeret påtegning. Derudover kommer Reheul et al. (2013) frem til, at industrispecialistrevisorer og kvindelige revisorer oftere afgiver modificerede revisionspåtegninger end ikke specialister. Dette begrundes med at industrispecialisten har en større kendskabsgrad til sektoren, har et større fokus på at opretholde et godt omdømme, og har større selvtillid vedrørende afgivelse af modificerede påtegninger. Kvindelige revisorer findes at være mere risikoaverse, konservative og etiske. Af disse nævnte grunde er industrispecialistrevisorer og kvindelige revisorer bedre til at opdage og rapportere væsentlige risici i regnskabet og dermed levere højere revisionskvalitet.

4.4.3 Opsummering og diskussion af afsnittet

I nedenstående figur kan ses en oversigt over samtlige gennemgåede studiers resultater omkring sammenhængen mellem industrispecialisering og revisionskvalitet.

Studie	Revisoranskuelse sniveau	Inkluderer finansielle virksomheder?	Resultat
Bedard and Biggs (1991)	Individ	Nej	Støtte: stigende industrispecialisering øger angivelsen af korrekt årsagsforklaring på fejl i kundens regnskab.
Solomon et al. (1999)	Individ	Ja	Delvis støtte: industrispecialister er bedre til at forklare ikke-fejl i regnskabet, hvorimod det er usikkert om de er bedre til at forklare fejl i regnskabet, sammenlignet med ikke-specialister.
Taylor (2000)	Individ	Ja	Støtte: industrispecialister foretager revisionsrisikovurdering af højere kvalitet inden for deres specialismråde, sammenlignet med ikke-specialister. Ekspertkomitee vurderer ligeledes specialisterne arbejde til at være af højere kvalitet.
Owhoso et al. (2002)	Individ	Ja	Støtte: industrispecialister opdager betydelig flere fejl i regnskabet inden for deres specialismråde, sammenlignet med ikke-specialister.
Low (2004)	Individ	Ja	Støtte: industrispecialister foretager risikovurderingshandling af højere kvalitet end ikke-specialister.
Reheul et al. (2013)	Individ	Nej	Støtte: industrispecialister afgiver flere modificerede revisionspåtegninger end ikke-specialister.
Abbott et al. (2001)	Virksomhed	Nej	Ikke støtte: sandsynligheden for at afgive en modificeret påtegning vedrørende going concern forhold stiger ikke, når industrispecialisering øges.
Schauer (2002)	Virksomhed	Nej	Støtte: bid-ask spread falder, når industrispecialisering stiger.
Krishnan (2003)	Virksomhed	Nej	Støtte: ABDAC falder for større industrispecialisering iblandt Big N revisorerne.
Balsam et al. (2003)	Virksomhed	Ja	Støtte, men: 1) ERC stiger for større Industrispecialisering, 2) Op til et vist punkt falder DAC for større industrispecialisering. Herefter stiger DAC for større industrispecialisering
Dunn and Mayhew (2004)	Virksomhed	Ja	Støtte, men: Kundens regnskabskvalitet vurderes højere af analytikere, når revisor er specialist ift. når revisor er ikke-specialist. Men denne positive sammenhæng gælder kun for uregulerede markeder og ikke regulerede markeder såsom banker.
Knechel et al. (2007)	Virksomhed	Nej	Støtte: et revisorskifte fra en ikke-specialist til en specialist øger prisen på kundens aktier.
Romanus et al. (2008)	Virksomhed	Nej	Støtte: 1) Sandsynligheden for regnskabstilpasning hos kunden falder, når specialisering stiger, 2) Når der er et revisorskifte fra en ikke-specialist Big N revisor til en specialist Big N revisor, så stiger sandsynligheden for regnskabstilpasning.
Almutairi et al. (2009)	Virksomhed	Ja	Støtte: bid-ask spread falder ved revisorskifte til en specialist revisor
Kanagaretnam et al. (2010)	Virksomhed	Ja	Støtte: DAC og JMBE falder for større specialiseringsgrad, og specialiseringsgrad er den dominerende faktor i påvirkningen af revisionskvalitet, frem for Big N revisortypen.
DeBoskey and Jiang (2011)	Virksomhed	Ja	Støtte: regnskabsstyring falder for større industrispecialisering, samt specialisering er den dominerende faktor frem for Big N revisortypen
Minutti-Meza (2013)	Afdeling & Virksomhed	Nej	Ikke støtte: Når man kontrollerer for kundestørrelsesforskellen mellem specialistrevisorers kunder og ikke-specialist revisors kunder, så er der ingen signifikant sammenhæng mellem industrispecialisering og revisionskvalitet.

Figur 5b: Resultater af de undersøgte studier.

Selvom den indsamlede litteratur stammer fra forskellige lande, bliver målt på forskellige revisoranskuelsesniveauer, varierer i, hvorvidt de inkluderer finansielle virksomheder eller ej, hvordan de måler revisionskvalitet og hvordan de måler industrispecialisering, så er de dog langt hen ad vejen enige om at industrispecialisering øger revisionskvaliteten.

På virksomhedsniveau er de fleste studier enige om, at der er en positiv sammenhæng mellem industrispecialisering og højere revisionskvalitet, bortset fra Dunn og Mayhew (2004), Abbott et al. (2001) og Minutti-Meza (2013). Dunn og Mayhew (2004) finder, at der er en positiv sammenhæng mellem industrispecialisering og øget revisionskvalitet men, at denne sammenhæng ikke findes på regulerede markeder såsom banksektoren. I modsætning til Dunn og Mayhews (2004) resultat, finder både DeBoskey og Jiang (2011), Almutairi et al. (2009) og Balsam et al. (2003), at der er en positiv sammenhæng mellem industrispecialisering og øget revisionskvalitet og at dette også gælder for banker, eftersom deres data også inkluderer finansielle virksomheder. Et endnu mere vægtigt argument mod Dunn og Mayhews (2004) afkræftende sammenhæng, er Kanagaretnam et al. (2010), som udelukkende undersøger banker i deres studie og kommer frem til, at der er en positiv sammenhæng mellem industrispecialisering og øget revisionskvalitet. Dermed taler de fleste studier altså for en sådan sammenhæng, selvom Dunn og Mayhew (2004) ikke finder en sådan sammenhæng. Forskellen i studiernes resultat kan skyldes forskellen i målemetoderne, som det kan ses på den oversigt vi har udarbejdet over studierne på Figur 5.

Abbott et al. (2001) og Minutti-Meza (2013) finder begge, at der ikke er en sammenhæng mellem industrispecialisering og øget revisionskvalitet. Minutti-Meza begrundet sit resultat med, at det kan skyldes, at man benytter markedsandele som målemetode for at definere industrispecialister. Eftersom markedsandele er korreleret med større kunder og højere revisionskvalitet, så vil det faktum at Minutti-Meza kontrollerer for størrelsen af kunderne betyde, at effekten af kundens størrelse på revisionskvaliteten forsvinder. Når dette sker, er sammenhængen mellem specialisering og revisionskvalitet altså ikke signifikant. Minutti-Meza udelukker ikke, at industrispecialisering har en påvirkning på revisionskvaliteten, men mener blot, at markedsandele som målemetode af industrispecialisering er misvisende.

På individniveau, er de fleste studier ligeledes enige om, at der er en positiv sammenhæng mellem industrispecialisering og højere revisionskvalitet. Solomon et al. (1999) finder, at en specialist revisor kun overgår en ikke-specialist revisor mht. at forklare ikke-fejl i regnskabet, som årsagsforklaring på nøgletalsfluktuationer i kundens regnskabs.

Hvor Abbott et al.(2001) på virksomhedsniveau, ikke fandt nok beviser til at konkludere, at en specialist er bedre end en ikke-specialist mht. at forklare deciderede fejl i regnskabet, så foretager Bedard og Biggs (1991) en lignende undersøgelse på individniveau, hvor de finder, at en specialist revisor er bedre end en ikke-specialist til at forklare sådanne fejl i regnskabet. Ligeledes er Owthoso et al. (2002) studiet konsistent med Bedard og Biggs' konklusion om, at specialister øger revisionskvaliteten mere end ikke-specialister ved at opdage flere fejl i regnskabet, men dog kun når det er inden for deres specialistområde. Uden for deres specialistområde, er der ikke nogen signifikant forskel mellem revisortyperne og revisionskvaliteten.

Dermed vurderes det, ift. Solomon et al. (1999) studiet, at Bedard og Biggs (1991) og Owghoso et al. (2002) kan bruges som supplement til at argumentere for, at en specialist revisor også er bedre til at forklare fejl i regnskabet.

Taylor (2000) og Low (2004) undersøger et andet aspekt af revisionskvalitet, nemlig effektiviteten hos en revisor, der skal foretage revisionsrisikovurdering og risikovurderingshandling. Taylor (2000) kommer frem til, at en specialistrevisor anslår revisionsrisikoen lavere i den industri, hvori han er specialiseret og er mere selvssikker omkring sin beslutning herom, sammenlignet med en ikke-specialist. Forskellen i risikovurderingen vil ifølge Taylor (2000) give anledning til forskellige revisionshandling, hvor specialistens handlinger vil være mere effektive pga. en lavere fastsat risiko. Low (2004) kommer frem til, at en specialistrevisor er bedre til at skelne mellem høj-risiko engagementer og lav-risiko engagementer, og er bedre til at ændre på risikovurderingshandling og tilrettelæggelsen af diverse ressourcer i revisionen i den forbindelse. Denne forskel er i studierne begrundet med specialistrevisorens større indsigt i sektoren. Low (2004) vurderer derfor, at en specialistrevisor er bedre til at fokusere ressourcer på højriskoområder, og foretage større besparelse på lavriskoområder. En specialistrevisors større fokus på højriskoområder ift. ikke-specialister, må alt andet lige betyde, at sandsynligheden for at opdage fejl i regnskabet øges. En større besparelse på lavriskoområdet, må alt andet lige betyde, at en specialistrevisor er mere effektiv end en ikke-specialist, hvad angår revisionsomkostninger.

Konsistent med både Bedard og Biggs (1991), Owghoso et al. (2002), Taylor (2000) og Low (2004), kommer Reheul et al. (2013) i deres studie frem til, at en specialistrevisor giver flere modificerede påtegninger, og at dette skyldes et bedre kendskab til den sektor hvori revisoren er specialist. Samlet set er studierne på individniveau derfor meget konsistent i deres konklusion omkring sammenhængen mellem industrispecialisering og revisionskvalitet, om end revisionskvalitet og industrispecialisering som sagt er målt på forskellige måder.

Udover kritikken omkring forskellige benyttede målemetoder, er der også en diskussion om kausalitet i nogle af studierne. Spørgsmålet er om det er specialistrevisoren, der bevirker at virksomhedens regnskabskvalitet stiger, eller om det er virksomheden der er dedikeret på at have en høj regnskabskvalitet, og skaber det selv, og som samtidig ønsker at signalere dette ved, at bestyrelsen i virksomheden ansætter en specialistrevisor (Dunn og Mayhew 2004, DeBoskey og Jiang 2011 s. 619, Krishnan 2003 s. 15). Derudover er der også muligheden for at begge dele er tilfældet, hvilket antages at være det mest realistiske scenarie.

Selvom de gennemgåede studier er meget enige omkring den positive sammenhæng mellem industrispecialisering og øget revisionskvalitet, så kan der være stor forskel på at overføre teori til praksis. Studierne tyder på at øget specialisering (som bl.a. opnås via mere erfaring, hvilket certificeringsordningen lægger op til med flere erfaringstimer), vil bevirke højere revisionskvalitet. I teorien giver dette god mening. Men som så meget andet kan tingene have et helt andet udfald i praksis. I vores foretagne interview fra tidligere afsnit, udtrykker de adspurgte revisorer, at flere timer i sig selv ikke nødvendigvis øger revisors ekspertise og kvaliteten af dennes udførte revision. Det afhænger af fordelingen af de oparbejdede timer. Bl.a. nævnes det i et af interviewene, at man i sagens natur kan sidde og kun revidere udlån og opfylde timekravene, hvilket næppe gør en til en industrispecialist, som udfører revision af højere kvalitet, men alligevel giver én retten til at blive certificeret. Det må derfor antages, at studiernes resultat om sammenhængen mellem øget industrispecialisering, herunder øget erfaring, og revisionskvalitet, indbefatter en ikke monoton fordeling af erfaringstimer.

4.5 Delkonklusion

De gennemgåede studier, som undersøger sammenhængen mellem industrispecialisering (som målt ved market share, portfolio share og weighted market share) og revisionskvalitet (som målt ved lavere regnskabsstyring og højere opfattet kvalitet), giver et billede af, at der eksisterer en positiv sammenhæng mellem disse, omend to studier på virksomhedsniveau, Minutti-Meza (2013) og Abbott et al. (2001), ikke finder støtte for en sådan sammenhæng. På individuelt niveau, er alle studierne, der både inkluderer og ekskluderer finansielle virksomheder, enige om, at der er en positiv sammenhæng mellem industrispecialisering og øget revisionskvalitet.

På denne baggrund, kan det ikke med garanti konkluderes, at der er en positiv sammenhæng mellem øget industrispecialisering og højere revisionskvalitet, eftersom nogle af studierne ikke finder en sådan sammenhæng. Disse studier fokuserer dog på virksomhedsniveau og ekskluderer finansielle virksomheder. I forhold til vores kritikafsnit skal det nævnes, at studier, der inkluderer finansielle virksomheder, eller udelukkende fokuserer på finansielle virksomheder, samt studier, der fokuserer på individniveau, prioriteres højere pga. højere sammenlignelighed med de rammer inden for hvilke vi undersøger certificeringsordningens effekt. Det konkluderes derfor, at specialisering inden for en specifik sektor, højst sandsynligt medfører, at kvaliteten for den udførte revision stiger, bevidnet ved højere regnskabskvalitet (mindre regnskabsstyring), højere opfattet kvalitet, samt ved direkte målt højere revisionskvalitet i forbindelse med de eksperimentelle studier på individuelt niveau.

Eftersom industrispecialisering i studierne er defineret som en egenskab, der er udgjort af bl.a. erfaring og træning/efteruddannelse i en specifik sektor, kan det viderekonkluderes, at øget erfaring og

efteruddannelse inden for en specifik sektor, da må medføre en højere kvalitet i den udførte revision hos en certificeret revisor.

5 Dataanalyse

I dette afsnit vil vi foretage en analyse af vores indsamlede data for at vurdere, hvorvidt certificeringsordningen øger revisionskvaliteten. Vi vil kort give en introduktion for vores motivation for at foretage en dataanalyse. Hernæst vil vi gennemgå metoden for vores dataanalyse, hvorefter vi vil præsentere resultaterne. Afsnittet afsluttes med en delkonklusion.

5.1 Introduktion

I de indledende afsnit af indeværende afhandling blev det fundet, at de krav som certificeringsordningen indfører, allerede eksisterede, om end i en mere selvreguleret form. Derfor er det interessant at undersøge, hvorvidt certificeringsordningen vil have en signifikant effekt på revisionskvaliteten³⁵, hvis de statsautoriserede revisorer, der reviderer pengeinstitutter, allerede var underlagt mange af de krav, som certificeringsordningen nu går ind og sætter som et minimumskrav.

I det tidligere behandlede interviewafsnit var der, blandt de undersøgte respondenter, overvejende enighed om, at certificeringsordningens krav vil øge revisionskvaliteten, om end de forholder sig kritisk til erfaringskravet. Vurderingen af øget revisionskvalitet er primært baseret på indførelsen af kravet om mindst tre reviderede pengeinstitutter, og herigennem udelukkelsen af revisorer med færre klienter end dette.

Herudover er der i den gennemgåede litteraturanalyse tegnet et generelt billede af, at der højst sandsynligt findes en positiv sammenhæng mellem øget industrispecialisering³⁶ og øget revisionskvalitet.

Vi finder det interessant, at foretage vores egen analyse på danske pengeinstitutter. Hermed kan vi undersøge, om certificeringsordningen vil have en positiv effekt på kvaliteten af den revision, som en certificeret statsautoriseret revisor udfører for danske pengeinstitutter. Vores analysevalg falder på en dataanalyse, i form af en regressionsanalyse, ligesom de fleste af de gennemgåede studier fra litteraturanalyseafsnittet har benyttet. I modsætning til de fleste af de gennemgåede studier, så ønsker vi at måle denne sammenhæng på individ-niveau og se om sammenhængen også eksisterer på individniveau og ikke kun på virksomhedsniveau. Årsagen til at vi ønsker at måle på individ-niveau er naturligvis fordi, certificeringsordningens krav er møntet på den enkelte revisor, samt fordi vi har tilgængelige oplysninger om de enkelte revisorer, i modsætning til mange af de gennemgåede studier, hvor der ikke er tilgængelige oplysninger om den enkelte revisor.

³⁵ Se afsnit 4.1.1 for definition af revisionskvalitet.

³⁶ Se afsnit 4.1.3 for definition af industrispecialisering.

De tidligere gennemgåede litteraturstudier har primært benyttet dataanalyser for at undersøge deres hypoteser. Men nogle af litteraturstudierne har i stedet benyttet eksperimentelle analyser. Eksperimentelle analyser har den fordel, at de kan måle den enkelte revisors effekt på revisionskvalitet direkte. For eksempel "giver revisor X fra en Big-N revisionsvirksomhed oftere modificerede påtegninger sammenholdt med revisor Y fra en ikke-Big-N revisionsvirksomhed?", eller "vurderer revisor X fra Big-N virksomheden revisionsrisiciene mere præcist sammenholdt med revisor Y fra en ikke-Big-N revisionsvirksomhed?". Med udgangspunkt i de litteraturstudier vi har undersøgt, som har fokuseret på eksperimentelle analyser, ser det dog ud til, at denne type analyser er meget mere ressourcekrævende end dataanalyser. Desuden risikerer man ved for lille deltagelse af test-subjekter, at resultaterne ikke er generaliserbare. Vi har derfor vurderet, at vi ikke har de fornødne kompetencer eller ressourcer til bl.a. at opstille en case til en eksperimentel analyse.

Selvom de fleste studier benytter regressionsanalyser til at undersøge deres hypoteser, så har regressionsanalyser nogle svagheder i forhold til eksperimentelle analyser. For eksempel måler de fleste regressionsanalyser revisionskvalitet på en indirekte måde. Det kunne for eksempel være ved at kigge på graden af regnskabsstyring³⁷, bid-ask spread³⁸, sandsynligheden for afgivelse af modificerede påtegninger mv. En anden svaghed ved regressionsanalyser kan være det faktum, at det kan være svært at adskille den underskrivende revisors effekt på revisionskvaliteten og det bagvedliggende revisionsteams effekt på revisionskvaliteten. Dog er det selvfølgelig den underskrivende revisor der i sidste ende har ansvaret for, at revisionsteamets arbejde er acceptabelt.

5.2 Metode

I dette afsnit vil vi indledningsvis opstille vores hypotese, som vi ønsker at undersøge. Herefter vil vi beskrive, hvilke teorier og argumenter som vores opstillede modeller er forankret i. I forlængelse heraf vil vi beskrive, hvorledes vi måler de forskellige variabler, som vores opstillede modeller indeholder. Slutteligt vil vi beskrive, hvordan vi har indsamlet de relevante data til vores opstillede modeller, samt hvilke kritikpunkter vi har haft i forbindelse med dataindsamlingen.

5.2.1 Hypoteseopstilling

I forlængelse af vores arbejdsspørgsmål 4 i forhold til problemformuleringen, omkring hvilken sammenhængen der er mellem erfaring og efteruddannelse over for revisionskvalitet, er en interessant hypotese følgende:

³⁷ Se afsnit 4.3.2 for definition af regnskabsstyring.

³⁸ Se afsnit 4.3.2 for definition af bid-ask spread.

Hypotese 1: Øget industrispecialisering for revisorer, der reviderer pengeinstitutter, reducerer regnskabsstyring

$H_0: \beta_i = 0$ (øget industrispecialisering har ikke en effekt på regnskabsstyring)

$H_1: \beta_i < 0$ (øget industrispecialisering har en negativ effekt på regnskabsstyring)

Industrispecialisering er, som tidligere defineret, en proxy for bl.a. erfaring og efteruddannelse inden for en specifik sektor. Eftersom certificeringsordningen netop kræver et fastsat antal erfarings- og efteruddannelsestimer, er industrispecialisering samtidig et surrogat for certificering i denne sammenhæng. Der er i det tidligere gennemgåede litteraturanalyseafsnit fundet en sammenhæng mellem øget industrispecialisering og øget revisionskvalitet.³⁹ Det er derfor interessant at undersøge, hvorvidt en sådan sammenhæng også kan findes for danske pengeinstitutter.

Et interessant aspekt i denne hypotese er, at øget revisionskvalitet (målt ved lavere regnskabsstyring) må formodes at øge sandsynligheden for, at væsentlige fejlinformationer opdages, og at regnskaberne derved vil give et mere retvisende billede. Dette formodes at ville øge offentlighedens tillid til den finansielle sektor, hvilket netop er hensigten med certificeringsordningen.

5.2.2 Modelspecifikation

I forbindelse med vores regressionsanalyse for måling af sammenhængen mellem revisorkarakteristika og regnskabsstyring, vil vi følge samme procedure som Kanagaretnam et al. (2010). Proceduren består af to trin: i første trin opstiller man en model, hvor nedskrivning på udlån (LLP) er den afhængige variabel. Herefter udtrækkes residualerne fra denne models regression. Residualer er udtryk for afvigelsen af en enkelt observations værdi fra den værdi der forudsiges vha. den statistiske model (Wooldridge 2009 s. 845). Denne del kaldes for anormale residualer (ALLP), og betegnes som den del af LLP, der vedrører regnskabsstyring.

Afhængig af hvilket fortegn residualerne af LLP har, er der tale om forskellige slags regnskabsstyring. Hvis residualet har et positivt fortegn, er dette ensbetydende med, at der nedskrives mere end den værdi, der forudsiges af den statistiske model. Dermed er der tale om negativ regnskabsstyring som fører til at årets resultat bliver lavere. Hvis residualet har et negativt fortegn, nedskrives der mindre end den værdi der forudsiges af den statistiske model. Dermed er der tale om positiv regnskabsstyring, som fører til, at årets resultat bliver større. Afhængig af hvilken slags regnskabsstyring vi ønsker at analysere, kan vi udvælge residualerne med blot det ene fortegn. Mere generelt kan det siges, at både negativ- og positive residualer

³⁹ Se beskrivelse af sammenhængen, afsnit 4.4.3.

er tegn på regnskabsstyring. De fleste studier benytter derfor absolutte værdier af residualerne for at analysere begge regnskabsstyringstyper, som generel regnskabsstyring. Vi vil ligeledes benytte absolutte residualer til at analysere på generel regnskabsstyring.

I andet trin af vores regressionsanalyse, benyttes ALLP herefter som den afhængige variabel. Andet trin af analysen opstiller forskellige revisorkarakteristika som forklarende variabler. Disse variabler inkluderer køn (KØN), hvorvidt den underskrivende revisor er fra et Big-3 revisionsfirma (Big 3)⁴⁰, andelen af den underskrivende revisors lovpligtige honorar over for det samlede honorar (HONFORD), samt specialisering målt på forskellige grundlag (SPEC). Svaret på vores hypotese skal derfor findes i trin to modellen, ved at kigge på revisorkarakteristika-variablerne, særligt SPEC variabelen, og disses sammenhæng med ALLP.

Vi har valgt at inkludere variabelen KØN i trin 2 modellen, eftersom tidligere studier har påvist en sammenhæng mellem kvindelige revisorer og at disse er mere risikoaverse og konservative i deres arbejde, hvilket fører til højere revisionskvalitet (Reheul et al. 2013).

Vi har valgt at inkludere variabelen HONFORD i trin 2 modellen, da der i tidligere studier har været en diskussion om, hvorvidt der er en negativ sammenhæng mellem revisionskvalitet og højere honorarer modtaget fra andre ydelser (Ashbaugh et al, 2003; Frankel et al. 2002). Særligt går diskussionen på, hvorvidt et højere honorar for andre ydelser ift. revisionshonorarer bevirker, at revisors uafhængighed bliver kompromitteret og dermed, at kvaliteten af den udførte revision falder. Vi vælger derfor at kontrollere for honorarfordelingen i vores undersøgelse.

Ifølge Chen (2012) findes der mange metoder til at måle en virksomheds regnskabsstyring på. Undersøgelser af regnskabsstyring i de fleste sektorer er kendetegnet ved at benytte modeller, som fokuserer på discretionary accruals⁴¹ til måling af regnskabsstyring. Nogle eksempler på discretionary accruals modeller til at måle regnskabsstyring, er Healy -, Jones - og Modified Jones modellen. Ifølge Beatty og Liao (2013) er der i forbindelse med studier, der fokuserer på regnskabsstyring i banksektoren, ikke særlig mange af studierne der benytter de foroven nævnte standard-modeller. I stedet fokuserer de fleste af bankstudierne på én specifik discretionary accrual post, nedskrivning på udlån (LLP), som indgår i de fleste modeller, som de forskellige bankstudier opstiller. LLP er ifølge Beatty og Liao (2013), og Kanagaretnam, Krishnan og Lobo (2010), en af de vigtigste regnskabsposter i banksektoren, hvori ledelsen har mulighed for at foretage regnskabsstyring. Dog er der ifølge Beatty og Liao (2013) ikke enighed om, hvilken model der inkluderer LLP, der er den bedste. Beatty og Liao (2013) undersøger på den baggrund ni

⁴⁰ I markedet for revision af pengeinstitutter er Big-3 revisionsfirmaerne for dataperioden Deloitte, KPMG, PwC.

⁴¹ Se afsnit 4.3.2 for definition af discretionary accruals.

forskellige modeller fra tidligere studier, der undersøger LLP for at vurdere, hvilke variabler i disse modeller der bedst forklarer LLP⁴². Med udgangspunkt i disse ni modeller, opstiller Beatty og Liao (2013) fire modeller, som de mener bedst forklarer LLP. Forskellen mellem de fire opstillede modeller er variationen i, hvorvidt de indeholder CO_t og ALW_{t-1} . Disse fire modeller kan ses forneden:

$$\text{Model (a): } LLP_t = \alpha_0 + \alpha_1 \Delta NPA_{t+1} + \alpha_2 \Delta NPA_t + \alpha_3 \Delta NPA_{t-1} + \alpha_4 \Delta NPA_{t-2} + \alpha_5 SIZE_{t-1} + \alpha_6 \Delta Loan_t + \alpha_7 \Delta GDP_t + \alpha_8 CSRET_t + \alpha_9 \Delta UNEMP_t + \varepsilon_t$$

$$\text{Model (b): } LLP_t = \alpha_0 + \alpha_1 \Delta NPA_{t+1} + \alpha_2 \Delta NPA_t + \alpha_3 \Delta NPA_{t-1} + \alpha_4 \Delta NPA_{t-2} + \alpha_5 SIZE_{t-1} + \alpha_6 \Delta Loan_t + \alpha_7 \Delta GDP_t + \alpha_8 CSRET_t + \alpha_9 \Delta UNEMP_t + \alpha_{10} ALW_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\text{Model (c): } LLP_t = \alpha_0 + \alpha_1 \Delta NPA_{t+1} + \alpha_2 \Delta NPA_t + \alpha_3 \Delta NPA_{t-1} + \alpha_4 \Delta NPA_{t-2} + \alpha_5 SIZE_{t-1} + \alpha_6 \Delta Loan_t + \alpha_7 \Delta GDP_t + \alpha_8 CSRET_t + \alpha_9 \Delta UNEMP_t + \alpha_{10} CO_t + \varepsilon_t$$

$$\text{Model (d): } LLP_t = \alpha_0 + \alpha_1 \Delta NPA_{t+1} + \alpha_2 \Delta NPA_t + \alpha_3 \Delta NPA_{t-1} + \alpha_4 \Delta NPA_{t-2} + \alpha_5 SIZE_{t-1} + \alpha_6 \Delta Loan_t + \alpha_7 \Delta GDP_t + \alpha_8 CSRET_t + \alpha_9 \Delta UNEMP_t + \alpha_{10} ALW_{t-1} + \alpha_{11} CO_t + \varepsilon_t$$

Kilde: Beatty og Liao (2013), s.58

Hvor

LLP: Nedskrivning på udlån skaleret med tidligere års samlede udlån

ΔNPA : Ændring i udlån med objektiv indikation for værdiforringelse, divideret med tidligere års samlede udlån

SIZE: Den naturlige logaritme af aktiver i alt

$\Delta Loan$: Ændring i samlede udlån til amortiseret kostpris, divideret med tidligere års samlede udlån

ΔGDP : Ændring i bruttonationalproduktet over et år

CSRET: Afkast på ejendomsindekset over et år

$\Delta UNEMP$: Ændring i ledigheden over et år

ALW: Akkumulerede nedskrivninger, divideret med samlet udlån

CO: Nettoafskrivninger på udlån, divideret med tidligere års samlede udlån.

De foroven listede modeller som Beatty og Liao (2013) opstiller, indeholder både bankspecifikke variabler og makroøkonomiske variabler.

⁴² De ni studier med LLP modeller som Beatty og Liao (2013) henviser til, er 1. Beaver and Engel, 1996; 2. Kim and Kross, 1998; 3. Kanagaretnam et al., 2010; 4. Beck and Narayanmoorth, 2013; 5. Wahlen, 1994; 6. Collins et al., 1995; 7. Beatty et al., 1995; 8. Lio and Ryan, 2006; 9. Bushman and Williams, 2012.

De makroøkonomiske variabler i modellerne er ΔGDP , CSRET og $\Delta UNEMP$. ΔGDP måler ændringen i bruttonationalproduktet for en given periode. CSRET måler ejendomsindeksudviklingen over en given periode. $\Delta UNEMP$ måler udviklingen i ledighedsprocenten over en given periode. Disse makroøkonomiske variabler er typisk højt korreleret med de enkelte virksomheders økonomiske performance⁴³. Derfor er det en god idé at kontrollere for deres påvirkning i dataanalysen.

De øvrige variabler er bankspecifikke variabler. NPA er udlån med objektiv indikation for værdiforringelse. NPA inkluderes i modellen og er en måde at måle risikoen på udlån. Jo højere NPA er, desto højere er risikoen for, at der foretages nedskrivning på udlån. Hvorvidt der er tale om, at et udlån udviser objektiv indikation for værdiforringelse, skal tolkes ud fra regnskabsbekendtgørelsens §§ 51-53⁴⁴, som bl.a. nævner betydelige økonomiske vanskeligheder samt kontraktbrud, i form af manglende overholdelse af betalingspligter, som nogle indikatorer for værdiforringelse. Beatty og Liao (2013) argumenterer for, at ΔNPA_{t+1} (ændringen i udlån med objektiv indikation for værdiforringelse et år frem i tiden, divideret med samlet udlån i nuværende år) skal inkluderes i modellen, eftersom nogle banker benytter information om den fremtidige ændring i udlån med objektiv indikation for værdiforringelse. I forhold til dansk kontekst giver dette ikke mening, eftersom pengeinstitutter, som skal aflægge koncernregnskab, bliver forhindret af IAS 39.59 i at medtage nedskrivning på baggrund af fremtidige begivenheder. IAS 39.59 dikterer, at forventede tab, som følge af fremtidige begivenheder, uanset hvor sandsynlige de er, ikke må medtages i indregningen af udlån med objektiv indikation for værdiforringelse og dermed i beregningen af nedskrivninger på udlån. Derfor frasorterer vi på dette grundlag brugen af ΔNPA_{t+1} .

Beatty og Liao (2013) argumenterer ligeledes for, at ΔNPA_{t-1} og ΔNPA_{t-2} skal inkluderes i modellen, fordi nogle banker benytter oplysninger om tidligere perioders udlån med indikation for værdiforringelse, som grundlag for at beregne nedskrivninger på udlån. Vi udelukker i vores egen undersøgelse ΔNPA_{t-2} og ΔNPA_{t-1} . Dette skyldes bl.a., at koncernregnskaber aflægges efter IAS/IFRS, hvorunder IAS 39.59, pkt. a - f dikterer de tabsgivende begivenheder, der må ligge til grund for en eventuel nedskrivning på udlån. Ingen af disse tabsgivende begivenheder nævner tidligere perioders udlån med værdiforringelse, som grundlag for nedskrivning på udlån. Herudover benytter Beatty og Liao (2013) kvartalsdata, hvorimod vi indsamler data på årsbasis. Dette betyder, at der er en meget større tidsforskydning i vores dataindsamling, hvorfor det også ligger til grund for, at vi fravælger de nævnte variabler.

⁴³ IAS 39, afsnit 59, pkt. F, underpunkt (ii) benytter bl.a. arbejdsløshed og ejendomspriser som økonomiske forhold, der har indflydelse på fremtidige pengestrømme fra en gruppe af finansielle aktiver.

⁴⁴ Bekendtgørelse om finansielle rapporter for kreditinstitutter og fondsmæglerselskaber m.fl.; BEK nr. 281 af 26/03/2014.

Øvrige bankspecifikke variabler i Beatty og Liao's (2013) modeller er $SIZE_{t-1}$, $\Delta Loan_t$, ALW_{t-1} og CO_t . Der kontrolleres for pengeinstituttets størrelse - målt ved aktivmasse - ved at tilføje $SIZE_{t-1}$, eftersom der kan være forskellige grader af regulering og overvågning, afhængig af pengeinstituttets størrelse.

$\Delta Loan_t$ kontrollerer for udlånsvækst, eftersom der kan være en sammenhæng mellem højere udlånsvækst og risikoen for højere nedskrivninger på udlån. Rationalet bag dette er, at højere udlånsvækst formodes at medføre, at der er givet udlån til kunder med dårligere kreditværdighed og højere risiko for betalingsproblemer.

ALW er akkumulerede nedskrivninger på udlån. ALW er en balancepost, hvori blandt andet nedskrivninger på udlån (LLP), som er en resultatpost, føres hen. ALW 's funktion er at være en kapitalstødpude mod mulige tab på låntagere, hvorpå der er indikation for værdiforringelse. ALW_{t-1} er akkumulerede nedskrivninger ultimo forrige år, divideret med udlånsmassen ultimo forrige år⁴⁵. ALW_{t-1} forventes at være negativt korreleret med LLP_t eftersom en højere akkumuleret nedskrivning i forrige periode vil øge sandsynligheden for, at nedskrivning på udlån i den nuværende periode bliver lavere. Dermed er det bl.a. en kontrol for regnskabsstyring, da en aggressiv nedskrivning i forrige periode, typisk vil medføre lavere nedskrivning i næste periode.

CO er nettoafskrivninger på udlån. Der er typisk tre bevægelser ved udregningen af nettoafskrivninger på udlån:

- 1) afskrivninger på udlån, hvorpå der tidligere er nedskrevet,
- 2) + afskrivninger på udlån, hvorpå der ikke tidligere er nedskrevet,
- 3) - nedskrivninger indgået på tidligere afskrevne fordringer.

Afskrivninger på udlån, hvorpå der tidligere er foretaget nedskrivninger er en form for afskrivning, der ikke har nogen resultatpåvirkning, eftersom afskrivningen foretages på et udlån, som allerede var påregnet et tab og derfor nedskrevet og hensat ind i den akkumulerede nedskrivningskonto (ALW). Den anden form for afskrivning er afskrivning, som ikke tidligere er nedskrevet. Denne form for afskrivning er en "pludselig afskrivning", og har en resultatpåvirkning, da den ikke tidligere er blevet nedskrevet. Nedskrivninger indgået på tidligere afskrevne fordringer, er tilbageførte afskrivninger og samtidig tilbageførsel af den dertil hørende nedskrivning.

⁴⁵ Ligeledes benyttes udtrykkene "primo i år" synonymt med "ultimo forrige år", når variabelen har den symbolske benævnelse ALW_{t-1} .

CO_t forventes at være positivt korreleret med LLP_t . Dette kan forklares med, at en højere afskrivning signalerer en lavere sandsynlighed for, at kunden tilbagebetaler sit udlån til pengeinstituttet. Hvis der er en tendens til højere afskrivninger det ene år, kan det være tegn på at fremtidige afskrivninger også kan være høje, grundet fx lavkonjunktur. Dette vil ligeledes give udslag i højere nedskrivninger.

I vores to-trins regressionsanalyse tager vi udgangspunkt i Beatty og Liao's model d inklusiv vores egne modifikationer til modellen, som nævnt foroven. Denne modificerede model d benyttes til vores trin 1 regression i vores to-trins regression. Model d indeholder samtlige variabler blandt de fire modeller af interesse, som Beatty og Liao (2013) opstiller. I den senere følsomhedsanalyse, vil vi bl.a. køre model a, b og c, ligeledes i modificeret format, for at se om det giver udslag i en signifikant forskel på resultatet for regnskabsstyring, sammenlignet med model d. Den benyttede model til trin 1 er som følger:

Modificeret model d:

$$(1) \quad LLP_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPA_t + \beta_2 SIZE_{t-1} + \beta_3 \Delta Loan_t + \beta_4 GDP_t + \beta_5 CSRET_t + \beta_6 \Delta UNEMP_t + \beta_7 ALW_{t-1} + \beta_8 CO_t + \varepsilon_t$$

De benyttede modificerede modeller i følsomhedsanalysen til trin 1, er som følger:

Modificeret model a:

$$LLP_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPA_t + \beta_2 SIZE_{t-1} + \beta_3 \Delta Loan_t + \beta_4 GDP_t + \beta_5 CSRET_t + \beta_6 \Delta UNEMP_t + \varepsilon_t$$

Modificeret model b:

$$LLP_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPA_t + \beta_2 SIZE_{t-1} + \beta_3 \Delta Loan_t + \beta_4 GDP_t + \beta_5 CSRET_t + \beta_6 \Delta UNEMP_t + \beta_7 ALW_{t-1} + \varepsilon_t$$

Modificeret model c:

$$LLP_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPA_t + \beta_2 SIZE_{t-1} + \beta_3 \Delta Loan_t + \beta_4 GDP_t + \beta_5 CSRET_t + \beta_6 \Delta UNEMP_t + \beta_8 CO_t + \varepsilon_t$$

Til vores trin 2 regression, tager vi udgangspunkt i Kanagaretnam et al.'s (2010) opstilling, som inspiration. Vores trin 2 regressionsmodel ser ud som følger:

$$(2) \quad ALLP = \beta_0 + \beta_1 BIG3 + \beta_2 SPEC + \beta_3 KØN + \beta_4 HONFORD + \varepsilon_t$$

Hvor

BIG 3: Dummy variabel, som antager værdien 1, hvis revisoren er fra en BIG-3 virksomhed.

SPEC: Dummy variabel, som antager værdien 1, hvis revisoren er en industrispecialist.

KØN: Dummy variabel, som antager værdien 1, hvis revisoren er en kvinde.

HONFORD: Fordelingen af samlet revisionshonorar: $HON \left(\frac{\text{lovpligtig revision}}{\text{samlet honorar}} \right)$

5.2.3 Målemetode

5.2.3.1 Måling af revisors industrispecialisering (SPEC)

En revisor med større industriekspertise må formodes at være bedre til at opdage og forhindre regnskabsmanipulation. Det forventes at mere industrierfaring fører til højere industriekspertise (Carcello og Nagy 2002). Industrispecialisering hos en revisor kobles naturligt til at indbefatte øget industrierfaring og dermed industriekspertise. En revisors industrispecialiseringsgrad er ikke en egenskab, der er direkte observerbart. Derfor er vi nødsaget til, ligesom tidligere litteratur også har været det, at benytte proxier for at måle revisors industrispecialisering. Tidligere litteratur har primært benyttet revisors relative markedsandele i branchen ift. reviderede kunder, hvor markedsandele kan måles som fx andelen af den samlede industris aktivmasse, som en given revisor har revideret. Ligeledes kan benyttes en given revisors relative revisionshonorarandel ift. markedet. Rationalet i at måle markedsandele på denne måde er, at der er en antagelse blandt de fleste af studierne om, at industrispecialisering er resultatet af repetition med lignende arbejde. Derfor antages større markedsandele, at indikere en sådan industrispecialisering og industriekspertise. En kritik af at benytte revisionshonorar- og aktivmasseandele, som måling af industrispecialisering er, at det kan komme til at overrepræsentere de revisorer, som har få, men meget store kunder. Disse har en større sandsynlighed for at blive defineret som specialister. Denne kritik imødekommes i nogle studier ved også at måle industrispecialisering via markedsandele, hvor grundlaget er antal kunder revideret i stedet for antal revisionshonorar/aktivmasse revideret (Balsam et al. 2003).

Det må formodes, at markedsandele på grundlag af aktivmasse og markedsandele på grundlag af revisionshonorarer, er stærkt korrelerede. Hvis en kunde er større (større aktivmasse), så må det formodes at tage længere tid, at revidere den kunde, og det koster derfor flere penge (højere revisionshonorarer). Dette taler for, at kun revisionshonorar eller aktivmasse skal benyttes. "Antal kunder revideret" formodes at være mindre korreleret med de to andre målemetoder.

I forhold til hvilken af disse målemetoder, der er bedst at benytte, så er der forholde, der taler for begge sider. Et forhold der taler for benyttelsen af revisionshonorar, som grundlag for udregning af

industri-specialisering er, at et højt revisionshonorar må formodes, at være stærkt tilknyttet med antal erfaringstimer, hvilket passer godt i forhold til certificeringsordningens krav til erfaringstimer. Et forhold der taler for at benytte antal klienter revideret som grundlag er, at certificeringsordningens samtidig også fastsætter et krav om minimum tre reviderede pengeinstitutter. Et krav, som vores respondenter fra interviewanalysen i øvrigt tilslutter sig, som værende et godt krav af hensyn til revisionskvaliteten. Som tidligere beskrevet, er definitionen på industri-specialisering, at der foregår en vis repetition af arbejdet. Det faktum at man har flere klienter, må alt andet lige føre til mere repetition af arbejdshandlinger i forbindelse med revision af pengeinstitutter, og derigennem større specialisering. Samlet set har vi besluttet at køre videre med at måle industri-specialisering igennem revisionshonorar modtaget og andele klienter revideret.

Vi benytter en diskret tilgang til at finde industri-specialisterne. Dette gør vi ved at følge Palmrose (1986) og fastsætte en tærskel ved følgende metode: $\frac{1}{\text{Antal revisorer i banksektoren}} * 1,20$. Ifølge Palmrose (1986) betyder dette, at en given revisor kan defineres som industri-specialist, når denne står for 20 % eller mere af revisionshonorarerne på markedet i forhold til en lige fordeling af revisionshonorarerne mellem samtlige unikke revisorer for pengeinstitutsektoren. For eksempel er der for året 2013 cirka 50 unikke underskrivende revisorer i forbindelse med revision af pengeinstitutter. Det vil give en lige fordeling på $1/50 = 2\%$. Med en 20 % tærskel for at blive defineret som industri-specialist, har vi at en revisor betegnes som specialist, hvis denne står for mere end: $\frac{1}{50} * 1,20 = 2,4\%$ af branchens indtjente revisionshonorarer fra revision af pengeinstitutter. Dette vil i vores analyse give udslag i, at vores "SPEC" dummy variabel antager værdien 1, som tilkendegiver at revisoren er industri-specialist. Samme tilgang vil vi også gøre brug af, når vi benytter antal klienter revideret, som målegrundlag for SPEC. Vi udfører denne test, hvor vi fastsætter tærsklen for definition af en revisor som industri-specialist, til at være 20 %, 50 % og 100 % over ligefordelingen ved måling af industri-specialisering på grundlag af revisionshonorar. I forhold til måling af industri-specialisering på grundlag af antal klienter revideret, fastsætter vi tærsklerne til 100 %, 150 % og 200 % over ligefordelingen. Samlet resulterer dette i, at vi måler industri-specialisering på seks forskellige grundlag. Dette er gjort med baggrund i, at det er svært at vurdere, hvad den korrekte tærskel skal fastsættes til, som adskiller specialister fra ikke-specialister, i en i forvejen højt specialiseret branche. En rettesnor kunne være, at se på, hvor stor en andel af revisorerne på markedet, der ender med at blive defineret som specialister med udgangspunkt i vores fastsatte tærskler. Forventningen til en tilfredsstillende fastsat tærskel er, at andelen af specialist-revisorer ikke skal være for høj. Nedenfor kan ses

en tabel over de fastsatte tærskler for de forskellige typer af målegrundlag, og de dertil hørende unikke specialistudslag pr. år for årene 2010-2013⁴⁶:

Målegrundlag for specialisering	Specialist-andel			
	2010	2011	2012	2013
Revisionshonorar, 20 % over ligefordeling	21%	22%	24%	26%
Revisionshonorar, 50 % over ligefordeling	18%	14%	18%	25%
Revisionshonorar, 100 % over ligefordeling	15%	9%	14%	12%
Antal klienter, 100 % over ligefordeling	23%	19%	27%	35%
Antal klienter, 150 % over ligefordeling	12%	14%	15%	26%
Antal klienter, 200 % over ligefordeling	7%	12%	12%	11%

Figur 6: Specialist-andele målt på unikke revisorer for årene 2010-2013

For de bankobservationer vi har indsamlet, hvor der er mere end en revisor, der reviderer pengeinstituttet, har vi valgt at opdele målegrundlaget "revisionshonorar" i det antal revisorer, der reviderer pengeinstituttet. For eksempel er der i Danske Bank 2011 to revisionsfirmaer (KPMG og PwC), der hver har to revisorer tilknyttet. Dermed er der i alt 4 revisorer, der har revideret Danske Bank i 2011. Med et samlet revisionshonorar på 22.000 t.kr., vil fordelingen i vores måling resultere i 5.500 t.kr. til hver af revisorerne. Alternativet til denne tilgang er ikke at foretage en ligelig opdeling og i stedet lade hele revisionshonoraret tælle for hver af revisorerne. Dette kan være misvisende i forhold til at overrepræsentere de revisorer, der oftest arbejder sammen med flere revisorer om at revidere pengeinstituttet og underskrive påtegningen. Dette ville betyde, at de revisorer der arbejder alene, vil blive betragteligt underrepræsenteret. Når vi benytter tilgangen med at opdele ligeligt, kontrollerer vi for denne problematik.

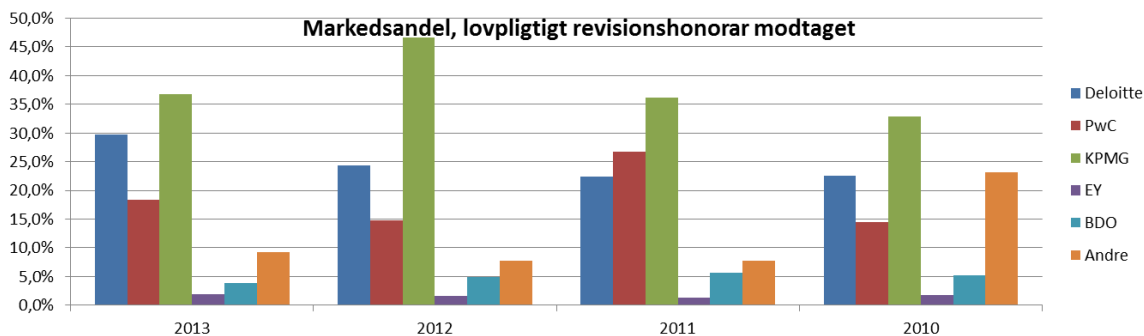
I forhold til antal klienter revideret, benytter vi ikke tilgangen med at opdele ligeligt mellem antal underskrivende revisorer. Derfor kunne man sige, at de revisorer der reviderer alene, bliver underrepræsenteret. Men i modsætning til revisionshonorarer, så mener vi, at antal klienter revideret har en anderledes påvirkning på revisors kompetencer og derfor ikke bør opdeles ligeligt mellem antal underskrivende revisorer. Som tidligere nævnt i afsnittet mener vi, at flere klienter revideret, opbygger en bredere forståelse for branchen, fordi man har repeteret mange af arbejdsfunktioner flere gange i flere forskellige pengeinstitutter. Dette giver disse revisorer et bredere sammenligningsgrundlag med øvrige pengeinstitutter, de har revideret. Derfor tildeler vi de underskrivende revisorer værdien 1 for hvert

⁴⁶ Denne beregning er foretaget på grundlag af vores fulde datasæt, som består af 1.085 revisorobservationer. Senere i analyseafsnittet vil en lignende beregning blive foretaget på grundlag af et datasæt med færre revisorobservationer, på grund af filtrering af manglende bankoplysninger og de dertil koblede revisorinformationer. Årene længere tilbage end 2010 er ikke benyttet, da vi oplever mindre fuldstændighed i vores dataindsamling for disse år, hvilket øger risikoen for større afvigelse mellem vores opstilling og de 'sande tal'.

pengeinstitut, de er med til at revidere, i stedet for fx værdien 0,25, hvis der har været fire underskrivende revisorer til at revidere det pågældende pengeinstitut.

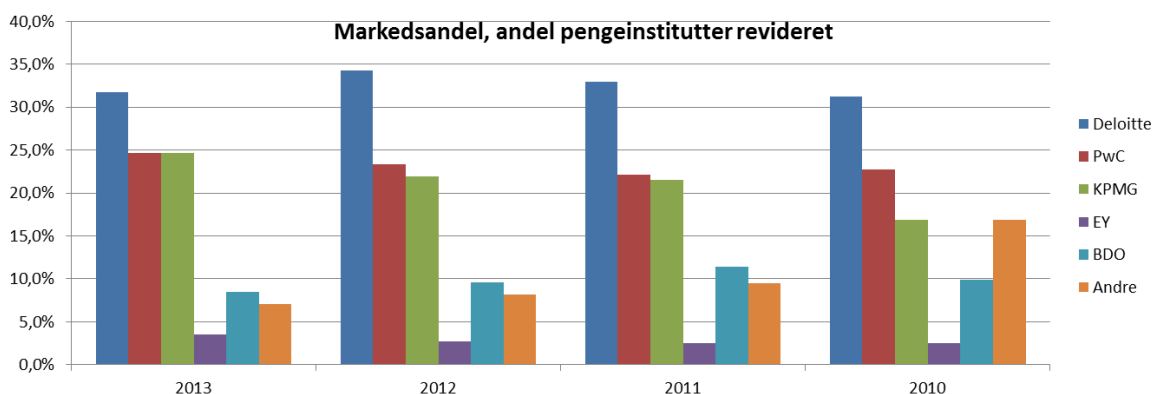
Måling af revisortype (Big 3)

”BIG 3” kontrollerer for revisortyperne. Dette er fundet relevant, eftersom nogle studier har påvist, at Big-N virksomhederne adskiller sig kvalitetsmæssigt ved, at deres kunder har en højere regnskabskvalitet⁴⁷ (Carcello og Nagy 2002). Vi vil derfor foretage en regressionsanalyse, som inkluderer alle revisortyper, men hvor vi skelner mellem Big-3 og ikke-Big-3. Inddelingen af revisorfirmaerne i Big-3 og ikke Big-3 er baseret på oplysninger omkring de enkelte revisionsfirmaers markedsandel for revisionshonorarer modtaget og antal kunder revideret i pengeinstitutbranchen. Markedsandelene ser således ud:

Figur 7: Markedsandele, lovpligtigt revisionshonorar modtaget pr. revisionsfirma for årene 2010-2013

Baseret på lovpligtigt revisionshonorar modtaget, skiller Deloitte, PwC og KPMG sig særligt ud fra de øvrige revisionsfirmaer. Gruppen ”andet” dækker over alle de øvrige revisionsfirmaer, der er registreret i vores indsamling. Disse tæller bl.a. Beierholm, Grant Thornton, og øvrige mindre revisionsfirmaer.

Figur 8: Markedsandele, andel pengeinstitutter revideret pr. revisionsfirma for årene 2010-2013

⁴⁷ Se afsnit 4.1.2 for definition af regnskabskvalitet.

Baseret på antal kunder revideret, er billedet endnu engang at Deloitte, PwC og KPMG skiller sig ud fra de øvrige revisionsfirmaer. BDO har ligeledes en høj andel, målt på antal kunder revideret.

Samlet set vurderer vi ud fra vores diagrammer, at Deloitte, PwC og KPMG skal defineres som de tre store revisionsfirmaer, kaldet Big-3.

Måling af revisors honorarfordeling (HONFORD)

Vi opbygger honorarfordelingen som den underskrivende revisor modtager (HONFORD) således, at lovpligtigt revisionshonorar er i tælleren, og samlet honorar står i nævneren. Dermed er en højere HONFORD ensbetydende med, at en større andel af det samlede honorar kommer fra revisionen, hvorimod en lavere HONFORD er lig med, at en større andel af det samlede honorar kommer fra andre ydelser udført for pengeinstituttet.

5.2.4 Dataindsamling

Denne dataundersøgelse vil fokusere på samtlige danske pengeinstitutter, som er listet i Finanstilsynets årlige statistik over pengeinstitutter (gruppe 1-4 pengeinstitutterne), for at undersøge sammenhængen mellem industrispecialisering og revisionskvalitet. De tidligere nævnte variabler af interesse er indsamlet for hvert af disse pengeinstitutter. I vores søgen efter de nævnte data af interesse, fandt vi indledningsvist Finanstilsynets årlige statistik over pengeinstitutter relevant. I denne oplyses nedskrivning på udlån (kode AS/AK0113) ["LLP"], udlån til amortiseret kostpris (kode AS/AK0205) ["Loans"] og aktiver i alt (kode AS/AK0222) ["Size"]⁴⁸. Hernæst søgte vi at finde de resterende data (NPA, ALW, CO, revisor, revisionsselskab, honorarer) fra pengeinstitutterne, som ikke blev oplyst i Finanstilsynets årlige statistik. Indledningsvist forsøgte vi at kontakte Finanstilsynet for at høre, om det var muligt, at få adgang til de resterende data, da dette ville være den mindst tidskrævende og fejlfrie metode, men dette kunne ikke lade sig gøre. Vi benyttede derfor i stedet indledningsvist Bankscope databasen til at indsamle de resterende informationer omkring de enkelte pengeinstitutter. Ved stikprøvekontrol af de indsamlede data fra Bankscope fandt vi ud af, at Bankscope oftest opgav forkerte oplysninger omkring de enkelte pengeinstitutters afskrivninger på udlån. I første omgang forestillede vi os at vi havde lavet en fejl⁴⁹, men senere opdagede vi, at andre studier ligeledes har bemærket en lignende svaghed ved Bankscope databasen [se bl.a. Marton og Runesson (2012) s. 8, samt Kanagaretnam et al. (2010) s. 2322]. Derfor valgte vi at overgå til at indsamle alle variabler for pengeinstitutterne, ved manuel indsamling via årsrapporterne. Til tider har vi benyttet risikorapporten for pengeinstitutterne i de tilfælde, hvor nogle af variablerne af

⁴⁸ AS koden angiver moderselskabstal, hvorimod AK koden angiver koncerntal. Derudover er talbenævnelsen den samme, fx AS0113 (LLP for moderselskab) og AK0113 (LLP for koncern).

⁴⁹ Vi sammenholdt Bankscope tallene med de tal vi mente var de tilsvarende poster direkte fra årsrapporten.

interesse ikke var at finde i årsrapporterne. For eksempel Lollands Bank 2012 akkumulerede nedskrivninger (ALW) mangler i årsrapporten 2012, men er oplyst i risikorapporten 2012.

Slutteligt indsamlede vi de makroøkonomiske variabler, som benyttes i modellerne. Disse er Δ GDP, Δ UNEMP og CSRET.

Δ GDP er ændringen i bruttonationalproduktet for Danmark og er fundet fra Danmarks Statistik. Der er flere versioner af bruttonationalproduktet. Vi har valgt at indsamle bruttonationalproduktet i faste priser, hvorved inflationspåvirkning fjernes.

Δ UNEMP er ændringen i arbejdsløshedsprocenten, og er fundet fra Danmarks Statistik. Der er flere versioner af arbejdsløshedsstatistikker på Danmark Statistik. Vi har valgt at indsamle den sæsonkorrigerede version. Derved kontrolleres der for udsving i arbejdsløsheden grundet sæsonarbejde, såsom gartneriarbejde, byggebranche mv.

CSRET er prisindekset for ejendomssalg og er fundet fra Danmarks Statistik.

Det har ikke været muligt at indsamle samtlige oplysninger omkring vores variabler af interesse for de enkelte pengeinstitutter. Dette skyldes, at vi ikke har været i stand til at finde oplysningerne i årsrapporterne, eller at årsrapporterne ikke har været mulige at finde. I den forbindelse kan man naturligvis ty til Bankscope databasen for at udfylde de manglende felter, men Bankscope er desværre behæftet med svagheder. Disse tæller bl.a., at den oftest ikke giver oplysninger, giver ufuldstændige oplysninger eller forkerte oplysninger omkring variablerne af interesse.⁵⁰ Derfor vælger vi i stedet at frasortere de pengeinstitutter for hvilke alle oplysninger omkring variablerne ikke findes.

Under indsamlingsprocessen, særligt i forhold til de bankspecifikke data, som er indsamlet direkte fra årsrapporterne, er vi stødt på mange udfordringer. Disse tæller bl.a. forskellige benævnelser for de poster af interesse vi søger og indregning på forskellige måder. Der er derfor en risiko for, at vi har indsamlet forkerte poster eller vi har indsamlet ufuldstændige oplysninger. Herudover er der en risiko for, at vi har foretaget tastefejl i forbindelse med indtastningen af data. Vi har dog minimeret tastefejlrisikoen ved at foretage dobbelttjek af samtlige indtastninger i vores dataark, som vi har benyttet til dataanalysen.

I de situationer hvor man ikke kan finde fuldstændige oplysninger for samme pengeinstitut flere år i træk, vil vi samtidig også støde på udfordringer, eftersom mange af vores variabler måler ændringen fra det ene år til det næste år, fx $\Delta Loan_{2010}$. Dette kræver, at både 2010 og 2009 tallene for udlån til amortiseret

⁵⁰ Se bilag 6 for eksempler på Bankscope fejl.

kostpris findes. Hvis tallet for 2009 ikke findes, vil vi ikke være i stand til at finde $\Delta Loan_t$ for 2010. Dette forhindrer desværre en del observationer i at blive benyttet i regressionsanalysen, hvilket er endnu en faktor, der er med til at minimere populationen, der kan benyttes.

Samlet set har de ovennævnte indsamlingsudfordringer bevirket, at det ikke har været muligt, at opnå fuldstændighed i vores dataindsamling. Derfor er der et spørgsmål om troværdigheden af vores dataanalyse og hvorvidt de resultater, der munder ud af vores regressionsanalyse, giver et billede af de reelle forhold, eller om resultaterne er betragteligt anderledes end hvis samtlige pengeinstitutter havde været med.

Metoden som vi benytter, ville dog være den samme, hvis vi havde et fuldstændigt datasæt at arbejde med. Vi har formået at løse opgaven med de midler og ressourcer, som vi har haft til rådighed inden for afhandlingens rammer. Vi udelukker ikke, at resultaterne kunne give et billede af virkningen af certificeringsordningens/industri-specialiserings effekt på revisionskvalitet, men det kan ikke garanteres pga. manglende fuldstændighed i det indsamlede data og fordi vi også benytter indirekte målemetoder i form af en regressionsanalyse baseret på proxier.

5.2.5 Begrænsninger i analysen

Vi har få observationer sammenlignet med lignende studier. Dette skyldes primært tre faktorer:

1. der er få pengeinstitutter i Danmark at foretage dataindsamling på, sammenlignet med andre studiers datagrundlag (fx USA og Australien).
2. begrænsning i adgang til oplysninger om relevante variabler (fx via databaser/årsrapporter).
3. indsamling på årsbasis frem for kvartalsbasis
4. ressourcemæssig begrænsning i forhold til afhandlingens rammer.

Vi ender derfor med at have meget få observationer (288 bankobservation, når afskrivningsposten inkluderes) sammenlignet med studier, der kører lignende undersøgelser. For eksempel har Kanagaretnam et al. (2010) 2.407 observationer, og DeBoskey og Jiang (2011) har 1.249 observationer. Disse studier baserer til gengæld deres dataindsamling af bankoplysninger på kvartalsdata, samt fokuserer på henholdsvis 29 landes bankdata, og amerikansk bankdata, som giver grundlag for indsamling af data fra langt flere pengeinstitutter. Dette taget i betragtning, har vi relativt set indsamlet et tilfredsstillende antal observationer. Vi blev kun begrænset af manglende adgang til bankoplysninger længere tilbage i tid, samt manglende bankoplysninger i form af manglende årsrapporter, eller manglende regnskabsposter i årsrapporterne.

5.2.6 Analysetilgang

I vores dataanalyse vil vi indledningsvist give et kort overblik over nogle interessante illustrationer over udviklingen på markedet for revision af pengeinstitutter ud fra vores indsamlede rådata.

Hernæst vil vi vise den deskriptive statistik over vores indsamlede data i variabelform, hvor vi har sammensat vores rådata til de variabler, der skal benyttes i modellen.

Herefter vil vi gennemgå korrelationsanalyserne for vores variabler for at se, hvordan de forskellige variabler afhænger af hinanden, og for at se, hvorvidt der er multikollinearitetsproblemer mellem nogle af vores variabler. Ved multikollinearitet risikerer vi ikke at vide, hvilken af de to højt korrelerede variabler, der forklarer den uafhængige variabel. Multikollinearitet kan typisk være et problem, hvis korrelationen mellem to variabler er meget høj. Vi tager alt under $-0,5$ og alt over $0,5$ i betragtning. Jo tættere korrelationskoefficienten mellem to variabler er på -1 eller 1 , jo mere sandsynligt er det, at der er et multikollinearitetsproblem.

I de tilfælde hvor vi mistænker, at multikollinearitet kan være et problem, foretager vi en Variance Inflation Factor (VIF) test. VIF er den faktor med, hvilken variansen af vores estimerede variabels koefficient er højere, grundet at vores variabel, som vi kører VIF test på, er korreleret med andre uafhængige variabler. Hvis VIF er under 10 for de to variabler, som har høj korrelation og som vi derfor mistænker for at have multikollinearitetsproblemer, så kan de begge alligevel tages i betragtning i den videre dataanalyse, da en VIF under 10 betragtes at betyde, at multikollinearitet ikke er et problem, når man estimerer koefficienten for vores variabel af interesse (Wooldridge 2009 s. 99).

Efter at have vurderet korrelationsanalysen, vil vi slutteligt tage stilling til, hvilke variabler vi kan inkludere i vores model, og hvilke variabler der eventuelt skal udskilles.

Herefter foretager vi en multipel lineær regressionsanalyse på de forskellige opstillede modeller, for at besvare vores opstillede hypotese. Vi følger en to-trins regression, som tidligere er beskrevet i detaljer under afsnittet "modelspecifikation".

For at besvare vores opstillede hypotese, kigger vi i regressionsanalysen på p-værdien for de enkelte variabler af interesse. Afhængigt af p-værdien kan det vurderes, hvorvidt de enkelte variabler er statistisk signifikante, dvs. om de har en signifikant påvirkning på den afhængige variabel. Hvis fx vores variabel for specialisering er statistisk signifikant, tilkendegivet ved en tilstrækkelig lav p-værdi, så kan vi videre kigge på, hvorvidt fortegnet for koefficienten er negativt eller positivt. Hvis fortegnet er negativt, vil dette være grundlag for at forkaste nulhypotesen om at industrispecialisering ikke har en effekt på regnskabsstyring.

Med andre ord vil et negativt fortegn for koefficienten for specialisering betyde at, når specialisering stiger, så falder regnskabsstyring.

De typiske signifikansniveauer, der benyttes, og som vi ligeledes benytter, er:

Signifikans niveau	P-værdi interval	Symbolsk betegnelse
Ingen signifikans	P-værdi > 0,10	
Svag signifikans	0,05 < P-værdi ≤ 0,10	*
Signifikans	0,01 < P-værdi ≤ 0,05	**
Stærk signifikans	P-værdi ≤ 0,01	***

Figur 9: Definition og symbolsk betegnelse af signifikansniveauer

Jo lavere p-værdien er, jo mere signifikant er den givne uafhængige variabels påvirkning på den afhængige variabel. Signifikansniveauet angiver sandsynligheden for at foretage en såkaldt type I fejl i ens hypotesetest. Type I fejl er, hvor man forkaster nulhypotesen, selvom nulhypotesen faktisk er sand. Dvs. ved en lavere p-værdi, er risikoen for at foretage en type I fejl ligeledes lavere. En anden form for fejl man kan begå ved statistiske analyser, er en Type II fejl. Type II fejl er, hvor man ikke forkaster nulhypotesen, selvom den faktisk er falsk.

Andre faktorer vi holder øje med i vores analyse, er forklaringsgraden (R^2), samt p-værdien for fælles signifikans test. Forklaringsgraden (R^2) siger noget om, hvor stor en del af den afhængige variabels variation, der forklares af de uafhængige variabler, som vi har inkluderet i den model vi kører. R^2 koefficienten kan ligge mellem 0 og 1, hvor 0 er ensbetydende med, at de inkluderede uafhængige variabler slet ikke forklarer noget af variationen i vores afhængige variabel, hvorimod 1 er ensbetydende med, at de inkluderede uafhængige variabler forklarer al variationen i vores afhængige variabel. Størrelsen af R^2 kan variere rigtig meget, afhængigt af hvad der måles. Hvorvidt vores R^2 er fornuftig, vælger vi at vurdere ved at sammenholde vores R^2 med andre lignende studiers R^2 .

P-værdien for fælles signifikans viser, hvorvidt alle de inkluderede uafhængige variabler i modellen, der køres regression på, er statistisk signifikant. Denne vurdering laves på samme måde som for den individuelle signifikans test. Dvs. en værdi < 0,05 vil fx betyde at variablene er statistisk signifikant samlet set, hvorfor hypotesen om, at koefficienterne på samtlige variabler samtidig er lig med 0, kan forkastes på 5 % signifikansniveau.

Slutteligt vil vi i dataanalysen foretage følsomhedsanalyser, for at se, hvorvidt inklusionen eller udeladelsen af forskellige variable, tidsperioder, grupper mv. resulterer i en signifikant påvirkning på specialiseringens effekt på revisionskvalitet.

5.3 Resultat af dataanalyse

I dette afsnit vil vi præsentere vores dataanalyse og dens resultater. Indledningsvist vil vi illustrere nogle oplysninger omkring branchen for revision af pengeinstitutter. Herefter vil vi foretage deskriptiv statistik på vores to modeller, som benyttes til at køre regressionsanalyserne, for at danne et overordnet indtryk af vores observationer. Vi vil herefter køre korrelationsanalyser på vores to modeller for at fastslå, hvorvidt alle vores variabler fra vores to modeller kan køres i den videre regressionsanalyse, eller om der er korrelationsproblematikker. Dernæst vil vi præsentere resultaterne af vores regressionsanalyser. Slutteligt vil vi foretage følsomhedsanalyser.

5.3.1 Branchen for revision af pengeinstitutter.

I forbindelse med vores indsamling af rådata, har vi valgt at opstille forskellige illustrationer over branchen for revision af pengeinstitutter.

Der ses blandt andet en tydelig tendens til et nedadgående antal pengeinstitutter i Danmark siden finanskrisen⁵¹:

År	Pengeinstitutter
2007	146
2008	138
2009	132
2010	123
2011	113
2012	93
2013	85

Figur 10: Antal pengeinstitutter i Danmark, 2007-2013

Denne tendens kan forklares med opkøb af pengeinstitutter, konkurser, Finansiell Stabilitets overtagelse af pengeinstitutter samt konsolideringer. På det seneste er det særligt konsolideringer, der har været en del af. Årsagen til konsolideringerne er blandt andet de øgede kapitalkrav, den øgede kompleksitet i reguleringen af finansielle virksomheder, samt strategiske beslutninger (Møgelmoose m.fl. 2015).

Nedenfor kan ses en udvikling i revisorinformationer, som er baseret på vores egen dataindsamling. Vi har valgt at ekskludere oversigten over 2007-2009 for kolonnen "antal unikke revisorer", grundet for mange manglende observationer. De manglende observationer i perioden 2007-2009 har ligeledes en påvirkning på vores opstilling af oversigt over revisorer pr. pengeinstitut, Big-3 koncentration, samt revisionshonorarandelen ud af det samlede honorar modtaget. Men da de tre sidstnævnte illustrationer er relative, illustrerer vi dem alligevel for 2007-2009.

⁵¹ Antallet af pengeinstitutter er talt ud fra Finanstilsynets statistik over danske pengeinstitutter for gruppe 1-4 pengeinstitutterne. Disse inkluderer ikke færøske og grønlandske pengeinstitutter, samt filialer af udenlandske pengeinstitutter.

År	antal unikke revisorer	Revisor pr. pengeinst.	Andel pengeinst. med over 1 revisor
2007		1,79	66%
2008		1,71	59%
2009		1,71	60%
2010	92	1,72	63%
2011	78	1,58	56%
2012	66	1,58	57%
2013	57	1,60	54%

Figur 11: Unikke revisorer (2010-2013), revisor pr. pengeinstitut og andel pengeinstitutter med over 1 revisor, 2007-2013

Det ses, at antallet af unikke revisorer observeret i vores data er faldende i perioden 2010-2013. Dette må primært skyldes, at antallet af pengeinstitutter i samme periode er faldet, som vist i tidligere tabel.

Antal underskrivende revisorer pr. pengeinstitut har oplevet et svagt fald i perioden 2007-2013. Grunden hertil kan bl.a. forklares med et fald blandt pengeinstitutterne, der benytter to revisionsfirmaer til revisionen. Dermed vil disse samlet set have færre revisorer. For de observationer, vi er i besiddelse af for perioden 2007-2013, falder antallet af pengeinstitutter, som benytter to-revisionsfirmasystemet fra 16 til 5. Det øvrige fald kan forklares med, at der er flere revisionsfirmaer, der benytter kun én underskrivende revisor frem for to underskrivende revisorer, for det pengeinstitut de er tilknyttet. Dette kan ses i kolonne 3 ("Andel pengeinstitutter med over 1 revisor").

År	Big 3 konc.	Antal ikke-Big 3 revisionsfirmaer	rev.hon/samlet hon
2007	63%	18	66%
2008	64%	14	61%
2009	64%	14	48%
2010	69%	11	53%
2011	68%	7	48%
2012	72%	6	52%
2013	73%	6	50%

Figur 12: Big 3 markedsconcentration, antal ikke-big 3 revisionsfirmaer og honorarfordeling, 2007-2013

Big-3 koncentrationen er i perioden stigende. Forklaringen herfor må primært skyldes nedgangen i antallet af ikke-Big-3 revisionsfirmaer i branchen for revision af pengeinstitutter. Årsagen til denne nedgang kunne skyldes nedgangen i antallet af pengeinstitutter, hvoraf en del af disse har været mindre pengeinstitutter, som typisk har haft en højere koncentration af ikke-Big-3 revisionsfirmaer tilknyttet som revisor. Tendensen i antal ikke-Big-3 revisionsfirmaer spås fortsat at ville være faldende, som en konsekvens af certificeringsordningen og dens krav om mindst tre reviderede pengeinstitutter.

De indtægter som revisionsfirmaerne modtager for deres service til pengeinstitutterne, fordeler sig på lovpligtig revisionsydelse samt andre ydelser. Tendensen for perioden har været, at der har været et fald i revisionshonoraret i forhold til det samlede honorar fra 2007 til 2009. Dette må alt andet lige betyde, at

indtægter igennem andre ydelser har været stigende. For perioden 2009-2013 har revisionshonorarets andel af det samlede honorar ligget ret stabilt omkring 50 %.

5.3.2 Trin 1 modellen

$$LLP_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPA_t + \beta_2 SIZE_{t-1} + \beta_3 \Delta Loan_t + \beta_4 GDP_t + \beta_5 CSRET_t + \beta_6 \Delta UNEMP_t + \beta_7 ALW_{t-1} + \beta_8 CO_t + \varepsilon_t$$

5.3.2.1 Deskriptiv statistik

Forneden kan ses den deskriptive statistik for trin 1 modellens variabler.

2008-2013	LLP_t	$\Delta Loan_t$	ALW_{t-1}	ΔNPA_t	$SIZE_{t-1}$	CO_t	ΔGDP_t	$\Delta CSRET_t$	$\Delta UNEMP_t$
Mean	0,0272	0,0480	0,0686	0,0174	15,4712	0,0173	-0,0048	-0,0207	0,1338
Std. dev.	0,0435	0,7723	0,1380	0,1424	2,2085	0,0445	0,0224	0,0481	0,3645
Minimum	-0,0833	-0,8170	0,0000	-1,0229	10,0479	-0,0307	-0,0567	-0,1190	-0,3263
Maximum	0,5864	12,8428	1,7725	0,8296	21,9423	0,6591	0,0139	0,0267	0,9552
Count	288	288	288	288	288	288	288	288	288

Figur 13: Deskriptiv statistik, Trin 1 modellen

Trin 1 modellens deskriptive statistik udgør 288 observationer. Observationerne kunne være meget højere, hvis variablen CO_t ekskluderes (477), da vi, grundet manglende oplysninger om CO_t i mange regnskaber, mister mange observationer. Dog er CO_t en vigtig forklarende variabel for LLP_t , hvorfor vi vælger at køre videre med den.

Af den deskriptive statistik fremgår det, at der er en stor afvigelse fra gennemsnitsværdierne for variablerne LLP_t , $\Delta Loan_t$, ALW_t , ΔNPA_t og CO_t . Vi gennemgår derfor de nævnte variabler for ekstreme værdier for at tjekke, hvorvidt disse skyldes en naturlig forklaring relateret til pengeinstituttets drift, eller om der er særlige forhold. Særlige forhold vil fx være konkurser, opkøb, frasal, børstoteringer, mv. Disse særlige forhold har oftest en kraftig indvirkning på de poster, som vi måler, og kan derfor forvrænge vores resultater, da overgangen fra det ene år til det andet år, hvor det særlige forhold finder sted, forpurrer sammenligningsgrundlaget i vores analyse. Hvis de ekstreme værdier skyldes særlige forhold, vil vi fjerne disse observationer.

$Size_{t-1}$ har ligeledes en stor afvigelse, men dette skyldes, at pengeinstitutterne størrelse er så forskellige som de er. Derfor foretager vi ikke noget ved denne.

Den gennemsnitlige nedskrivning på udlån, i vores deskriptive statistik for trin 1 modellens variabler, er 2,72 % af det samlede udlån. Den maksimale nedskrivning ift. udlån er på 58,64 %. Dette er en alt for høj nedskrivningsprocent. Denne observation stammer fra Danske Andelskassers Bank (DAB) 2011. Ved nærmere undersøgelse viser det sig, at DAB foretager større regnskabsmæssige ændringer for 2011 året,

grundet sammenslutningen af 16 andelskasser og børsnotering. Derfor forårsager DAB 2011 årsrapporten ekstreme værdier for både LLP_t , $\Delta Loan_t$, ALW_{t-1} , og CO_t . Vi vælger derfor at frasortere DAB 2011.

Vi har benyttet denne fremgangsmåde til at gennemgå de store afvigelser i vores deskriptive statistik, og vurderet, hvorvidt der er særlige forhold i disse pengeinstitutter, som giver grundlag for, at de skal fjernes fra vores data.

Denne tilgang har ført til, at vi samlet fjerner 18 pengeinstitutter, hvorefter den deskriptive statistik for trin 1 modellens variabler ser ud som følger:

2008-2013 u/outliers	LLP_t	$\Delta Loan_t$	ALW_{t-1}	ΔNPA_t	SIZE_t-1	CO_t	ΔGDP_t	$\Delta CSRET_t$	$\Delta UNEMP_t$
Mean	0,0248	0,0039	0,0546	0,0262	15,4926	0,0137	-0,0051	-0,0212	0,1380
Std. dev.	0,0255	0,1092	0,0461	0,0579	2,2456	0,0169	0,0227	0,0487	0,3702
Minimum	-0,0060	-0,3186	0,0000	-0,2185	10,0479	-0,0307	-0,0567	-0,1190	-0,3263
Maximum	0,2401	0,3446	0,2835	0,2565	21,9423	0,1346	0,0139	0,0267	0,9552
Count	270	270	270	270	270	270	270	270	270

Figur 14: Deskriptiv statistik uden outliers, Trin 1 modellen

I den filtrerede deskriptive statistik for trin 1 modellens variabler, kan vi se at nedskrivninger på udlån i forhold til udlånsmassen primo (LLP_t) varierer fra en nettotilbageførsel på 0,6 % til en nedskrivning på 24 %.

Ændringen i udlån ultimo i forhold til udlånsmassen primo ($\Delta Loan_t$) varierer mellem et fald på 32 % og en stigning på 34 %. Siden 2010 sætter Finanstilsynets tilsynsdiamant bl.a. en grænse for udlånsvæksten, således, at denne ikke må overstige 20 %. De observerede ændringer stammer typisk fra 2010 og tidligere.

Forrige års akkumulerede nedskrivninger i forhold til forrige års udlånsmasse ultimo (ALW_{t-1}), varierer mellem 0 og 28 %. Maksimum observationen på 28 % er for Alm. Brand Bank A/S for året 2013. Ud fra gennemgangen af Alm. Brand Banks årsrapport, støder vi ikke på nogen særlige forhold. Dermed må den store akkumulerede nedskrivning, som i øvrigt også eksisterede i 2011, kunne tilskrives dårlige udlån. Vi vælger derfor ikke at fjerne denne observation.

Udviklingen i udlån med objektiv indikation for værdiforringelse i forhold til udlånsmasse primo (ΔNPA_t) viser en variation mellem -21 % og 25 %. Et negativt fortegn på ΔNPA_t betyder at NPA for år t er lavere end NPA for år t-1, hvorfor differencen er negativ. Dette er en god udvikling for pengeinstituttet. Et positivt fortegn viser det modsatte. Ved gennemgangen af de resterende høje afvigelser fra gennemsnittet, tyder det på, at variationen ikke skyldes særlige forhold.

5.3.2.2 Korrelationsanalyse

Forneden kan ses korrelationsanalysen for trin 1 modellens variabler.

	LLP_t	ΔLoan_t	ALW_t-1	ΔNPA_t	SIZE_t-1	CO_t	ΔGDP_t	ΔCSRET_t	ΔUNEMP_t
LLP_t	1								
ΔLoan_t	-0,3014	1							
ALW_t-1	0,2928	-0,3397	1						
ΔNPA_t	0,4473	0,0975	-0,1135	1					
SIZE_t-1	0,0806	-0,1536	-0,0189	-0,0370	1				
CO_t	0,2791	-0,2601	0,6742	-0,1592	0,0959	1			
ΔGDP_t	-0,2191	0,0754	0,2793	-0,2197	-0,0742	0,2325	1		
ΔCSRET_t	-0,1336	0,0736	0,2985	-0,1449	-0,0907	0,1512	0,7962	1	
ΔUNEMP_t	0,2531	-0,2052	-0,1452	0,2136	0,0538	-0,1022	-0,8059	-0,6898	1

Figur 15: Korrelationer, Trin 1 modellen

Ved korrelationer over 0,5 og under -0,5 kan der være multikollinearitetsproblemer. Ud fra vores korrelationstabel kan vi derfor se, at der er fire variabelforhold, der har en korrelation på over 0,5 grænsen eller under -0,5 grænsen. Vi tjekker for, hvorvidt multikollinearitet er et problem, ved at foretage en VIF test på disse variabel-forhold. Resultaterne er følgende:

Variabelforhold	VIF
CO_t >< ALW_t-1	1,8
ΔGDP_t >< ΔCSRET_t	2,7
ΔGDP_t >< ΔUNEMP_t	2,8
ΔCSRET_t >< ΔUNEMP_t	1,9

Figur 16: Multikollinearitetstest

Da VIF er under 10 på samtlige variabel forhold, og i øvrigt er meget lave, vælger vi ikke at fjerne nogle af variablerne i den videre analyse, da vi vurderer, at der ikke vil være multikollinearitetsproblemer.

5.3.2.3 Regression

Resultaterne på regressionskørsel på vores trin 1 model ser ud som følgende:

$$LLP_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPA_t + \beta_2 SIZE_{t-1} + \beta_3 \Delta Loan_t + \beta_4 GDP_t + \beta_5 CSRET_t + \beta_6 \Delta UNEMP_t + \beta_7 ALW_{t-1} + \beta_8 CO_t + \varepsilon_t$$

	koef	sig. niv.	F signifikans	0,0000
Skæring	0,0023		R^2	0,4411
ΔLoan_t	-0,0495	***	Observationer	270
ALW_t-1	0,0946	**		
ΔNPA_t	0,2262	***		
SIZE_t-1	0,0004			
CO_t	0,3471	***		
ΔGDP_t	-0,2852	***		
ΔCSRET_t	0,0359			
ΔUNEMP_t	-0,0003			

Figur 17: Regressionsresultat, Trin 1 modellen

Vi kan se fra resultatet af regressionen på vores trin 1 model, at variablerne tilsammen er stærkt signifikante, da p-værdien for fælles signifikans (F signifikans) har en værdi på ca. 0. Dvs. de har en signifikant påvirkning på LLP_t . Samtidig kan vi se, at R^2 er 44,11 %. Dvs. variablerne forklarer 44,11 % af variationen i LLP_t . Sammenlignet med andre lignende studier har vi en forklaringsgrad, der er meget højere end Kanagaretnam et al. (2010) (9,58 % adjusted R^2), men en del lavere end Kim og Kross (1998) (53-67 %) samt Beck og Narayanamoorthy (2013) (58 % adjusted R^2).

Af de enkelte variabler fremgår det, at pengeinstitutts størrelse, målt ved aktivmasse ($Size_{t-1}$), ændringen i ejendomspriserne ($\Delta CSRET_t$), samt ændringen i arbejdsløshedsprocenten ($\Delta UNEMP_t$), ikke har nogen signifikant påvirkning på nedskrivninger på udlån (LLP_t).

Ændringen i udlån ($\Delta Loan_t$) er stærkt signifikant og viser, at en stigning i $\Delta Loan_t$ på 1 vil bevirke, at andelen af nedskrivninger på udlån, ift. udlånsmassen primo, falder med 0,0495. Dette er imod vores forventning, da vi havde forventet, at øget udlånsvækst ville medføre en højere nedskrivningsprocent ift. udlånsmassen primo. En forklaring på den negative sammenhæng kan bl.a. være, at pengeinstitutterne har indført skærpet kontrol med, hvem de udsteder lån til. Særligt lige efter finanskrisen, var der en stor kreditklemme med stor mediebevågenhed om, at pengeinstitutterne var meget reservede, hvad angår udlån af penge⁵².

Ændringen i udlån med objektiv indikation for værdiforringelse (ΔNPA_t) er stærkt signifikant og viser, at en stigning i ΔNPA_t på 1 vil bevirke, at andelen af nedskrivninger på udlån, ift. udlånsmassen primo, stiger med 0,2262. Dette giver god mening, da nedskrivning på udlån typisk indledningsvist kategoriseres som udlån med objektiv indikation for værdiforringelse, hvilket kendetegner den gruppe af udlån med størst risiko for nedskrivninger.

Nettoafskrivninger på udlån (CO_t) er stærkt signifikant og viser, at en stigning i CO_t på 1 vil bevirke, at andelen af nedskrivninger på udlån, ift. udlånsmassen primo, stiger med 0,3471. Dette giver ligeledes god mening, da nettoafskrivninger på udlån er udgjort af følgende tre dele, som har en tæt sammenhæng med nedskrivninger på udlån:

1. *afskrivninger på udlån, som tidligere er nedskrevet*, har en tæt sammenhæng med nedskrivninger på udlån, eftersom det kræver en nedskrivning førend at denne type afskrivning kan finde sted. Ligeledes kan afskrivningsmængden på denne post være et tegn på den økonomiske tilstand. Større afskrivning på denne post kan være et tegn på dårligere økonomiske tilstand (fx lavkonjunktur),

⁵² <http://finans.dk/artikel/ECE4364642/Ministerium-erkender-l%C3%A5ne-problemer/?ctxref=ext> – 10.07.2015

hvorfor der vil være en forventning til, at de kommende år også vil have en højere nedskrivning på udlån.

2. *afskrivninger på udlån som ikke tidligere er nedskrevet*, har derimod ikke været nedskrevet tidligere. Derfor har denne type afskrivning en direkte påvirkning på nedskrivning på udlån.
3. *tilbageførte afskrivninger på udlån*, er udlån som tidligere er både afskrevet og nedskrevet. Ved en tilbageførsel af afskrivninger, sker der derfor samtidig en tilbageførsel af nedskrivninger på udlån. Denne post har den modsatte effekt i forhold til afskrivninger på udlån, som ikke tidligere er nedskrevet. Denne post er typisk relativt lille i forhold til de to øvrige afskrivningsposter.

Ændringen i bruttonationalproduktet (ΔGDP_t) er ligeledes stærkt signifikant over for LLP_t med en koefficient på -0,2852. Det betyder, at en stigning i bruttonationalproduktet med 1, som typisk er tegn på stigende økonomisk konjunktur og dermed bedre økonomiske forhold for landet generelt, reducerer andelen af nedskrivninger på udlån i forhold til udlånsmassen primo med 0,2852.

Akkumulerede nedskrivninger på udlån ultimo forrige år (ALW_{t-1}) er ligeledes signifikant, men kun på 5 % signifikansniveauet. Når ALW_{t-1} stiger med 1, så stiger LLP_t med 0,0946. Dette går imod vores forventning om en negativ sammenhæng, da en høj akkumuleret nedskrivning ultimo forrige år, kunne være tegn på overnedskrivning, hvorfor der alt andet lige ikke ville være behov for lige så store nedskrivninger i indeværende år. En positiv koefficient giver dog også mening, hvis man betragter højere akkumulerede nedskrivninger i det tidligere år, som et tegn på, at det næste år også vil være præget af nedskrivninger fx grundet nedkonjunktur, som vil fortsætte ind i det nye år.

5.3.3 Trin 2 modellen

$$ALLP = \beta_0 + \beta_1 BIG3 + \beta_2 SPEC + \beta_3 KØN + \beta_4 HONFORD + \varepsilon_t$$

5.3.3.1 Deskriptiv statistik

Den deskriptive statistik for vores trin 2 model, ser ud som vist forneden:

2008-2013	Mean	std. dev	Min	Max	Sum	Count
ALLP	0,0117	0,0148	0,0000	0,1348	5,5708	475
HONFORD	0,6818	0,2108	0,0769	1	323,8434	475
KØN	0,0463	0,2104	0	1	22	475
Big 3	0,8105	0,3923	0	1	385	475
SPEC						
HON 20	0,4421	0,4972	0	1	210	475
HON 50	0,3558	0,4793	0	1	169	475
HON 100	0,2358	0,4249	0	1	112	475
KLI 100	0,4779	0,5000	0	1	227	475
KLI 150	0,3516	0,4780	0	1	167	475
KLI 200	0,2547	0,4362	0	1	121	475

Figur 18: Deskriptiv statistik, Trin 2 modellen

Vi kan se, at den gennemsnitlige generelle regnskabsstyring (ALLP) er på 1,17 % af udlånsmassen primo. Dette må anses for at være en høj generel regnskabsstyring, da udlånsmassen primo er en stor balancepost at skalere med. For eksempel ville 1,17 % af udlånsmassen primo, udgøre en meget stor del af årets indtægter.

Den højst observerede generelle regnskabsstyring er på 13,48 % af udlånsmassen primo.

Vi kan se, at det lovpligtige revisionshonorar i gennemsnit udgør 68,18 % af det samlede honorar modtaget fra pengeinstitutterne (HONFORD). Den lavest observerede revisionshonorarandel udgør 7,69 % af det samlede modtagne honorar. Dette er for Nykredit Bank 2009. Her udgjorde andre ydelser 12.000 t.kr. af honoraret, hvorimod revisionshonoraret var på 1.000 t.kr. På lignende vis er de øvrige lave værdier tjekket for at undersøge, hvorvidt der er tale om fejlindtastninger.

Blandt vores indsamlede observationer kan vi se, at kvindelige underskrivende revisorer optræder 4,63 % af gangene, og 81,05 % af de underskrivende revisorer er fra et Big-3 revisionsfirma.

Vi har benyttet flere forskellige målemetoder til at måle industrispecialisering (SPEC). "HON" benytter andelen af lovpligtigt honorar i forhold til samlet honorar modtaget fra kunden, som grundlag. "KLI" benytter antal kunder revideret, som grundlaget for at måle industrispecialisering. Tallene der efterfølger benævnelserne (20/50/100/150/200) angiver, hvor mange procent over ligefordelingen en revisors andel

skal ligge, førend at denne bliver defineret som en industrispecialist. Dette er gennemgået detaljeret under afsnittet "målemetode".

For eksempel ses det ved måling af industrispecialister på grundlag af HON20, at der er 44,21 %, af vores observationer, som er underskrevet af en specialistrevisor⁵³.

5.3.3.2 Korrelationsanalyse

	ALLP	HONFORD	KØN	Big 3	HON 20	HON 50	HON 100	KLI 100	KLI 150	KLI 200
ALLP	1									
HONFORD	0,0576	1								
KØN	-0,0138	0,0223	1							
Big 3	0,0508	-0,3629	0,0043	1						
HON 20	-0,0351	-0,1196	-0,1760	0,2573	1					
HON 50	0,0001	-0,1409	-0,1429	0,2695	0,8348	1				
HON 100	-0,0563	-0,0928	-0,0988	0,2306	0,6240	0,7474	1			
KLI 100	-0,0751	-0,0363	-0,2108	0,2045	0,5401	0,4246	0,2728	1		
KLI 150	-0,0653	-0,0075	-0,1623	0,2323	0,5431	0,4751	0,2973	0,7697	1	
KLI 200	-0,0403	-0,0039	-0,1288	0,1717	0,4719	0,4133	0,1988	0,6111	0,7940	1

Figur 19: Korrelationer, Trin 2 modellen

Af korrelationsanalysen kan vi se, at der ikke ser ud til at være multikollinearitetsproblemer mellem variablerne, med undtagelse af industrispecialiseringsvariablerne (HON og KLI). Disse har naturligvis en høj korrelation med hinanden, men dette er ikke et problem, eftersom vi kun benytter specialiseringsvariablerne en ad gangen i hver sin regressionsanalyse.

5.3.3.3 Regression

$$ALLP = \beta_0 + \beta_1 BIG3 + \beta_2 SPEC + \beta_3 KØN + \beta_4 HONFORD + \varepsilon_t$$

I denne del, vil vi vise regressionsresultaterne for vores trin 2 model. Vi overfører residualerne af LLP_t og benytter disse som vores afhængige variabel i trin 2 modellen (ALLP). Den afhængige variabel i trin 1 modellen er LLP_t , som er nedskrivninger på udlån ift. udlånsmassen primo. Residualet for LLP_t , er et udtryk for den anormale del af LLP_t (ALLP), som vi betragter som et udtryk for regnskabsstyring. Vi tager den absolutte værdi af residualerne, da både positive residualer og negative residualer begge er udtryk for regnskabsstyring, som diskuteret tidligere under afsnittet "modelspecifikation".

I vores regression af trin 2 modellen, foretager vi en ensidig test, eftersom vores hypotese undersøger, hvorvidt industrispecialisering reducerer regnskabsstyring. Derfor dividerer vi de automatisk opgivne p-

⁵³ Vær opmærksom på at der ikke er tale om unikke revisorer. Mange af de underskrivende revisorer går igen i flere forskellige pengeinstitutter hvert år.

værdier fra Excel regressionsoutputtet med t_o^{54} , da p-værdierne i Excel automatisk er opgivet for en dobbeltsidig test.

Vores regressionsresultater viser de seks kørsler vi har foretaget på vores trin 2 model. I hver af de seks kørsler, har vi varieret målegrundlaget (HON 20, HON 50, HON 100, KLI 100, KLI 150 og KLI 200), som vi har benyttet til at definere industrispecialisering (SPEC) med. I første kolonne af vores figur forneden over regressionsresultaterne for trin 2 modellen kan det ses, hvilket målegrundlag vi har benyttet til vores SPEC variabel.

Resultaterne på regressionerne på vores trin 2 model, ser ud som følgende:

2008-2013	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3	R ²
HON 20	-0,0016	0,0061 **	-0,0018	0,0036 **	0,0121
HON 50	-0,0004	0,0061 **	-0,0013	0,0033 **	0,0097
HON 100	-0,0026 *	0,0061 **	-0,0017	0,0038 **	0,0145
KLI 100	-0,0030 **	0,0065 **	-0,0027	0,0040 **	0,0188
KLI 150	-0,0029 **	0,0068 **	-0,0022	0,0041 **	0,0177
KLI 200	-0,0020	0,0065 **	-0,0017	0,0036 **	0,0128
N = 475					

Figur 20: Regressionsresultat, Trin 2 modellen

Vi kan se, at R^2 varierer mellem 0,97 % og 1,88 % for de seks forskellige modeller vi kører med forskellige målegrundlag til definition af industrispecialisering. Sammenlignet med andre lignende studier har vi en forklaringsgrad der er lavere [Kanagaretnam et al. (2010) (7,45 – 8,01 % adjusted R^2)].

Det ses at en øget revisionshonorarandel i honorarfordelingen i samtlige seks modeller (indikeret ved at HONFORD stiger), resulterer i at ALLP stiger med mellem 0,0061 og 0,0068. Dette betyder, at den generelle regnskabsstyring stiger med 0,61 % til 0,68 % af udlånsmassen primo, når revisor modtager en øget andel af sine samlede honorarer fra den lovpligtige revision. Forklaringen på den positive sammenhæng kan eventuelt forklares med den opsætning, vi har benyttet i vores dataanalyse. Ved nærmere undersøgelse kan det i vores datasæt ses, at HONFORD i overvejende grad er højere hos de små pengeinstitutter og lavere hos de store pengeinstitutter. Dette kan forklares med, at de små pengeinstitutter må formodes ikke at have et særlig stort behov for andre ydelser udover den lovpligtige revision, hvorimod de store pengeinstitutter, grundet deres større kompleksitet, må formodes at have et større behov for andre

⁵⁴ Fremgangsmåden til at ændre en p-værdi for en to-sidet test, til p-værdi for en en-sidet test, er blot at dividere den med 2. Se fx Wooldridge 2009 s.135.

ydelse. Eftersom vi samtidig har observeret at pengeinstitutterne i gruppe 2-4⁵⁵ samtidig har et gennemsnitligt højere ALLP end gruppe 1 pengeinstitutterne, og at særligt gruppe 3 dominerer i antal observationer, så giver det mening at en stigning i HONFORD fører til en stigning i generel regnskabsstyring. Nedenstående figur illustrerer det foroven nævnte:

Gruppe nr.	gnst. ALLP	Gnst. HONFORD	antal
1	0,0085	51,40%	67
2	0,0157	56,84%	61
3	0,0119	72,90%	320
4	0,0091	79,49%	27
1-4	0,0117	68,18%	475

Figur 21: Gennemsnitlig generel regnskabsstyring og gennemsnitlig honorarfordeling, for årene 2008-2013, opdelt efter pengeinstitutgrupper.

Denne observation har givet anledning til, at vi i vores følsomhedsanalyse vil køre to regressioner, hvor pengeinstitutterne bliver opdelt i to grupper, hhv. gruppe 1-2 (store), og gruppe 3-4 (små).

Når der er en Big-3 underskrivende revisor ind over revisionen af et pengeinstitut, viser vores resultater, at dette øger den generelle regnskabsstyring og at sammenhængen er signifikant for alle seks regressioner. Ved en nærmere undersøgelse kan følgende gennemsnitlige ALLP observeres for hhv. Big-3 revisorerne og ikke-Big-3 revisorerne ift. de forskellige pengeinstitutgrupper:

2008-2013	Gruppe 1	Gruppe 2	Gruppe 3	Gruppe 4
Big 3 ALLP gnst.	0,0085	0,0148	0,0127	0,0097
ikke Big 3 ALLP gnst.	0,0000	0,0238	0,0094	0,0072
antal Big 3	67	55	243	21
antal ikke Big 3	0	6	77	6

Figur 22: Gennemsnitlig generel regnskabsstyring for Big 3 og ikke-Big 3 revisorer, for årene 2008-2013, opdelt efter pengeinstitutgrupper.

Vi kan se at Big-3 revisorer i vores datasæt, er associeret med en højere ALLP for gruppe 3 og 4 pengeinstitutterne ift. ikke-Big-3 revisorer. Eftersom gruppe 3 observationerne dominerer i vores datasæt (320 ud af 475 observationer), dominerer denne gruppes effekt det samlede regressionsresultat. Dette giver, ligesom ved HONFORD, anledning til at vi i vores følsomhedsanalyse vil foretage en regressionskørsel, hvor pengeinstitut-grupperne er opdelt.

⁵⁵ De benyttede gruppebenævnelser stammer fra Finanstilsynets kategorisering af pengeinstitutternes størrelser, hvor gruppe 1 er de største pengeinstitutter og gruppe 4 er de mindste pengeinstitutter. Se bilag 7 for et eksempel på Finanstilsynets kategorisering af pengeinstitutgrupperne.

Den underskrivende revisors køn (KØN) har ikke en signifikant påvirkning på ALLP, men har ellers det forventede fortegn, sammenlignet med tidligere studiers resultater og ræsonnementer om, at kvindelige revisorer er mere risikoaverse og konservative (Reheul et al. 2013).

Når vi måler industrispecialisering på grundlag af revisionshonorarandele (HON), så giver HON100 udslag i at være svagt signifikant med en negativ koefficient på -0,0026. Dette skal tolkes som, at den generelle regnskabsstyring (ALLP) i pengeinstituttet falder med 0,0026, dvs. 0,26 % af udlånsmassen primo, når pengeinstituttet har en specialistrevisor tilknyttet, som har mere end 100 % af ligefordelingen af revisionshonorarerne mellem samtlige unikke revisorer i branchen for revision af pengeinstitutter. Dette er i overensstemmelse med vores forventning om, at jo større et revisionshonorar en revisor modtager, jo flere timer har revisionen krævet og derfor har revisor oparbejdet flere erfaringstimer. Vi kan se, at dette har en negativ effekt på regnskabsstyring.

HON 20 og HON 50 giver ikke udslag i at have en signifikant effekt på ALLP. Årsagen til at HON 100 har en svag signifikant negativ påvirkning over for ALLP kunne måske skyldes, at HON 20 og HON 50 resulterer i for stor en andel af revisorer, der bliver specialister (ca. 25 % af de unikke revisorer) i modsætning til HON 100 (ca. 12 % af de unikke revisorer). Derved definerer HON 100 måske bedre, hvem der er specialister. Vi kan fra den deskriptive statistik se, at den gennemsnitlige ALLP er på 0,0117. HON 100's reducerende effekt på ALLP er på -0,0026, hvilket svarer til en reduktion af den gennemsnitlige ALLP på 22 % ($-\frac{0,0026}{0,0117} * 100$).

Når vi måler industrispecialisering på grundlag af antal klienter revideret (KLI), så giver KLI 100 og KLI 150 udslag i at være signifikante med en negativ koefficient på hhv. 0,0030 og 0,0029. Dette er i overensstemmelse med vores forventning om, at flere kunder revideret, giver en bredere forståelse for pengeinstitutterne. Dette giver med andre ord udslag i stigende kompetencer inden for revision af pengeinstitutter grundet flere pengeinstitutter revideret. Dette resulterer i faldende regnskabsstyring hos specialistrevisorens klienter. KLI 200 har derimod ingen signifikant effekt på ALLP. Dette kan virke modstridende, når KLI 100 og KLI 150 havde en effekt. Årsagen hertil kunne skyldes, at 200 % tærsklen, ved måling af specialisering på baggrund af antal klienter revideret, har været fastsat for højt. Dette har givet udslag i meget færre observationer med specialistrevisorer. Et eksempel herpå er, at KLI 100 og KLI 150 i 2013 giver udslag i hhv. 20 og 15 specialister ud af 44 unikke revisorer. KLI 200 giver derimod kun udslag i 6 specialister ud af 44 unikke revisorer. For KLI 100 og KLI 150 resulterer dette i at hhv. 66 og 53 ud af 89 observationer i 2013 er revideret af specialistrevisorer, så er kun 27 ud af 89 observationer i 2013 revideret af en specialistrevisor, målt ved KLI 200.

5.3.4 Følsomhedsanalyse

5.3.4.1 Alternative modeller til trin 1 modellen

Vores regressionsanalyse er, som nævnt tidligere, baseret på en to-trinsanalyse. Vi overfører vores LLP residualer fra trin 1 modellen videre til trin 2 modellen, hvor de benyttes som den afhængige variabel (ALLP). Vores valgte regressionsmodel til trin 1 modellen, byggede på model d i Beatty og Liao (2013), som vi modificerede på, for at tilpasse den de forhold under hvilke vi tester vores hypotese. Derudover havde Beatty og Liao (2013) ligeledes model a, b og c, som har små variationer ift. model d. Vi vælger at køre en følsomhedsanalyse, for at undersøge, hvorvidt vores regressionsresultater fra trin 2 modellen i analysedelen foroven, ville give et betydeligt anderledes udfald i trin 2 modellens resultater, hvis vi benyttede den modificerede model a, b eller c ved kørsel af trin 1 modellen. Vi holder trin 2 modellen uændret i denne følsomhedsanalyse. De nævnte modificerede modeller, som vi kører en følsomhedsanalyse på, ser ud som følgende:

Modificeret model a (hovedmodellen uden CO_t og ALW_{t-1}):

$$LLP_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPA_t + \beta_2 SIZE_{t-1} + \beta_3 \Delta Loan_t + \beta_4 GDP_t + \beta_5 CSRET_t + \beta_6 \Delta UNEMP_t + \varepsilon_t$$

Modificeret model b (hovedmodellen uden CO_t):

$$LLP_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPA_t + \beta_2 SIZE_{t-1} + \beta_3 \Delta Loan_t + \beta_4 GDP_t + \beta_5 CSRET_t + \beta_6 \Delta UNEMP_t + \beta_7 ALW_{t-1} + \varepsilon_t$$

Modificeret model c (hovedmodellen uden ALW_{t-1}):

$$LLP_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPA_t + \beta_2 SIZE_{t-1} + \beta_3 \Delta Loan_t + \beta_4 GDP_t + \beta_5 CSRET_t + \beta_6 \Delta UNEMP_t + \beta_7 CO_t + \varepsilon_t$$

Modificeret model d (hovedmodellen):

$$LLP_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta NPA_t + \beta_2 SIZE_{t-1} + \beta_3 \Delta Loan_t + \beta_4 GDP_t + \beta_5 CSRET_t + \beta_6 \Delta UNEMP_t + \beta_7 ALW_{t-1} + \beta_8 CO_t + \varepsilon_t$$

Resultaterne for regressionskørslerne på trin 2 modellen, baseret på residualerne fra modificeret a – c modellerne, ser da ud som følgende:

Regressionsresultat, Trin 2 modellen, baseret på modificeret model a (u. CO og ALW)					
N = 475	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3	R ²
HON 20	-0,0008	0,0005	-0,0009	0,0013	0,0013
HON 50	0,0005	0,0006	-0,0004	0,0009	0,0010
HON 100	-0,0010	0,0006	-0,0008	0,0014	0,0015
KLI 100	-0,0029 **	0,0008	-0,0020	0,0018	0,0086
KLI 150	-0,0029 **	0,0011	-0,0016	0,0019	0,0080
KLI 200	-0,0024 *	0,0008	-0,0012	0,0015	0,0049
Regressionsresultat, Trin 2 modellen, baseret på modificeret model b (u. CO)					
N = 475	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3	R ²
HON 20	-0,0010	0,0043	-0,0007	0,0027 *	0,0059
HON 50	0,0001	0,0043	-0,0002	0,0023	0,0048
HON 100	-0,0020	0,0043	-0,0007	0,0029 *	0,0079
KLI 100	-0,0026 **	0,0046 *	-0,0015	0,0031 *	0,0118
KLI 150	-0,0025 **	0,0048 *	-0,0011	0,0032 *	0,0107
KLI 200	-0,0020	0,0046 *	-0,0007	0,0028 *	0,0079
Regressionsresultat, Trin 2 modellen, baseret på modificeret model c (u. ALW)					
N = 475	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3	R ²
HON 20	-0,0017	0,0058 **	-0,0027	0,0033 **	0,0112
HON 50	-0,0005	0,0058 **	-0,0021	0,0029 *	0,0084
HON 100	-0,0024 *	0,0058 **	-0,0024	0,0034 **	0,0127
KLI 100	-0,0033 **	0,0062 **	-0,0035	0,0037 **	0,0190
KLI 150	-0,0033 **	0,0065 **	-0,0030	0,0038 **	0,0180
KLI 200	-0,0021 *	0,0062 **	-0,0024	0,0032 **	0,0118
Regressionsresultat, Trin 2 modellen, baseret på modificeret model d (Hovedmodellen)					
N = 475	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3	R ²
HON 20	-0,0016	0,0061 **	-0,0018	0,0036 **	0,0121
HON 50	-0,0004	0,0061 **	-0,0013	0,0033 **	0,0097
HON 100	-0,0026 *	0,0061 **	-0,0017	0,0038 **	0,0145
KLI 100	-0,0030 **	0,0065 **	-0,0027	0,0040 **	0,0188
KLI 150	-0,0029 **	0,0068 **	-0,0022	0,0041 **	0,0177
KLI 200	-0,0020	0,0065 **	-0,0017	0,0036 **	0,0128

Figur 23: Regressionsresultater for Trin 2 modellen, ved brug af modificeret model a, b, c og d som Trin 1 model.

Det ses at den største påvirkning finder sted når både CO_t og ALW_{t-1} fjernes, da samtlige variabler mister deres signifikans, bortset fra KLI 100, KLI 150 og KLI 200. Ved enkeltvis eksklusion, ses det dog, at det primært er CO_t , der har en stor effekt på trin 2 modellens resultater. Når den fjernes, ændrer forklaringsgraderne sig relativt meget mere end når ALW_{t-1} fjernes. Herudover ændrer signifikansniveauerne for variablerne sig relativt meget, når CO_t fjernes, hvorimod eksklusion af ALW_{t-1} ikke har den store påvirkning. Tværtimod udløser eksklusionen af ALW_{t-1} , at KLI 200 ligeledes bliver signifikant på 10 % signifikansniveauet i forhold til trin 2 regressionsresultatet, baseret på modificeret model d.

Denne følsomhedsanalyse tyder derfor på, at eksklusionen af ALW_{t-1} er en oplagt alternativ model at benytte til trin 2 regression, da den resulterer i styrket signifikans for specialistvariablerne, højere forklaringsgrad samt mere negative koefficienter, hvilket betyder at specialistvariablen har en større effekt på reduktionen af generel regnskabsstyring.

5.3.4.2 Alternativ dataperiode

Eftersom vi i hovedanalysen har foretaget vores måling på perioden 2008-2013, og dette ligger i en periode, hvori finanskrisen havde sit indtog, finder vi det interessant at undersøge, hvorvidt en opdeling af denne dataperiode i to dele, kunne give et andet udfald i vores regression. Således vælger vi, at køre samme regression som i hovedanalysen, opdelt i to perioder, 2008-2010 og 2011-2013. Vi kører først trin 1 modellen, opdelt i to perioder. Herfra overfører vi de nye residualer for LLP_t til trin 2 modellen. Regressionsresultaterne af trin 2 modellen er vist forneden:

2008-2010					
N = 219	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3	R ²
HON 20	-0,0039 **	0,0123 ***	0,0015	0,0079 ***	0,0635
HON 50	-0,0037 **	0,0125 ***	0,0019	0,0084 ***	0,0609
HON 100	-0,0042 **	0,0127 ***	0,0020	0,0086 ***	0,0627
KLI 100	-0,0052 ***	0,0125 ***	0,0013	0,0083 ***	0,0739
KLI 150	-0,0054 **	0,0136 ***	0,0021	0,0089 ***	0,0676
KLI 200	-0,0045 **	0,0129 ***	0,0025	0,0082 ***	0,0589
2011-2013					
N = 256	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3	R ²
HON 20	0,0001	-0,0018	-0,0050 *	0,0003	0,0088
HON 50	0,0020	-0,0013	-0,0043	-0,0003	0,0138
HON 100	-0,0022	-0,0022	-0,0053 *	0,0008	0,0132
KLI 100	-0,0018	-0,0013	-0,0061 *	0,0012	0,0132
KLI 150	-0,0022 *	-0,0013	-0,0061 **	0,0012	0,0159
KLI 200	-0,0017	-0,0015	-0,0056 *	0,0009	0,0109

Figur 24: Regressionsresultater, Trin 2 modellen, for perioden 2008-2010 og perioden 2011-2013

Det ses at en opdeling af perioden 2008-2013 i de to dele bevirker, at perioden 2008-2010 dominerer i forhold til variabler med signifikante sammenhæng til generel regnskabsstyring. Samtlige SPEC variabler har en signifikant til stærk signifikant negativ effekt på generel regnskabsstyring. Dette er stærkt belæg for, at industrispecialisering øger revisionskvalitet. Resultatet for perioden 2008-2010 er faktisk mere signifikant end hovedanalysens resultat for perioden 2008-2013 og har i øvrigt en højere forklaringsgrad, som nærmer sig lignende studiers R^2 .

HONFORD er stærkt signifikant for alle seks regressionskørsler for 2008-2010. Grunden hertil kunne være den samme forklaring som vi har under diskussionen af regressionsresultaterne i hovedanalysen for perioden 2008-2013, nemlig at gruppe 3 pengeinstitutterne dominerer i antal observationer, og at de samtidig er associeret med en høj HONFORD og et højt ALLP. Forneden er et udklip af observationerne og ALLP for perioden 2008-2010, som illustrerer det nævnte. "N" står for antal pengeinstitutter i hver af de nævnte grupper. "Big 3" viser andelen af pengeinstitutter, som er underskrevet/medunderskrevet af en Big-3 revisor.

2008-2010				
gruppe nr	gnst. ALLP	gnst. HONFORD	Big 3	N
1	0,01107	52,61%	35	35
2	0,01534	54,89%	28	29
3	0,01273	75,41%	105	150
4	0,01410	86,03%	4	5
1-4	0,01285	69,29%	172	219

Figur 25: Gennemsnitlig generel regnskabsstyring, gennemsnitlig honorarfordeling og koncentrationen af underskrivende Big 3 revisorer, opdelt efter pengeinstitutgrupper for perioden 2008-2010

Ud fra figuren foroven ses det desuden, at der er en høj andel af underskrivende Big-3 revisorer i pengeinstitut gruppe 1 (100 %), gruppe 2 (97 %) og gruppe 4 (80 %), hvorimod den laveste koncentration af Big-3 revisorer skal findes i gruppe 3 pengeinstitutterne (70 %). Udover gruppe 1 pengeinstitutterne, findes den laveste gennemsnitlige ALLP hos gruppe 3 pengeinstitutterne, hvor Big-3 revisor koncentrationen er lavere end for de øvrige pengeinstitutgrupper. Dette kunne forklare hvorfor "Big-3" variabelen er signifikant med en positiv påvirkning på ALLP.

I 2011-2013 er der kun en af SPEC variable, KLI 150, der giver udslag. Denne har en svag signifikant sammenhæng med generel regnskabsstyring. KØN giver udslag i at være svag signifikant til signifikant negativt sammenhængende med generel regnskabsstyring ved fem ud af seks af målegrundlagene for specialisering i denne periode. Dette stemmer overens med forventningen om, at kvindelige revisorer medfører en lavere regnskabsstyring, da de er mere risikoaverse og konservative (Reheul et al. 2013).

Samlet kan det ses for perioden 2008-2010, at industrispecialisering i høj grad øger revisionskvaliteten ved at reducere generel regnskabsstyring. Derimod er sammenhængen mellem industrispecialisering og reduktion i generel regnskabsstyring kun svagt tilstede for perioden 2011-2013.

Effekten af revisors ansættelsesperiode (ANSPE), 2010-2013

Tidligere studier har undersøgt, hvilken effekt revisors ansættelsesperiodes længde har på revisionskvaliteten, og resultaterne af disse undersøgelser er blandet (Myers et al. 2003, Carey og Simnett

2006). Vi vil derfor kontrollere for ansættelsesperiodens effekt på generel regnskabsstyring og se om dette vil påvirke vores regressionsresultater.

Vi måler revisors ansættelsesperiode (ANSPER), over en rullende 4-årig periode, for årene mellem 2010-2013. Dette betyder, at 2010 ansættelsesperioden er udgjort af ansættelse i årene 2007-2010, 2011 ansættelsesperioden er udgjort af ansættelse i årene 2008-2011, osv. Således vil en revisor, der har været tilknyttet samme pengeinstitut alle årene mellem 2007-2010, få tildelt værdien 4 i 2010; har været tilknyttet samme pengeinstitut i tre af årene mellem 2007-2010, få tildelt værdien 3 i 2010; har været tilknyttet samme pengeinstitut i alle årene mellem 2008-2011, få tildelt værdien 4 i 2011, osv.

Vi har valgt en rullende 4-årig periode, da det tillader os at angive værdien 1-4 for årene 2010-2013. Vi har ikke valgt en længere rullende periode (fx 5-årig), da det ville betyde, at vi ville miste for mange observationer ved kun at have ANSPER for årene 2011-2013. Desuden ville fx en 5-årig periode betyde, at vi kom tilbage i et år, for hvilke vi ikke har oplysninger om pengeinstitutterne og dets underskrivende revisorer (fx 2006). Vi har ikke valgt en kortere rullende periode (fx 3-årig), da rullende perioder sætter en grænse for måling af den reelle ansættelsesperiodes længde. Derfor vil en kortere rullende periode undervurdere revisorers reelle ansættelsesperiode, hvis de har haft en ansættelsesperiode i samme pengeinstitut over længere tid (fx 7 år). Derfor finder vi en 4-årig rullende periode mere passende.

Vi har kørt vores hovedanalyse for årene 2008-2013. Ved inklusion af ANSPER kan vi kun tjekke for årene 2010-2013. Derfor har vi samtidig også kørt vores hovedanalyse kun for årene 2010-2013, således at der er et sammenligningsgrundlag for resultaterne uden og med ANSPER. Resultaterne ser ud som følger:

2010-2013 u. ANSPER						
N = 338	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3		R²
HON 20	0,0009	-0,0081 **	-0,0025	0,0015		0,0248
HON 50	0,0013	-0,0079 **	-0,0025	0,0014		0,0258
HON 100	-0,0003	-0,0081 **	-0,0030	0,0019		0,0240
KLI 100	-0,0026 *	-0,0078 **	-0,0043	0,0026		0,0315
KLI 150	-0,0010	-0,0080 **	-0,0033	0,0021		0,0250
KLI 200	-0,0022 **	-0,0079 **	-0,0035	0,0022		0,0289
2010-2013 m. ANSPER						
N = 338	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3	ANSPER	R²
HON 20	0,0009	-0,0082 **	-0,0026	0,0014	-0,0007	0,0287
HON 50	0,0014	-0,0080 **	-0,0025	0,0013	-0,0008	0,0299
HON 100	-0,0003	-0,0083 **	-0,0030	0,0018	-0,0007	0,0279
KLI 100	-0,0026 **	-0,0079 **	-0,0044	0,0025	-0,0008	0,0357
KLI 150	-0,0013	-0,0081 **	-0,0034	0,0021	-0,0008	0,0293
KLI 200	-0,0023 **	-0,0080 **	-0,0036	0,0022	-0,0008	0,0508

Figur 26: Regressionsresultater, Trin 2 modellen, for årene 2010-2013, med og uden ansættelsesperiode-variablen

Det ses at vores hovedmodel, for årene 2010-2013, giver udslag i, at specialiseringsvariablerne, målt ved antal klienter revideret, er hhv. svag signifikant og signifikant med negativ påvirkning på generel regnskabsstyring for KLI 100 og KLI 200. Herudover er HONFORD signifikant ved alle seks specialiseringsmålinger med negativ påvirkning på generel regnskabsstyring.

I forhold til hovedmodellen for årene 2010-2013, har inklusionen af ansættelsesperiode-variablen (ANSFER) samme indflydelse, som det foroven nævnte med undtagelse af at KLI 100 stiger fra at have en svag signifikant til signifikant påvirkning på generel regnskabsstyring. ANSPER variablen i sig selv har ikke nogen signifikant påvirkning på generel regnskabsstyring.

Det vurderes på denne baggrund, at når der kontrolleres for ANSPERs påvirkning på generel regnskabsstyring, så har det ikke nogen signifikant påvirkning på industrispecialiseringens sammenhæng med generel regnskabsstyring.

5.3.4.3 Opdeling af pengeinstitutterne i to grupper

I hovedanalysen stødte vi på, at HONFORD var signifikant med en positiv påvirkning på generel regnskabsstyring for alle seks regressionskørsler. I den anledning fandt vi det interessant at undersøge, hvorvidt denne effekt skyldtes gruppe 3 pengeinstitutterne, eftersom de dominerer i antal observationer i vores datasæt samtidig med, at de har et højere HONFORD og et højere ALLP end gennemsnittet for samtlige pengeinstitutgrupper. Ved en opdeling af pengeinstitutterne i hhv. gruppe 1-2 og gruppe 3-4, ser vores regressionsresultater ud som følgende:

2008-2013 (gr. 1-2)					
N = 128	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3	R²
HON 20	0,0009	-0,0081 **	-0,0025	0,0015	0,0248
HON 50	0,0013	-0,0079 **	-0,0025	0,0014	0,0258
HON 100	-0,0003	-0,0081 **	-0,0030	0,0019	0,0240
KLI 100	0,0017	-0,0084 *	0,0003	-0,0200 ***	0,0999
KLI 150	0,0028	-0,0087 *	0,0004	-0,0201 ***	0,1063
KLI 200	0,0046 **	-0,0076	0,0004	-0,0199 ***	0,1168
2008-2013 (gr. 3-4)					
N = 347	SPEC	HONFORD	KØN	Big 3	R²
HON 20	-0,0027 *	0,0078 **	0,0013	0,0048 ***	0,0263
HON 50	-0,0018	0,0076 **	0,0018	0,0046 ***	0,0219
HON 100	-0,0019	0,0077 **	0,0021	0,0044 **	0,0212
KLI 100	-0,0040 ***	0,0083 **	0,0003	0,0052 ***	0,0365
KLI 150	-0,0047 ***	0,0085 **	0,0005	0,0057 ***	0,0411
KLI 200	-0,0043 ***	0,0083 **	0,0011	0,0051 ***	0,0355

Figur 27: Regressionsresultater, Trin 2 modellen, for årene 2008-2013, opdelt i hhv. pengeinstitutgrupperne 1-2 og 3-4

Af figurerne kan det ses, at vores forventning om at gruppe 3 pengeinstitutterne har en stor indflydelse på HONFORD i hovedanalysens regressionsresultat med hensyn til fortegnet, viser sig at være sand.

HONFORD er signifikant for gruppe 3-4 pengeinstitutterne og har en positiv sammenhæng med ALLP, ligesom vores hovedanalysens regressionsresultat

Derimod kan vi se at, når gruppe 3-4 bliver filtreret fra, så er HONFORD signifikant og har en negativ sammenhæng med generel regnskabsstyring for fem af regressionskørslerne for gruppe 1-2 pengeinstitutterne. Dvs. når revisionshonorarandelen stiger ift. det samlede honorar for revisionen i gruppe 1-2 pengeinstitutterne, så stiger revisionskvaliteten samtidig, eftersom den generelle regnskabsstyring falder.

Herudover tyder det på, at industrispecialisering, målt på antal klienter revideret (KLI 100, KLI 150 og KLI 200) har en stærk signifikant og negativ påvirkning på generel regnskabsstyring for gruppe 3-4 pengeinstitutter. Industrispecialisering målt på HON 20 udviser en svag signifikant og negativ effekt på generel regnskabsstyring. Samlet vurderes det, at industrispecialiseringens effekt er særlig tydeligt for gruppe 3 og 4 pengeinstitutter, hvorimod der ikke findes en signifikant og negativ effekt på generel regnskabsstyring for gruppe 1-2 pengeinstitutter.

5.4 Delkonklusion

Formålet med dette afsnit har været, at undersøge sammenhængen mellem erfarings- og efteruddannelsestimer over for revisionskvalitet. Da en direkte måling af erfaringstimer og efteruddannelsestimers effekt på revisionskvalitet ikke har været en mulighed for os, har vi valgt at opstille indirekte målemetoder efter inspiration fra nogle af de studier, vi har gennemgået i vores litteraturanalyse. Herfra har vi valgt, at industrispecialisering er en alternativ målemetode, som er tæt sammenhængende med erfaringstimer og efteruddannelse. Herudover har vi valgt generel regnskabsstyring, målt ved anormale nedskrivninger på udlån (ALLP), som en alternativ målemetode til at måle revisionskvalitet.

Vores nulhypotese i dataanalysen har været, at øget industrispecialisering for revisorer, der reviderer pengeinstitutter, ikke har en effekt på regnskabsstyring. Vores alternative hypotese har været, at øget industrispecialisering har en negativ effekt på regnskabsstyring. Med udgangspunkt i disse hypoteser, har vi foretaget regressionsanalyser.

Vi har målt industrispecialisering baseret på seks forskellige målegrundlag. Dette har betydet, at vi har haft seks forskellige regressionskørsler. Ud af disse seks regressionskørsler, har HON 100 givet udslag i at øget industrispecialisering har en negativ og svag signifikant påvirkning på generel regnskabsstyring. Herudover

har KLI 100 og KLI 150 givet udslag i at øget industrispecialisering har en negativ og signifikant påvirkning på generel regnskabsstyring. Dette er belæg for, at certificeringsordningens krav om erfarings- og efteruddannelsestimer vil øge revisionskvaliteten. De øvrige tre målegrundlag for specialisering (HON 20, HON 50 og KLI 200) har ikke en signifikant sammenhæng med generel regnskabsstyring. Grunden hertil kan skyldes for brede (HON 20 og HON 50) og for snævre (KLI 200) specialist-definitioner.

Desuden har vi kørt en følsomhedsanalyse, hvor vi har opdelt vores dataperiode i to perioder (2008-2010 og 2011-2013). Resultatet heraf er, at 2008-2010 resulterer i, at samtlige seks målegrundlag for specialisering er signifikante (HON 20, HON 50, HON 100, KLI 150, KLI 200) og stærk signifikante (KLI 100) og reducerer generel regnskabsstyring. Dette er belæg for, at certificeringsordningen vil øge revisionskvaliteten. Der skal dog tages forbehold for, at særligt 2008-2010 er en kriseperiode, hvorfor dette kan have haft en stor påvirkning på vores resultater. Alternativt kunne resultaterne også tolkes som, at specialisters påvirkning på revisionskvalitet er særlig mærkbart under krisetider. I modsætning til 2008-2010 perioden, udviser resultatet for perioden 2011-2013 kun en svag signifikant sammenhæng mellem øget industrispecialisering og generel regnskabsstyring ved KLI 150.

Ved en opdeling af vores datasæt i pengeinstitutgrupperne 1-2 (store) og 3-4 (små), viser det sig at industrispecialisering målt på antal klienter reviderede (KLI) alle udviser en stærk signifikant og negativ påvirkning på generel regnskabsstyring i gruppe 3-4 pengeinstitutterne. Desuden er den negative koefficient relativt større end for den ikke-gruppeopdelte kørsel. Industrispecialisering påvirker ikke generel regnskabsstyring for gruppe 1-2 pengeinstitutterne. Samlet tyder dette på, at industrispecialisering særligt har en reducerende effekt på generel regnskabsstyring i de små pengeinstitutter.

Samlet set vurderer vi, at resultatet af vores dataanalyser giver en svag indikation af, at øget erfarings- og efteruddannelsestimer øger revisionskvaliteten.

6 Konklusion

6.1 Hovedkonklusion

Tidligere revisorfejl i nødlidte pengeinstitutter blev fra politisk side anset som et tegn på, at de gældende reguleringer omkring revisors virke ikke var tilstrækkelige til at sikre, at revisorerne havde de fornødne kompetencer samtidig med, at standarder og lovgivning var blevet mere omfattende og kompliceret.

I den forbindelse blev certificeringsordning indført for at sikre, at de revisorer der reviderer finansielle virksomheder, har den fornødne kompetence til at udføre revision af høj kvalitet og derigennem styrke

offentlighedens tillid til den finansielle sektor. Dette er søgt sikret ved blandt andet, at fastsætte et minimumskrav til erfaring og efteruddannelse som skal besiddes af revisorerne.

En undersøgelse af de eksisterende reguleringer for revisorer, der reviderer finansielle virksomheder, herunder pengeinstitutter, viser at mange af de områder som certificeringsordningen berører, allerede blev reguleret af eksisterende reguleringer. Mens de eksisterende reguleringer mere har haft karakter af, at være selvregulering for om revisor besidder de fornødne kompetencer til at påtage sig en opgave, så fastsætter certificeringsordningen i stedet specifikke minimumskrav, som skal opfyldes af revisor, førend at denne må påtage finansielle virksomheder, herunder pengeinstitutter. I denne forstand, burde indførelsen af certificeringsordningen ikke have en påvirkning på revisionskvaliteten, da samme reguleringer allerede eksisterede, blot i en mere selvreguleret form. Dette har givet grundlag for at undersøge virkningerne nærmere ved at undersøge interessenternes holdninger gennem interviews, ved at undersøge tidligere studier på området, samt ved en dataanalyse.

Vores interviewundersøgelse tyder på, at certificeringsordningen generelt vil øge revisionskvaliteten, ved at frafiltrere de mindst erfarne revisorer via de fastsatte minimumskrav. Dog finder nogle af respondenterne samtidig, at det høje erfaringskrav kan resultere i et fald i revisionskvaliteten, hvis de tilbageværende revisorer på markedet er så få, at de bliver arbejdsmæssigt overbebyrdet. I forhold til certificeringsordningens effekt på konkurrenceforholdene på markedet for revision af pengeinstitutter, udtrykkes det, at der højst sandsynligt vil ske en koncentration på markedet hos de store revisionsfirmaer. Dette vurderes at ville øge revisionskvaliteten, fordi de store revisionsfirmaer vurderes at have et fagligt miljø af højere kvalitet. En anden faktor der vurderes at ville øge revisionskvaliteten er, at faldende konkurrence på markedet kan medføre, at prispresset på markedet aftager, hvorfor der kan være en mulighed for at øge prisen for revision. Nogle af respondenterne vurderer modsætningsvis, at revisionskvaliteten ikke vil stige, da en faldende konkurrence og det foranledigede fald i prispresset, samtidig vil blive modarbejdet af en intensiveret konkurrence blandt de tilbageværende revisionsfirmaer på markedet.

Samlet set giver interviewundersøgelsen et billede af at certificeringsordningen vil have en positiv virkning på revisionskvaliteten, grundet frafiltrering af de mindst erfarne revisorer på markedet, om end der er en risiko for, at det høje erfaringskrav kan påvirke revisionskvaliteten i negativ retning.

Ved en gennemgang af tidligere foretagne studier, der undersøger, hvilken effekt revisors industrispecialisering har på revisionskvaliteten, giver disse et billede af, at industrispecialisering inden for en specifik sektor højst sandsynligt medfører, at revisionskvaliteten stiger. Dette taler for, at

certificeringsordningen bør have en positiv effekt på revisionskvalitet, da de fastsatte minimumskrav til erfaring og efteruddannelse ligeledes er med til at specialisere revisorerne yderligere.

Med afsæt i vores litteraturanalyse resultater, har vi undersøgt hvorvidt der ligeledes findes en sammenhæng mellem øget specialisering og revisionskvalitet for revisorer der reviderer danske pengeinstitutter. Om end der er stor variation i udfaldet af vores resultater, afhængigt af målegrundlaget og dataperioden, viser vores dataanalyser en svag indikation af at øget erfarings- og efteruddannelsestimer øger revisionskvaliteten. Dette kan videretolkes til at betyde, at der med udgangspunkt i vores dataanalyse, er belæg for, at certificeringsordningen vil øge revisionskvaliteten. Særligt vurderes det, at certificeringsordningen vil øge revisionskvaliteten i de mindre pengeinstitutter.

6.2 Perspektivering

Resultatet fra vores dataanalyse er med til at underbygge den gældende teori og opfattelse fra internationale studier omkring sammenhængen mellem øget industrispecialisering og revisionskvalitet, ved en undersøgelse på danske forhold. Eftersom vi ikke er bekendt med andre lignende studier på danske forhold, står denne afhandling alene i forhold til at belyse sammenhængen mellem industrispecialisering og revisionskvalitet. Det er derfor nødvendigt at få efterprøvet denne sammenhæng med flere lignende studier på danske forhold. Det er meget aktuelt at få belyst denne sammenhæng, da det samtidig vil være med til at danne grundlag for, hvorvidt certificeringsordningen vil have en positiv effekt på revisionskvaliteten og dermed offentlighedens tillid til revisor og den finansielle sektor.

I vores dataanalyse har vi målt sammenhængen mellem industrispecialisering og revisionskvalitet, med fokus på pengeinstitutter. Certificeringsordningen berører dog revision af den finansielle sektor, ikke kun revision af pengeinstitutter. Fremtidige studier kunne derfor fokusere på andre finansielle virksomheder, såsom realkreditinstitutter eller forsikringsselskaber.

Derudover har vi i vores dataanalyse målt revisionskvalitet på grundlag af generel regnskabsstyring (ALLP). Der er ligeledes alternative målemetoder til måling af revisionskvalitet. Et eksempel er, at måle revisorernes afgivelse af modificerede påtegninger, som en proxy for revisionskvalitet, ligesom tidligere studier har gjort.

Certificeringsordningen indeholder også andre punkter, som vi ikke har behandlet dybdegående, og som ligeledes kan have en stor påvirkning på revisionskvaliteten. Eksempelvis kunne man undersøge, hvilken effekt Finanstilsynets bemyndigelse til at fratage revisors certificering kan have på revisionskvaliteten.

I Sverige har der siden 2012 eksisteret en certificeringsordning for revisorer der reviderer finansielle virksomheder (Licensiering av revisorer i finansiella företag⁵⁶), som indholdsmæssigt minder om den danske certificeringsordning. Dette giver muligheden for, at man kan sammenligne Danmark med Sverige på dette punkt, og på den baggrund vurdere, hvilke effekter der kan forventes at vise sig i Danmark.

⁵⁶ http://www.far.se/PageFiles/4957/Licensiering_revisorer_i_finansiella_foretag_justerad_augusti_2013.pdf - 01.08.2015

7 Litteraturliste

7.1 Bøger

Elling, J. O. (2012). *Finansiell Rapportering* (3 udg.). Gads forlag.

Johansen, T. R., Lunden, M., Haloff-Helleberg, M., Davidsen, C., & Laursen, P. B. (2011). *Danske perspektiver på revisorer og revision*. Karnov Group Denmark A/S.

Wooldridge, J. M. (2009). *Introductory Econometrics - A Modern Approach*. South-Western - Cengage Learning.

7.2 Artikler, rapporter og tidsskrifter

Abbott, L. J., Parker, S., & Peters, G. (2001). *Auditor Industry Specialization and Auditor Reporting*.

Almutairi, A. R., Dunn, K. A., & Skantz, T. (2009). Auditor Tenure, Auditor Specialization, and Information Asymmetry. *Managerial Auditing Journal*, 24(7), 600-623.

Ashbaugh, H., LaFond, R., & Mayhew, B. W. (2003). Do Nonaudit Services Compromise Auditor Independence? Further Evidence. *The Accounting Review*, 78(3), 611-639.

Balsam, S., Krishnan, J., & Yang, J. S. (2003). Auditor Industry Specialization and Earnings Quality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 22(2), 71-97.

Beatty, A. (2013). *Financial Accounting in the Banking Industry: A review of the empirical literature*.

Beck, P. J., & Narayanamoorthy, G. S. (2013). Did the SEC Impact Banks' Loan Loss Reserve Policies and their Informativeness? *Journal of Accounting and Economics*, 56(2-3), 42-65.

Bedard, J. C., & Biggs, S. F. (1991). The Effect of Domain-Specific Experience on Evaluation of Management Representations in Analytical Procedures. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 10(Suppl.), 77-95.

Carcello, J. V., & Nagy, A. L. (2002). *Auditor Industry Specialization and Fraudulent Financial Reporting*.

Carey, P., & Simnett, R. (2006). Audit Partner Tenure and Audit Quality. *The Accounting Review*, 81(3), 653-676.

Casterella, J. R., Desir, R., & Irwin, G. (2013). A Retrospective Look at the Effect of Auditor Specialization and Industry Concentration on the Cost of Audit Services. *Accounting and Finance Research*, 2(2), 79-88.

Casterella, J. R., Francis, J. R., Lewis, B. L., & Walker, P. L. (2004). Auditor Industry Specialization, Client Bargaining Power, and Audit Pricing. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(1), 123-140.

Chen, T. (2012). Analysis on Accrual-Basen Models in Detecting Earnings Management. *Lingnan Journal of Banking, Finance and Economics*, 2.

- Craswekk, A. T., Francis, J. R., & Taylor, S. L. (1995). Auditor Brand Name Reputation and Industry Specializations. *Journal of Accounting and Economics*, 20(3), 297-322.
- DeAngelo, L. E. (1981). Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3(3), 183-199.
- DeBoskey, D. G., & Jiang, W. (2012). Earnings Management and Auditor Specialization in the Post-Sox Era: An Examination of the Banking Industry. *Journal of Banking and Finance*, 36(2), 613-623.
- Dunn, K. A., & Mayhew, B. W. (2004). Audit Firm Industry Specialization and Client Disclosure Quality. *Review of Accounting Studies*, 9(1), 35-58.
- Elling, J. O. (2012). *Finansiel Rapportering* (3 udg.). Gads forlag.
- Finanstilsynet. (u.d.). *Finanstilsynet*. Hentet fra www.finanstilsynet.dk
- Francis, J. R. (2011). A Framework for Understanding and Researching Audit Quality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(2), 125-152.
- Francis, J. R., & Yu, M. D. (2009). Big 4 Office Size and Audit Quality. *The Accounting Review*, 84(5), 1521-1552.
- Francis, J. R., Michas, P. N., & Seavey, S. E. (2013). Does Audit Market Concentration Harm the Quality of Audited Earnings? Evidence from Audit Markets in 42 Countries. *Contemporary Accounting Research*, 30(1), 325-355.
- Frankel, R. M., Johnson, M. F., & Nelson, K. K. (2002). The Relation between Auditors' Fees for Nonaudit Services and Earnings Management. *The Accounting Review*, 77, 71-105.
- Goodwin, J., & Wu, D. (2013). *Revisiting the Effects of Industry Expertise on Audit Pricing*.
- Gramling, A. A., & Stone, D. N. (u.d.). Audit Firm Industry Expertise: A Review and Synthesis of the Archival Literature. *Journal of Accounting Literature*, 20(1), 1-29.
- Gul, F. A., Fung, S. Y., & Jaggi, B. (2009). Earnings Quality; Some Evidence on the Role of Auditor Tenure and Auditors' Industry Expertise. *Journal of Accounting and Economics*, 47(3), 265-287.
- Gul, F. A., Wu, D., & Yang, Z. (2013). Do Individual Auditors Affect Audit Quality? Evidence from Archival Data. *The Accounting Review*, 88(6), 1993-2023.
- Hail, L., Leuz, C., & Wysocki, P. W. (2010). Global Accounting Convergence and the Potential Adoption of IFRS by the U.S. (Part I): Conceptual Underpinnings and Economic Analysis. *Accounting Horizons*, 24(3), 355-394.
- Hardies, K., Breesch, D., & Branson, J. (2013). Individual Auditor Characteristics and Audit Quality Differentiation: Evidence From Audit Fees. *Die Betriebswirtschaft: DBW*, 73(4), 257-271.
- IAASB. (2011). Audit Quality - An IAASB Perspective.
- IAASB. (2013). A Framework for Audit Quality.

- Johansen, T. R., Lunden, M., Haloff-Helleberg, M., Davidsen, C., & Laursen, P. B. (2011). *Danske perspektiver på revisorer og revision*. Karnov Group Denmark A/S.
- Johnson, L. T. (2005). Relevance and Reliability. *The FASB Report*.
- Kanagaretnam, K., Krishnan, G. V., & Lobo, G. J. (2010). An Empirical Analysis of Auditor Independence in the Banking Industry. *The Accounting Review*, 85(6), 2011-2046.
- Kanagaretnam, K., Lim, C. Y., & Lobo, G. J. (2010). Auditor Reputation and Earnings Management: International Evidence from the Banking Industry. 34(10), 2318-2327.
- Kim, M.-S., & Kross, W. (1998). The Impact of the 1989 Change in Bank Capital Standards on Loan Loss Provision and Loan Write-Offs. *Journal of Accounting & Economics*, 25(1), 69-99.
- Knechel, W. R., Naiker, V., & Pacheco, G. (2007). Does Auditor Industry Specialization Matter? Evidence from Market Reaction to Auditor Switches. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 26(1), 19-45.
- Knechel, W. R., Niemi, L., & Zerni, M. (2013). Empirical Evidence on the Implicit Determinants of Compensation in Big 4 Audit Partnerships. *Journal of Accounting Research*, 51(2), 349-387.
- Krishnan, G. V. (2003). Does Big 6 Auditor Industry Expertise Constrain Earnings Management. *Accounting Horizons*, 1-6.
- Larsen, N. W. (2014). *Revisor certificeringsordningen - Hvor mange revisorer skal vi sætte vores lid til fremover?* Finanskrisekommisionen - Kraka.
- Low, K.-Y. (2004). The Effects of Industry Specialization on Audit Risk Assessments and Audit-Planning Decisions. *The Accounting Review*, 79(1), 201-219.
- Lowensohn, S., Johnson, L. E., Elder, R. J., & Davies, S. P. (2007). Auditor Specialization, Perceived Audit Quality, and Audit Fees in the Local Government Audit Market. *Journal of Accounting and Public Policy*, 26(6), 705-732.
- Marton, J., & Runesson, E. (2012). *Judgement in Accounting: The Case of Credit Losses in Banks*.
- Minutti-Meza, M. (2013). Does Auditor Industry Specialization Improve Audit Quality. *Journal of Accounting Research*, 51(4), 779-817.
- Myers, J. N., Myers, L. A., & Omer, T. C. (2003). Exploring the Term of the Auditor Client Relationship and the Quality of Earnings: A Case for Mandatory Auditor Rotation? *The Accounting Review*, 78(3), 779-799.
- Møgelmoose, H., Nielsen, L., Petersen, T. H., & Lindberg, J. (2015). Sammenlægning af pengeinstitutter. *Revision & Regnskabsvæsen*, 2, s. 38-53.
- Neal, T. L., & Richard R. Riley, J. (2004). Auditor Industry Specialist Research Design. 23(2), 169-177.
- Owhoso, V. E., William F. Messier, J., & Lynch, J. G. (2002). Error Detection by Industry-Specialized Teams during Sequential Audit Review. *Journal of Accounting Research*, 40(3), 883-900.

- Palmrose, Z.-V. (1986). Audit Fees and Auditor Size: Further Evidence. *Journal of Accounting Research*, 24(1), 97-110.
- PCAOB. (2013). Discussion - Audit Quality Indicators.
- Reheul, A.-M., Caneghem, T. V., Bogaerd, M. V., & Verbruggen, S. (2013). *The Relationship Between Personal Auditor Characteristics and Audit Opinions*. Hogeschool-Universiteit Brussel.
- Romanus, R. N., Maher, J. J., & Fleming, D. M. (2008). Auditor Industry Specialization, Auditor Changes, and Accounting Restatements. *Accounting Horizons*, 22(4), 389-413.
- Sahin, Ü., Springer, S., & Tran, L. M. (2012). *Revision af regnskabsmæssige skøn over dagsværdi*.
- Schauer, P. C. (2002). *The Effects of Industry Specialization on Audit Quality: An Examination Using Bid-ask Spreads*. Tilgængelig fra:
<http://www2.aaahq.org/audit/midyear/02midyear/papers/specialization.PDF> (Hentet 27.04.15)
- Solomon, I., Shields, M. D., & Whittington, O. R. (1999). What Do Industry-Specialist Auditors Know? *Journal of Accounting Research*, 37(1), 191-208.
- Taylor, M. H. (2000). The Effects of Industry Specialization on Auditors' Inherent Risk Assessments and Confidence Judgements. *Contemporary Accounting Research*, 17(4), 693-712.
- Taylor, S. D. (2011). Does Audit Fee Homogeneity Exist? Premiums and Discounts Attributable to Individual Partners. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(4), 249-272.
- Wooldridge, J. M. (2009). *Introductory Econometrics - A Modern Approach*. South-Western - Cengage Learning.
- Zerni, M. (2012). Audit Partner Specialization and Audit Fees: Some Evidence from Sweden. *Contemporary Accounting Research*, 29(1), 312-340.

7.3 Love og anden regulering

Basel II

Bekendtgørelse 1289 af 12/12/2008 (Bekendtgørelse om obligatorisk efteruddannelse af godkendte revisorer – historisk)

Bekendtgørelse 1379 af 10. december 2013 (Bekendtgørelse om Finanstilsynet certificering af statsautoriserede revisorer). – Red. 31-07-2015: Erstattet af BEK. nr. 874 af 1. juli 2015

Bekendtgørelse 1406 af 11. december 2013 (Bekendtgørelse om obligatorisk efteruddannelse af godkendte revisorer)

Bekendtgørelse nr. 281 af 26. marts 2014 (Bekendtgørelse om finansielle rapporter for kreditinstitutter og fondsmæglerselskaber m.fl.) – Også kaldet regnskabsbekendtgørelsen

Europa-Parlamentets og rådets direktiv 2006/43/EF

IAS

IFRS

ISA

ISAE

ISQC 1

ISRE

Lov nr. 617 af 12. juni 2013 (Lov om ændring af revisorloven og lov om finansiell virksomhed)

Lov om finansiell virksomhed

Lovforslag L126 (Forslag til lov om ændring af revisorloven og lov om finansiell virksomhed)

Retningslinjer for revisors etiske adfærd (Etiske regler for revisorer, 2010), FSR - danske revisorer

Revisorloven

7.4 Internet links

<i>AICPA:</i>	www.aicpa.org - American Institute of certified public accountants
<i>AUASB:</i>	www.auasb.gov.au - Australian Auditing and Assurance Standards Board
<i>Danmarks Statistik:</i>	www.dst.dk
<i>Finanstilsynet:</i>	www.finanstilsynet.dk
<i>Folketinget:</i>	www.ft.dk
<i>FSR - danske revisorer:</i>	www.fsr.dk
<i>IFRS:</i>	www.ifrs.org
<i>FAR:</i>	www.far.se - Foreningen for autoriserede revisorer i Sverige.
<i>Finans.dk:</i>	www.finans.dk